EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Volumele cuprind şase din cele mai cunoscute nuvele (inedite în româneşte) ale lui Hermann Hesse (1877-1962), unul dintre cei mai de seamă prozatori elveţieni de limbă germană, laureat al Premiului Nobel.

În opera marelui scriitor se abordează, cu o mare fineţe şi o artă bogată în gîndire, cele mai delicate şi mai adînci probleme ale omului.

În nuvelele din aceste volume, Hesse demască rolul şcolii în Germania dinaintea primului război mondial („Sub tăvălug"), societatea care prinde şi striveşte în angrenajul ei un om sensibil şi talentat („Trei povestiri despre Knulp"), critică lipsa de orientare a artiştilor burghezi („Ultima vară a lui Klingsor"), existenţa meschină a micilor burghezi („Acolo unde a fost «Soarele»").

Vol. I şi II Lei 11

23

1967

★ ★

HERMANN HESSE • NUVELE

CM

HERMANN HESSE

NUVELE

COLECŢIA MERIDIANE

CM

Hermann Hesse

Nuvele

volumul II

În românește de
Lazăr Iliescu

Editura pentru Literatură Universală

București — 1967

Desenul copertei de *Simona Runcan*

I

Primăvară timpurie

Pe la începutul celui de al nouălea deceniu, prietenul nostru Knulp fusese nevoit să zacă într-un spital, de unde ieşise tocmai la jumătatea lui februarie, pe o vreme cum nu se putea mai groaznică, aşa că, după numai cîteva zile de drumeţie, îl apucaseră frigurile şi se văzu nevoit să-şi caute un adăpost. De prieteni nu ducea lipsă şi ar fi putut găsi oriunde prin partea locului pe cineva care să-l primească bucuros. În această privinţă însă, era grozav de mîndru. Atît de mîndru, încît ai fi socotit că face o cinste deosebită prietenului de la care ar fi primit ceva.

De data asta, îşi aduse aminte de tăbăcarul Emil Rothfuss din Lächstetten, la a cărui uşă încuiată bătu într-o seară, pe vreme de ploaie şi vînt. Tăbăcarul întredeschise niţeluş oblonul ferestrei de la catul de sus şi strigă ca să se audă jos, în uliţa întunecată :

— Cine-i acolo ? Nu e timp şi mîine dimineaţă ?

Auzind vocea vechiului său prieten, în ciuda oboselii pe care o simţea, Knulp se învioră numaidecît. Îşi aduse aminte de o poezioară pe care o

făcuse odată, cu ani în urmă, pe cînd drumeţise vreme de patru săptămîni cu Emil Rothfuss, şi începu să cînte :

La han văzui, ştiu bine,
Un biet drumeţ trudit.
M-aş prinde cu oricine,
Că-i fiul rătăcit.

Tăbăcarul deschise brusc obloanele şi se aplecă tare în afară.

— Knulp, tu eşti, sau e vreun strigoi ?

— Eu sînt ! răspunse Knulp. Da' n-ai putea să cobori şi pe scară, sau e musai să te arunci pe fereastră ?

Grăbit şi bucuros, prietenul coborî, deschise uşa casei şi apropie lămpiţa fumegîndă de ulei de chipul noului-venit, în aşa fel încît acesta începu să clipească.

— Acum dă-i zor în casă ! zise el tulburat, trăgîndu-şi prietenul peste prag. De povestit, ai vreme destulă mai tîrziu. De mîncat, tot a mai rămas ceva din cina de astă-seară şi un pat se mai găseşte la noi. Ei, Doamne, pe vremea asta afurisită ! Cel puţin ai ciubote bune ?

Knulp îl lăsă să întrebe şi să se mire, îşi dezdoi pe scară, grijuliu, marginile de jos ale pantalonilor, pe care le sumecase, şi urcă fără sfială prin întuneric, cu toate că nu mai fusese în casa aceea de vreo patru ani de zile.

Sus, pe coridor, în faţa unei uşi, se opri o clipă, şi apucînd de mînă pe tăbăcarul care-l poftea înăuntru, îl ţinu pe loc.

— Ascultă, îi zise în şoaptă, cred că eşti însurat acum !

— Da, aşa-i !

— Tocmai de-aia. Vezi, soţia ta nu mă cunoaşte. S-ar putea să nu se bucure. Şi n-aş vrea să vă tulbur !

— Ce tot vorbeşti ! rîse Rothfuss, deschizînd de tot uşa şi împingîndu-l pe Knulp în odaia luminată. Deasupra unei mese mari de sufragerie, atîrna, ţinută de trei lanţuri, lampa. Un fum uşor de tutun plutea în văzduh, tinzînd în trîmbe subţirele, spre sticla fierbinte a lămpii, lîngă care se răsucea repede ca să dispară apoi. Pe masă se afla o gazetă şi o băşică de porc plină de tutun ; iar de pe canapeaua mică, îngustă, rezemată de perete, o femeie tînără, sprintenă şi parcă puţintel stingherită, stăpîna casei, se ridică grăbită aşa ca şi cum ar fi fost tulburată din somn şi n-ar fi vrut să se observe aceasta. Knulp începu să clipească, parcă ameţit de lumina vie a lămpii, privi drept în ochii cenuşii, luminoşi ai femeii şi, rostind cîteva cuvinte politicoase, îi dădu mîna.

— Vezi, ea e ! zise meşterul rîzînd. Şi ăsta-i Knulp, prietenul meu Knulp, ştii, despre care-am mai vorbit noi. E, se înţelege, oaspetele nostru şi îi dai patul calfei noastre. Tot stă el gol. Mai întîi însă, o să bem un pahar de must şi, nu uita, Knulp trebuie să şi îmbuce ceva. Pe cît ştiu, mai era o bucată de lebăr, nu ?

Maistoriţa ieşi repede afară şi Knulp se uită după dînsa.

— De speriat, tot s-a speriat niţel, zise el încet.

Dar Rothfuss nu era de aceeaşi părere.

— Copii n-aveţi ? întrebă Knulp.

În clipa asta femeia intră iar, aducînd pe un taler de cositor cîrnatul şi punînd alături scîndura de pîine, pe care se afla o jumătate de pîine neagră, aşezată cu miezul în jos. De jur împrejurul scîndurii erau crestate cu grijă cuvintele : „Pîinea noastră cea de toate zilele".

— Lis, ştii ce m-a întrebat Knulp ?

— Lasă ! încercă acesta să-l oprească. Şi se întoarse zîmbind către gospodina casei. Îmi daţi voie, doamnă maistoriţă ?

Rothfuss însă nu se lăsă.

— M-a întrebat dacă avem copii.

— Ei, na ! răspunse ea rîzînd şi ieşi iarăşi din odaie.

— N-aveţi încă ? întrebă Knulp, după ce femeia ieşise.

— Încă nu. Zice că avem tot timpul, ştii, şi-apoi, cei dintîi ani, e mai bine aşa. Ei, dar haide, mănîncă şi... poftă bună !

Femeia se întoarse cu cana de faianţă cenuşie şi albastră plină cu must şi aşeză trei pahare pe care le umplu numaidecît cu deosebită dibăcie. Knulp o privea zîmbind.

— Sănătate, bătrîne prieten ! zise meşterul, întinzînd paharul către Knulp. Acesta însă, galant, răspunse :

— Doamnele mai întîi. În sănătatea dumneavoastră, doamnă maistoriţă ! Noroc, bătrîne !

Ciocniră paharele şi băură. Rothfuss strălucea de bucurie şi făcea mereu semn cu ochiul către nevastă-sa, vrînd să arate cît de bineorescut e prietenul său.

Ea însă observase asta mai de mult.

— Vezi, zise, domnul Knulp e mai respectuos decît tine, el ştie obiceiul.

— Mă rog, mă rog, interveni oaspetele, fiecare face cum a fost învăţat. În privinţa manierelor, nu mă îndoiesc că dumneavoastră m-aţi putea pune repede în încurcătură. Şi cît de frumos aţi servit, ca în cel mai de seamă hotel !

— Ei, de ! rîse maistorul. Chiar a şi învăţat asta !

— Aşa ? Unde ? Tatăl dumneavoastră are vreun restaurant ?

— Nu, de mult a închis ochii, aproape că nu l-am cunoscut. Dar am servit cîţiva ani la restaurantul „Boul", dacă îl cunoaşteţi.

— „Boul" ? Era, pe vremuri, cel mai bun restaurant din Lächstetten, zise Knulp.

— E şi astăzi la fel de bun. Nu-i aşa, Emil ? Aveam ca oaspeţi numai voiajori comerciali şi turişti.

— Cred, coană maistoriţă. Trebuie să fi fost bine şi cred că aţi cîştigat frumuşel. Dar tot mai bine e omul la casa lui, nu ?

Încet şi tacticos, Knulp unse cîrnatul moale pe felia lui de pîine, puse cojiţa, pe care o desfăcuse cu grijă, pe marginea farfuriei şi, din cînd în cînd, trăgea cîte un gît din mustul de mere, galben şi bun. Meşterul îl privea mulţumit şi respectuos cum se descurca, atît de grijuliu şi de curat, cu mîinile sale subţiri şi fine ; cu aceeaşi plăcere îl urmărea şi maistoriţa.

— Prea grozav n-aş putea spune că arăţi, începu la un moment dat Emil Rothfuss — şi Knulp

trebui să încuviinţeze că în timpul din urmă îi mersese rău şi că zăcuse la spital. Trecu însă peste ce fusese mai rău. Iar cînd prietenul său îl întrebă ce gînduri are, încredinţîndu-l că poate mînca şi dormi la el cît timp îi va plăcea, Knulp, care nu se îndoise de asta, ocoli pe cît putu răspunsul, copleşit parcă de sfială, şi mulţumi în treacăt, amînînd discuţia pe a doua zi.

— Avem timp să vorbim despre astea mîine sau poimîine, zise în treacăt. Zilele, slavă Domnului, nu s-au sfîrşit şi olecuţă tot vreau să mai rămîn aici.

Nu-i plăcea să-şi facă planuri, nici astfel de făgăduieli. Nu se simţea bine cînd nu era sigur că poate dispune cum vrea de ziua următoare.

— Dac-ar fi să rămîn, într-adevăr, vreme mai îndelungată aici, începu el iarăşi, atunci ar trebui să mă treci calfă la tine.

— Ei, nu ! rîse meşterul. Tu, calfă la mine ! Şi afară de asta, te pricepi la argăsit ?

— Ce-are a face ? Nu înţelegi că nici nu-mi pasă de tăbăcărie, deşi se spune că e meserie frumoasă ? Şi-apoi, n-am nici o tragere de inimă să lucrez. Pentru cărţulia mea de drumeţie [1] însă, va fi foarte bine, înţelegi ? Cît priveşte cotizaţia de boală, fac eu rost de ea.

— Pot să-ţi văd şi eu cărţulia ?

[1] Act prin care lucrătorul îşi dovedea calitatea, dreptul de a se angaja la un meşter şi de a nu fi arestat ca vagabond.

Knulp vîrî mîna în buzunarul de la piept al hainei lui, aproape nouă, şi scoase cărţulia, care era curată şi învelită într-o căptuşeală de muşama.

Tăbăcarul o privi şi rîse.

— Totdeauna în ordine. S-ar crede că de-abia ieri ai plecat de la mama de-acasă.

Se uită cu atenţie la semnături şi la timbrele lipite, apoi clătină plin de admiraţie din cap.

— Ce ordine perfectă ! La tine toate sînt cum nu se poate mai îngrijite !

Această ţinere perfectă în ordine a cărţuliei era una dintre pasiunile lui Knulp. Prin felul fără cusur în care se prezenta, s-ar fi putut spune despre carnet că era o ficţiune plină de graţie sau chiar un poem iar semnăturile din el, cu atestările lor oficiale, însemnau nişte popasuri glorioase ale unei vieţi onorabile şi pline de hărnicie, în care nu bătea la ochi decît acea accentuată dragoste pentru drumeţie, reieşind din mult prea desele strămutări de la un loc la altul. Existenţa certificată în acest paşaport era doar opera imaginaţiei lui Knulp, care făcuse uz de toată dibăcia lui ca să-şi poată continua acea viaţă aparentă, atîrnînd de un singur fir şi deseori ameninţată. În realitate însă, deşi nu făcea aproape nimic interzis, nu era decît un vagabond fără ocupaţie, care ducea o viaţă neîngăduită de lege şi dispreţuită. Nu încape îndoială că n-ar fi putut să se folosească mereu netulburat de această frumoasă inspiraţie poetică a lui, dacă jandarmii — care-l simpatizau — n-ar fi închis şi ei ochii. Atît cît le stătea în putinţă, îl lăsau în pace pe omul ăsta atît de vesel şi de amuzant, a cărui superioritate intelectuală şi a cărui seriozitate

ştiau uneori s-o preţuiască. Aproape că nu fusese niciodată pedepsit, nu fusese dovedit nici de furt, nici de cerşetorie şi pretutindeni avea prieteni bine văzuţi. Îl lăsau prin urmare să-şi ducă viaţa, aşa cum într-o gospodărie laşi să trăiască o pisică frumoasă pe care fiecare crede că o tolerează, pe cînd, în realitate, ea duce în mijlocul tuturor acestor oameni sîrguincioşi şi apăsaţi, o existenţă nepăsătoare, elegantă, impunătoare şi trîndavă.

— Dacă nu veneam eu, de mult v-aţi fi culcat, zise Knulp, vîrîndu-şi iarăşi în buzunar actele. Se ridică şi făcu o plecăciune stăpînei casei.

— Haide, Rothfuss, arată-mi unde mi-e culcuşul.

Meşterul îl însoţi, luminînd scăriţa îngustă ce ducea la mansardă, spre odaia calfelor. Lipit de perete era un pat de fier, neaşternut, şi alături un pat de lemn cu tot aşternutul.

— Vrei o sticlă cu apă caldă ? îl întrebă meşterul, părinteşte.

— Asta-mi mai lipseşte, rîse Knulp. Desigur, domnul maistor n-are nevoie de aşa ceva, cînd are la îndemînă o domnişorică atît de drăguţă.

— Vezi, îi taie vorba Rothfuss, vezi, tu te culci acum în patul ăsta rece, de calfă, sus la mansardă şi uneori chiar şi în altul mai prost. Ba se întîmplă cîteodată să nu-l ai nici pe ăsta şi să trebuie să dormi în fîn. Pe cînd de-alde noi avem casă, şi prăvălie, şi o femeie frumuşică. Şi cînd te gîndeşti că puteai şi tu de mult să ajungi meşter, ba puteai ajunge mai departe decît mine, dacă ai fi vrut doar.

Între timp, Knulp se dezbrăcase repede şi se vîrîse clănţănind în aşternutul rece.

— Mai ai multe de spus ? întrebă el. Acum mi-e bine şi pot să te ascult.

— Ţi-am vorbit foarte serios, Knulp.

— Şi eu la fel, Rothfuss. Să nu-ţi închipui însă că tu eşti cel care a născocit căsnicia. Aşadar, noapte bună !

Knulp rămase în pat a doua zi. Nu se prea simţea în puteri şi apoi vremea era atît de rea, încît tot n-ar fi putut părăsi casa. Cînd tăbăcarul veni dimineaţa să-l vadă, îl rugă să-l lase să rămînă în pat şi doar la prînz să-i aducă o farfurie de supă.

Toată ziua stătu prin urmare în mansarda cea sumbră, liniştit şi mulţumit, simţi cum îi trec şi răceala şi osteneala drumeţitului şi cum îl pătrunde căldura pe care ţi-o dă sentimentul de a te şti adăpostit. Ascultă bătaia sîrguincioasă a ploii pe acoperiş şi vîntul care se repezea neliniştit, domol sau vijelios, după cum i se năzărea. Dormea cîte o jumătate de ceas, apoi se trezea şi începea să citească, atît timp cît avea destulă lumină, cîte ceva din biblioteca lui ambulantă, care consta din nişte foi de hîrtie pe care îşi copiase diferite versuri şi proverbe, precum şi dintr-o grămăjoară de tăieturi din diferite gazete. Printre ele se mai aflau şi unele ilustraţii, pe care le găsise prin reviste, de unde le tăiase. Mai ales două dintre ele se pare că le îndrăgise, căci arătau mototolite şi uzate. Una o înfăţişa pe artista Eleonora Duse ; cealaltă, o corabie cu pînze, pe mare, în timpul unei furtuni. Încă de copil, Knulp arătase o dragoste deosebită

pentru țările nordice și pentru mare. De mai multe ori pornise într-acolo, ajungînd odată pînă la Braunschweig. Totuși, pasărea asta călătoare — care necontenit era pe drum, neputînd rămîne însă niciodată prea multă vreme în același loc — fusese mereu și repede gonită înapoi, înspre sudul Germaniei, de o teamă și de o dragoste ciudată pentru regiunea unde se născuse. Poate că obișnuita lui nepăsare îl părăsea atunci cînd ajungea prin părți cu alte graiuri și obiceiuri, unde nu-l cunoștea nimeni și unde-i venea foarte greu să țină în ordine legendarul său carnețel.

În jurul prînzului, tăbăcarul îi aduse sus o farfurie de supă și pîine. Pășea încet și-i vorbea în șoaptă, crezînd că e bolnav și pentru că, de pe vremea cînd el însuși fusese bolnav în copilărie, nu i se mai întîmplase să zacă în pat ziua namiaza mare. Knulp, care se simțea însă foarte bine, nici nu se osteni să-i dea cine știe ce explicații, încredințîndu-l doar că a doua zi are să se scoale din pat și are să fie sănătos.

Tîrziu după-amiaza, cineva bătu la ușă — și cum Knulp era pe jumătate adormit și nu răspundea, nevasta meșterului intră încetișor și puse pe polița de lîngă pat, în locul farfuriei de supă care fusese golită, o ceașcă de cafea cu lapte.

Knulp, care o auzise intrînd, fie pentru că era cu adevărat ostenit, fie pentru că așa i se năzărise, rămase mai departe cu ochii închiși, făcîndu-se că nu vede nimic. Femeia, cu farfuria goală în mînă, aruncă o privire asupra celui ce dormea, al cărui cap stătea culcat pe mîneca pe jumătate acoperită de o cămașă cu pătrățele albastre. Și cum se mira

de finețea părului său întunecat și de frumusețea aproape copilărească a chipului aceluia lipsit de griji, se opri o clipă locului să-l privească pe omul acesta frumos, despre care meșterul îi povestise atîtea lucruri ciudate. Văzu deasupra ochilor acelora închiși niște sprîncene stufoase ce se întindeau pe fruntea gingașă, luminoasă, văzu obrajii înguști și oacheși, gura fină, de un roșu deschis și gîtul mlădios — și privirea ei stărui cu plăcere asupra acestor amănunte, aducîndu-și aminte că, pe vremea cînd fusese ospătăriță la „Boul“, atunci cînd o apucau frigurile primăverii se lăsa și ea mîngîiată de cîte un asemenea flăcău străin și chipeș.

În timp ce, visătoare și puțin tulburată, se aplecase puțintel ca să vadă mai bine chipul celui culcat, lingura de cositor îi alunecă din farfurie și căzu jos. Liniștea ce domnea acolo și locul oarecum tăinuit în care se afla, o făcură să tresară speriată.

Knulp deschise ochii încet și neștiutor, ca și cum înainte ar fi dormit adînc. Întoarse capul în partea cealaltă, își trecu o clipă mîna pe deasupra ochilor și zise zîmbind :

— A, da, coana maistoriță mi-a adus o cafea ! O cafea bună, fierbinte, așa cum tocmai visasem în clipa asta. Mulțumesc ! Mulțumesc frumos, doamnă Rothfuss ! dar cît să fie ceasul oare ?

— Patru, răspunse ea repede. Acum, bea cafeaua cît e caldă. Pe urmă am să mă întorc să iau ceașca.

Zicînd acestea, ieși repede pe ușă, ca și cum n-ar avea timp de pierdut. Knulp se uită după dînsa și o văzu cum cobora grăbită scara. Ochii săi luară o expresie nedumerită, în timp ce clătina

de cîteva ori din cap. Apoi fluieră o dată uşor, păsăreşte şi începu să-şi bea cafeaua.

Dar un ceas după ce se lăsă întunericul, i se păru că se plictiseşte. Se simţea bine şi odihnit şi parcă ar fi vrut să fie iar între oameni. Se ridică tacticos, se îmbrăcă, se strecură apoi încet prin întuneric, ca un jder, coborî scara şi o şterse, nevăzut de nimeni, din casă. Vîntul încă mai sufla greu şi umed dinspre sud-vest. Nu mai ploua însă şi pe cer se vedeau pete mari, limpezi şi luminoase.

Adulmecînd parcă întunericul, Knulp porni pe uliţele oraşului şi prin piaţa pustie, se opri în faţa porţii deschise a unei potcovării, privi la ucenicii care dereticau, intră în vorbă cu calfele şi-şi ţinu mîinile deasupra vetrei, a cărei culoare roşie închisă începea să pălească. Se făcu că întreabă de un cunoscut al său din oraş, căută să afle cine a murit şi cine s-a mai căsătorit şi-l făcu pe potcovar să creadă că ar fi un tovarăş de breaslă — atît de bine cunoaştea el obiceiurile şi tainele tuturor meşteşugurilor.

În răstimpul acesta, doamna Rothfuss începu să pregătească supa de seară, clămpănind cu inelele de tuci ale maşinii de gătit şi curăţind cartofii de care avea trebuinţă. Cînd totul fu gata şi supa pusă să fiarbă la foc slab, ea luă lampa de bucătărie, se duse cu ea în odaia de locuit şi se aşeză în faţa oglinzii, găsind acolo ceea ce căuta : un chip plin, cu obraji rumeni, proaspeţi şi cu ochi albaştri-cenuşii. Cu degetele ei dibace, aşeză repede părul aşa cum îi plăcea ei, apoi, ştergîndu-şi încă o dată cu şorţul mîinile proaspăt spălate, luă iar lampa în mînă şi se urcă repede la mansardă.

Bătu încetinel la uşa odăiţei calfelor, apoi iarăşi ceva mai tărişor ; cum nu primi nici un răspuns, puse uşurel lămpiţa jos, şi cu amîndouă mîinile deschise cu grijă uşa, aşa fel ca să nu scîrţîie. Apoi se strecură în vîrful picioarelor înăuntru, făcu un pas şi pipăi scaunul de lîngă pat.

— Dormi ? întrebă ea cu jumătate glas. Apoi încă o dată : Dormi ? Am venit să iau tacîmul.

Cum însă liniştea nu fu întreruptă şi nu se auzea nici o răsuflare, întinse mîna spre pat, apoi, parcă speriată, şi-o trase înapoi şi dădu să ia lampa. Cînd văzu că odaia era goală şi patul făcut cu grijă, avînd perna şi plapuma aşezate frumos deasupra, fugi înapoi în bucătărie, pe jumătate speriată şi pe jumătate înşelată în aşteptările ei.

După o jumătate de oră, cînd meşterul se întorsese pentru cină şi masa fusese pusă, femeia începu să fie îngrijorată, neîndrăznind totuşi să-i pomenească tăbăcarului de vizita ei în mansardă. În aceeaşi clipă însă, auziră poarta deschizîndu-se, un pas uşor răsună pe lespezile gangului, apoi pe scara ce urca în spirală, şi Knulp apăru, îşi luă pălăria frumoasă de pîslă de pe cap şi le ură bună seara.

— Ei, da de unde vii, frate ? întrebă uimit meşterul. Om bolnav şi hoinăreşte noaptea ! Să nu-ţi găseşti moartea !

— Chiar aşa, zise Knulp. Sănătate, doamnă Rothfuss, vin tocmai la timp. Supa dumitale minunată mi-a gîdilat nările încă pe cînd mă aflam în piaţă. Ea n-are să mă lase să mor !

Se aşezară la masă. Stăpînul casei avea poftă de vorbă, lăudîndu-se cît e de gospodar şi de meş-

ter. Tot timpul își cicălea musafirul, îndemnîndu-l stăruitor să se lase o dată de drumeția asta fără sfîrșit și să se apuce de treabă. Knulp asculta și răspundea într-o doară, iar maistorița nu scotea nici un cuvînt. Se necăjea din pricina bărbatului ei, care față de Knulp, cel atît de manierat și de drăguț, i se părea prea grosolan și căuta să dovedească musafirului ei părerea bună ce o avea despre dînsul, fiind cît mai atentă la masă cu el. Cînd ornicul bătu zece, Knulp le ură noapte bună și-l rugă pe tăbăcar să-i împrumute briciul.

— Măi, da fain mai ești tu, zise Rothfuss, în timp ce-i întindea briciul. Cum simți că te gîdilă nițeluș bărbia, gata, jos cu barba. Ei, noapte bună și sănătate !

Înainte de a intra în odăița lui, Knulp se rezemă puțintel de ferestruica de sus, de lîngă scara podului, ca să mai privească o clipă afară, să vadă cum stă cu vremea și cu vecinii. Vîntul aproape că încetase și printre acoperișuri se întindea un petic mare, negru de cer, pe care licăreau niște stele luminoase și umede.

Tocmai cînd voia să-și tragă capul înapoi și să închidă fereastra, văzu cum în casa de alături, o ferestruică se luminase. Era o odăiță scundă, aproape la fel cu aceea în care găzduia el. O slujnică tînără tocmai intrase înăuntru, ținînd în mîna dreaptă un sfeșnic de alamă în care ardea o lumînare, iar în stînga o cană mare de apă, pe care o pusese pe dușumea. Îndreptase apoi lumînarea înspre pătucul ei strîmt, care — acoperit cum era cu o velință groasă, roșie de lînă — îmbia la somn. Puse după aceea sfeșnicul deoparte, fără să se vadă unde, și

se așeză pe un cufăr de lemn, vopsit în verde, așa cum au toate slujnicile.

În clipa cînd începuse scena aceasta neașteptată în casa vecină, Knulp se și grăbise să stingă lumina lui, ca să nu fie văzut — și acum stătea liniștit la pîndă, aplecat peste ferestruica mansardei.

Slujnicuța îi plăcea. Să tot fi avut optsprezece sau nouăsprezece ani, nu prea înaltă, cu o față blîndă, oacheșă cu ochi căprii și un păr negru, bogat. Chipul acesta liniștit și plăcut nu părea de loc vesel ; fata ședea, parcă necăjită și tristă, pe lada ei vîrtoasă, verde, încît Knulp, care cunoștea bine atît lumea cît și fetele, avea tot dreptul să-și închipuie că fetișcana asta nu plecase de mult de la ea de acasă și că acum îi era dor de ai ei. Lăsase să-i cadă mîinile slabe și oacheșe în poală și părea că încercase să găsească puțină mîngîiere așezîndu-se cîteva clipe, înainte de culcare, pe avutul ei și amintindu-și de odăița de acasă.

Tot atît de nemișcat cum stătea dînsa în odaia ei, rămăsese și Knulp la ferestruica lui. Privea cu stranie încordare la făptura aceea mică și străină care își veghea cu atîta nevinovăție biata ei durere, la lumina lumînării, negîndindu-se că cineva ar putea să o vadă. Urmărea ochii aceia blînzi, căprii, deschizîndu-se și privind, fără fereală, cînd drept înainte, cînd ascunzîndu-se îndărătul genelor lungi, plecate, privea la lumina roșie care aluneca ușor pe obrajii rumeni de copil și-i vedea mîinile slabe, tinere, ostenite odihnindu-se încă nițeluș în poala rochiței albastre de bumbac, înainte

de a se hotărî pentru cea din urmă strădanie ce le aştepta, aceea a dezbrăcatului.

În sfîrşit, oftînd, fetişcana îşi înălţă capul, cu cozile grele înnodate ca într-un cuib, aruncă o privire împovărată de gînduri, dar tot atît de tristă, în gol, şi se aplecă apoi adînc să-şi desfacă şireturile botinelor.

Knulp n-ar fi dorit să plece de la fereastră, dar i se părea că nu e drept, ba, mai mult, ar fi o cruzime să privească mai departe cum se dezbracă biata copilă. Ar fi vrut s-o strige, să stea niţeluş cu ea de vorbă, s-o înveselească puţin cu o vorbă bună înainte ca ea să se ducă la culcare. Îi era însă teamă că, dacă l-ar fi auzit strigînd-o, s-ar fi speriat şi ar fi stins numaidecît feştila.

În schimb, îi veni în minte să încerce cu una din feluritele sale iscusinţe. Începu aşadar, să fluiere cît se poate de uşor, un fluier venit parcă de departe, ce cînta melodia : „În vale, roata morii uşor se învîrtea". Şi izbuti să cînte atît de melodios, încît fata rămase locului o bucată de vreme, ascultînd fără să ştie ce putea fi — şi abia după cea de a treia strofă se ridică încet în picioare, ducîndu-se să asculte la fereastră.

Se aplecă, scoţînd capul pe fereastră şi rămase aşa, ascultînd, în timp ce Knulp continua să fluiere. De cîteva ori îşi legănă capul în tactul melodiei, apoi înălţă ochii şi-şi dădu seama de unde venea muzica.

— E cineva acolo ? întrebă ea potolit.

— O biată calfă de tăbăcar — veni, tot atît de potolit, răspunsul. N-aş vrea să tulbur somnul domnişoarei. Mă răvăşise doar o clipă dorul de

casă şi fluierasem şi eu melodia asta. Dar ştiu şi alte cîntece mai vesele. Nici tu nu eşti de prin părţile astea, fetiţo ?

— Sînt din Pădurea Neagră.

— Da, da, din Pădurea Neagră ! Şi eu tot aşa. Sîntem prin urmare de pe aceleaşi meleaguri. Şi cum îţi place în Lächstetten ? Mie nu-mi place de loc.

— O, n-aş putea să spun. Sînt aici abia de-o săptămînă. Dar nici mie nu-mi place prea mult. Dumneata eşti de mai demult prin părţile astea ?

— Nu, de trei zile. Dar, precum ştiu, oamenii de prin aceleaşi locuri se tutuiesc. Nu ?

— Eu nu pot. Că nici nu ne cunoaştem.

— Ce nu e, poate să mai fie. Muntele şi valea nu se întîlnesc, dar om cu om se întîlneşte. Din ce loc eşti, domnişoară ?

— Nu-l ştii dumneata.

— Cine ştie ? Sau, poate, e secret ?

— Achthausen. E un cătun.

— Dar ce cătun frumos ! La capătul lui e o bisericuţă şi apoi mai e şi o moară acolo, sau un joagăr şi un dulău mare, un bernardin. Aşa-i, sau ba ?

— Da, Bello !

Cînd văzu că, într-adevăr, tînărul cunoaşte locul de unde era dînsa, căpătă mai multă încredere şi se învioră puţin. Ba deveni chiar vorbăreaţă.

— Îl cunoşti şi pe Andreas Flick ? întrebă ea, grăbită.

— Nu, nu cunosc pe nimeni acolo. Dar aşa-i că e tatăl dumneatale ?

— Da.
— Așa, așa, cu alte cuvinte dumneatale ești domnișoara Flick și, dacă îți mai aflu acum și numele ăl mic, înseamnă că pot să-ți trimit o carte poștală cînd o fi să mai trec iarăși prin Achthausen.
— Vrei iar să pleci ?
— Nu, nu vreau să plec, dar vreau să știu cum îți zice pe numele ăl mic.
— Ei, ei, nici eu nu-l știu pe al dumitale.
— Îmi pare foarte rău, dar o să-l afli. Mă cheamă Karl Eberhard și dacă o fi să ne mai întîlnim vreodată, apoi știi cum trebuie să mă strigi. Dar eu, eu cum o să-ți spun ?
— Barbara.
— Așa-i bine. Mulțumesc. Numai că e cam greu de rostit. Și aproape că aș pune rămășag că acasă toți îți spun Bärbel.
— Adevărat. Dacă le știi pe toate atît de bine, de ce mai întrebi ? E vremea însă să ne despărțim. Noapte bună, tăbăcarule.
— Noapte bună, domnișoară Bärbel. Somn ușor ! Și de dragul dumitale, am să mai fluier un cîntec. Nu fugi, nu costă nimic !
Și începu să fluiere un cîntec vesel, un *jodler*, cu tonuri duble și cu triluri, încît ai fi zis că e o adevărată muzică de joc. Fata asculta, uimită de dibăcia cîntărețului ; și cînd se făcu tăcere, închise încetinel oblonul de la fereastră, în timp ce Knulp se întoarse dibuind pe întuneric în odăița lui.
A doua zi, Knulp se trezi de timpuriu și se folosi de briciul tăbăcarului. Dar tăbăcarul purta de ani de zile barbă mare, și briciul era în așa hal încît Knulp trebui să-l ascută o jumătate de ceas,

trăgîndu-l pe curelele bretelelor sale, înainte de a-l putea folosi. Cînd totul fu gata, puse haina pe el, luă ghetele în mînă și coborî în bucătărie unde era cald și mirosea a cafea.
Rugă pe nevasta maistorului să-i dea o perie și niște vacs de lustruit ghetele.
— Ba nu, răspunse ea, asta nu-i treabă de bărbat. Lasă-mă pe mine !
Knulp însă nu se învoi și cînd, în cele din urmă, cu un rîs prefăcut maistorița îi puse în față peria și cutia cu vacs, își lustrui temeinic, curat și aproape jucîndu-se, ghetele, ca un om care nu face asemenea treabă decît numai cîteodată, cînd are poftă, dar atunci cu bucurie și cu deosebită grijă.
— Asta da, zic și eu, îl lăudă femeia, privindu-l drept în ochi. Un lustru, de parcă ai avea de gînd să te duci la vreo iubită.
— Adevărat că mi-ar plăcea să fie așa !
— Cred și eu. Desigur că ai o ibovnică tare frumoasă ! Și rîse cu tîlc. Poate chiar mai multe ?
— Nu, asta n-ar fi frumos, răspunse repede Knulp. Pot să vă arăt și o fotografie de-a ei.
Femeia se apropie, plină de curiozitate, în timp ce el își scotea din buzunarul de la piept carnețelul învelit cu mușama ca să caute chipul Eleonorei Duse. Ea privi cu atenție foaia.
— E tare faină, zise cu multă băgare de seamă. E aproape o cucoană adevărată. Numai că arată prea slabă. Ești sigur că e sănătoasă ?
— Pe cît știu eu, da. Și acum ia să vedem ce mai face bătrînul. Îl aud umblînd prin odaie.
Trecu dincolo și dădu bună dimineața tăbăcarului. Odaia fusese măturată. Cu tăbliile albe de

pe pereți, cu ornicul, cu oglinda și cu fotografiile agățate, părea foarte veselă și primitoare. O odaie curățică, așa cum e asta, își zicea Knulp, nu-i tocmai rea pe vreme de iarnă, dar nici să te însori pentru atîta lucru nu face. Nu-i era de loc pe plac că maistorița îi făcea atîtea zîmbre.

După ce băură cafeaua cu lapte, îl însoți în curte și în șopron pe meșterul Rothfuss și-i ceru să-i arate toată tăbăcăria. Cunoștea aproape toate meseriile și punea întrebări atît de chibzuite, încît prietenul lui rămase uimit.

— De unde naiba le știi pe toate ? îl întrebă el mirat. S-ar zice că ești cu adevărat calfă de tăbăcar sau că ai fost odată.

— Cine călătorește, multe învață, zise liniștit, Knulp. Cel puțin în ceea ce privește argăsitul, nu uita că tu însuți m-ai învățat meseria. Ce, ai uitat ? Acum vreo șase sau șapte ani, pe cînd drumețeam împreună, mi-ai povestit din fir-a-păr toate astea.

— Și le știi încă atît de bine ?

— O bună parte, Rothfuss. Și-acum, nu vreau să te mai stingheresc. Păcat ! Tare mi-ar fi plăcut să-ți ajut puțintel, dar vezi, colo jos e atît de umed și aerul atît de înăbușitor. Și eu tușesc cam mult. Prin urmare, servus, bătrîne, mă duc nițeluș în oraș, cît n-a început încă să plouă.

După ce Knulp ieși din casă, luînd-o domol spre oraș pe ulița tăbăcarilor, cu pălăria cafenie de pîslă împinsă puțin pe ceafă, Rothfuss se opri în prag și se uită după el cum mergea, ușor și mulțumit, cu hainele frumos periate și ferindu-se cu grijă de băltoacele rămase de pe urma ploii.

— Nu-i merge rău, își zise meșterul nițeluș pișcat de invidie. Și, în timp ce se ducea spre gropile lui de argăseală, se gîndea la prietenul care nu cerea de la viață nimic altceva decît *să vadă*, și nu știa dacă lucrul ăsta înseamnă mult sau puțin. Un om care muncește croindu-și o viață mai bună, o duce în multe privințe mai bine, dar el nu e în stare să aibă niciodată mîini atît de gingașe și de frumoase, nici să calce atît de ușor și de sprinten. Knulp avea dreptate că era așa cum îi cerea firea lui să fie și cum nu puteau mulți să fie. Avea dreptate că se apropia de ceilalți oameni așa cum face un copil, cîștigîndu-le prietenia, că spunea fetelor și femeilor pe care le întîlnea numai lucruri frumoase și că făcea din fiece zi o sărbătoare. Trebuia să-l iei așa cum era și, cînd se întîmpla să-i meargă rău și să aibă nevoie de un adăpost, atunci era o plăcere și o cinste să-i deschizi ușa casei tale. Ba trebuia să-i mai și mulțumești, pentru că îți lumina și-ți înveselea casa.

În timpul ăsta, oaspetele lui mergea curios și vesel pe ulițele orașului, fluierînd printre dinți un marș soldățesc, căutînd fără să se grăbească locurile și oamenii pe care-i cunoscuse odinioară. O luă mai întîi spre mahalaua de pe coasta dealului, unde cunoștea un biet croitoraș, căruia nu i se dădea niciodată să croiască o haină nouă și care nu făcea decît să țeasă rupturile pantalonilor vechi — și de care era mare păcat, căci își cunoștea bine meseria și avusese și el odată speranțe, pe vremea cînd lucra prin ateliere mai bune. Se însurase însă de timpuriu, și avea acum o droaie de copii, iar nevastă-sa nu prea se pricepea la gospodărie.

Pe croitorul ăsta, pe nume Schlotterbeck, Knulp îl căută şi-l găsi la catul al treilea al unei case dosnice. Atelierul acela mititel atîrna ca o colivie în văzduh, deasupra golului, căci casa era aşezată pe un povîrniş repezit şi, dacă priveai pe fereastră, drept în jos, zăreai sub tine nu numai cele trei caturi ci, dedesubtul casei, dealul cu văiugile şi grădinile sale amărîte, care se lăsa prăpăstios la vale, sfîrşindu-se într-un amestec încurcat de curţi dosnice, de coteţe de păsări, de despărţituri pentru capre şi iepuri de casă, în timp ce acoperişurile celor mai apropiate case, pe care le vedeai de sus, se aflau, mici de tot pe partea cealaltă a terenului acestuia neîngrijit, tocmai în adîncul văii. În schimb, atelierul de croitorie era luminos şi bine aerisit iar pe masa ce se întindea, lată, la fereastră şedea sîrguinciosul nostru Schlotterbeck, dominînd parcă lumea, ca un paznic de far.

— Servus, Schlotterbeck, zise Knulp, pătrunzînd înăuntru, în timp ce meşterul, orbit de lumina zilei, făcea ochii mici şi privea spre uşă.

— Oh, Knulp! exclamă el bucuros, întinzîndu-i mîna. Iar pe meleagurile noastre? Şi care-i necazul, ce vînt te-aduce pînă aici, sus?

Knulp trase un scăunel cu trei picioare şi se aşeză.

— Dă-mi un ac şi niţică aţă, dar vezi o aţă mare şi cît mai subţire, vreau să fac o mică revizie.

Şi zicînd acestea, îşi scoase haina şi vesta, căută un fir de aţă, îl trecu prin urechea acului şi începu să-şi cerceteze cu ochi atent costumul, care arăta încă foarte bine şi aproape ca nou, punînd, cu degetele lui sîrguincioase ordine pretutindeni, întărind fiecare nasture slăbit, fiecare cusătură desfăcută şi fiecare locşor care nu-i plăcea.

— Şi de altfel cum merge? întrebă Schlotterbeck. Nu-ţi prea surîde anotimpul. Dar, la urma urmei, dacă eşti sănătos şi n-ai familie pe cap...

Knulp îşi drese puţintel glasul, gata de ceartă.

— Da, da, zise el, neglijent. Domnul dă ploaie şi la buni şi la răi — numai croitorii stau şi se usucă. Tot te mai plîngi, Schlotterbeck?

— Ah, Knulp, n-aş zice nimic, dar ascultă alături cum ţipă copiii. Am cinci acum. Se speteşte omul din zori pînă-n noapte şi n-are nici de unele. Iar tu, tu te plimbi!

— N-ai nimerit-o, bătrîne! Patru sau cinci săptămîni am zăcut la spital, în Neustadt şi, din păcate, acolo nu ţin pe nimeni mai mult decît cred ei că e nevoie şi de altfel nici nu rămîne nimeni mai mult. Căile Domnului sînt necunoscute, amice Scholtterbeck.

— Las-o, las-o mai moale cu zicalele!

— Cum? Nu mai eşti credincios? Ba eu, vezi, abia acum am de gînd să devin şi tocmai de-aia am venit la tine. Ia spune-mi, cum stai cu credinţa, cloşcarule?

— Lasă-mă-n pace cu credinţa! Ai fost la spital? Îmi pare rău de tine.

— Nu-i nevoie! A trecut. Şi acum, povesteşte-mi: cum e chestia cu Ecleziasticul şi cu Apocalipsul Sfîntului Ioan? Ştii, cît am stat la spital am avut vreme din belşug şi am găsit şi o Biblie acolo, aşa că am citit-o mai toată şi pot mai bine să stau de vorbă cu tine. Ciudată carte, Biblia!

— Ai dreptate. Ciudată, în adevăr, şi cel puţin jumătate din ea trebuie să fie suptă din degete, pentru că toate se bat cap în cap. Poate că tu o înţelegi mai bine că doar ai urmat o vreme la gimnaziu.

— Nu prea m-am ales cu mare lucru din ce-am învăţat acolo !

— Vezi tu, Knulp — şi croitorul scuipă pe fereastră pînă departe, în adînc, privind într-acolo cu ochii mari, deschişi şi cu trăsăturile feţei pline de amărăciune. Nu-i nimic cu credinţa. Nu-i nimic de capul ei, nu dau nici doi bani pe ea !

Drumeţul îl privi îngîndurat.

— Aşa, aşa ! Cam sari peste gard, bătrîne. Mie mi se pare că în Biblie găseşti şi lucruri foarte cuminţi.

— Da... dar după ce răsfoieşti niţeluş mai departe, nu se poate să nu găseşti ceva ce se bate cap în cap cu ceea ce citiseşi puţin înainte. Nu, nu eu am terminat cu lucrurile astea, am terminat !

Knulp se ridicase de pe scaun şi pusese mîna pe un fier de călcat.

— Ai putea să pui cîţiva cărbuni înăuntru ? îl rugă el pe meşter.

— La ce bun ?

— Vreau să-mi calc puţin vesta, ştii, şi pe urmă nici pălăriei n-are să-i strice. A înghiţit destulă ploaie !

— Întotdeauna pus la punct ! strigă, puţintel supărat, Schlotterbeck. Vrei să faci pe contele cînd, de fapt, nu eşti decît un coate-goale !

Knulp zîmbi liniştit.

— Face impresie mai bună şi pe mine mă bucură. Şi-apoi, dacă nu vrei să faci lucrul ăsta din credinţă, fă-l cel puţin din amabilitate şi de dragul unui prieten vechi. Nu ?

Croitorul ieşi pe uşă şi se întoarse curînd cu fierul de călcat încins.

— Ei, vezi ? Aşa ! îl lăudă Knulp. Mulţumesc !

Începu să-şi netezească atent marginea pălăriei de pîslă şi cum la lucrul ăsta nu se pricepea atît de bine ca la cusut, croitorul îi luă din mînă fierul şi începu chiar el să calce.

— Aşa mai zic şi eu, rosti Knulp, recunoscător. Acum iar am o pălărie ca de duminică. Dar, vezi tu, croitorule, prea ceri multe Bibliei. Care-i adevărul şi cum e întocmită viaţa, astea-s lucruri despre care fiecare trebuie să-şi facă singur o părere şi pe care nu le poţi învăţa dintr-o carte. Aşa cred eu cel puţin. Biblia e o carte veche şi, înainte vreme, multe erau încă necunoscute, pe care astăzi le cunoaştem şi le ştim. Cu toate astea, cîte lucruri cuminţi şi frumoase nu găseşti în ea ? Ba chiar multe care sînt de tot adevărate. Unele părţi ale ei mi le înfăţişez aidoma unor pagini dintr-o carte cu ilustraţii frumoase. De pildă, paginile unde fata aia, pe nume Ruth, trece pe cîmp culegînd spicele rămase, ce frumos e şi cum se simte căldura aceea îmbietoare a verii, sau paginile unde Mîntuitorul se aşază în mijlocul copiilor, gîndind : „Voi îmi sînteţi mult mai dragi decît toţi cei mari, cu trufia lor, laolaltă !“ Socotesc că are multă dreptate şi că am putea învăţa multe de la el.

— Înţeleg, recunoscu Schlotterbeck care, totuşi, nu voia să-i dea dreptate. În orice caz, cred

că e mult mai uşor să faci asta cu copiii altora, decît cu cei cinci copii ai tăi, pe care nu ştii cum să-i hrăneşti.

Arăta din nou supărat şi amărît — şi pe Knulp nu-l lăsa inima să-l vadă astfel. Dorea ca, înainte de a se despărţi de el, să-i spună totuşi o vorbă bună. Se gîndi deci puţin. Apoi, aplecîndu-se către croitor, îl privi de aproape cît mai serios cu ochii săi limpezi şi-i spuse încet :

— Oare nu-ţi iubeşti copiii ?

Speriat, croitorul făcu deodată ochi mari.

— Bineînţeles că da ! Ce-ţi trece prin cap ? Sigur că-i iubesc, mai cu seamă pe cel mai mare.

Knulp dădu foarte serios din cap.

— Acum e timpul să plec, Schlotterbeck. Şi trebuie să-ţi mulţumesc. Vesta face acum de două ori pe-atîta. Şi, nu uita, cu copiii trebuie să fii drăguţ şi bine dispus. Cu asta îi saturi pe jumătate. Ascultă, am să-ţi spun ceva ce nu ştie nimeni şi pe care nu-i nevoie să-l povesteşti mai departe.

Meşterul, potolit acum, îl privi cu atenţie în ochii limpezi care deveniseră foarte serioşi. Knulp vorbi deodată atît de încet, încît croitorul abia putea să-l înţeleagă.

— Uită-te la mine ! Tu mă invidiezi şi-n mintea ta îţi zici : Ăstuia îi vine uşor să vorbească, n-are familie, n-are griji ! Află totuşi că nu-i aşa. Am şi eu un copil, închipuieşte-ţi, un băiat de doi ani, care a fost înfiat de nişte oameni străini pentru că, vezi, tatăl e necunoscut iar mama a murit din facere. Nu e nevoie să afli oraşul unde-i copilul. Eu însă, îl ştiu şi, cînd mă aflu pe acolo, mă furişez în preajma casei şi stau, şi aştept

lîngă gard şi, dacă am noroc să văd chipul mititelului, n-am voie să-i întind mîna, nici să-l sărut, ci cel mult să-i fluier cîte ceva, cînd trec pe lîngă dînsul. Asta-i ; şi-acum, adio şi fii bucuros că ai copii !

Knulp îşi continuă plimbarea prin oraş ; rămase un timp să stea de vorbă la fereastra atelierului unui strungar, privind la jocul repezit al şpanului ondulat, dădu bineţe pe drum şi poliţaiului, care-i era prieten şi-l lăsă să ia o priză din tabachera lui de mesteacăn. Pe oriunde trecea, afla noutăţi şi mai mari şi mai mărunte despre traiul oamenilor şi despre meseriile lor ; află că soţia perceptorului murise prea de timpuriu şi că primarul are un băiat rău crescut. La rîndul lui, povesti şi el noutăţi de prin alte locuri, bucurîndu-se de acea legătură slabă şi nesigură care totuşi îl mai lega ici şi colo, ca prieten, cunoscut şi confident, al locuitorilor şi în general al localnicilor şi oamenilor de treabă de aici. Cum era sîmbătă, întrebă pe cîţiva berari ce stăteau în poarta unei fabrici de bere unde se putea dansa în seara aceea şi în cea următoare.

Prilejuri erau mai multe, dar cea mai frumoasă petrecere era la „Leul“ din Gertelfingen, la o depărtare de jumătate de ceas. Acolo hotărî el s-o ducă pe tînăra Bärbel, cea din casa vecină.

Sosise aproape vremea prînzului şi, cînd Knulp urcă scara casei lui Rothfuss, simţi cum din bucătărie îl întîmpină un miros plăcut şi tare. Rămase locului şi, cu nările deschise, trase în el, cu o curiozitate şi o plăcere copilărească, aroma aceea

care-l gîdilase. Dar, oricît de tiptil venise, cei dinăuntru îl auziră. Nevasta maistorului deschise uşa bucătăriei şi acum stătea zîmbind în pragul scăldat de lumină, învăluită în aburii mîncărurilor pregătite.

— Noroc bun, domnule Knulp, grăi dînsa binevoitoare, frumos din partea dumneatale că vii atît de devreme. Să vezi, azi avem la masă nişte găluşte de ficat şi m-am gîndit că s-ar putea să preferi ceva deosebit, o bucată de ficat să zicem, la tavă. Ce spui ?

Knulp îşi mîngîie barba, făcînd o plecăciune galantă.

— De ce să-mi faceţi ceva deosebit ? Sînt bucuros dacă-mi daţi o supă la masă.

— Ba nu ! Cînd cineva a fost bolnav, se cere să fie şi îngrijit cu atenţie. Altfel, cum să prindă puteri ? Dar poate că nici nu-ţi place ficatul. Sînt unii care...

Knulp rîse plin de modestie.

— Nu, eu nu sînt dintre ăia. O farfurie plină cu găluşti de ficat, iată o mîncare cu adevărat deosebită şi aş fi foarte mulţumit s-o am toată viaţa, în fiecare duminică.

— N-aş vrea să vă lipsească ceva la noi. Altfel, la ce-am mai învăţat să gătim ? Dar, oricum... a mai rămas o bucată de ficat şi am pus-o pentru dumneatale la o parte. Ţi-ar prinde bine !

Şi păşi spre dînsul, zîmbindu-i cît mai aproape şi parcă îmboldindu-l. El înţelegea bine ce căuta dînsa — şi apoi femeiuşca era destul de frumuşică ; se făcu totuşi că nu înţelege. Se juca în mînă

cu pălăria de pîslă pe care i-o călcase croitorul şi privea pe de lături.

— Mulţumesc, cucoană maistoriţă, mulţumesc pentru bunăvoinţă. Dar, credeţi-mă, găluştile îmi plac mult mai bine. Prea mă răsfăţaţi !

Ea zîmbi şi-l ameninţă cu degetul.

— Nu trebuie să fii atît de sfios, tot nu te cred. Prin urmare, găluşti ! Şi cu multă, multă ceapă, aşa-i ?

— Nu pot să zic nu !

Maistoriţa alergă îngrijorată la maşina de gătit, în timp ce el se aşeză în odaia unde masa fusese aşternută de mai demult. Începu să citească gazeta săptămînală care sosise în ajun şi citi pînă în clipa cînd meşterul sosi şi supa fu servită. Mîncară şi după masă jucară cărţi în trei, un sfert de ceas, cu care prilej Knulp le arătă cîteva dibăcii îndrăzneţe şi fine care îi uimiră. Se pricepea, cu o dexteritate deosebită să amestece şi să aranjeze cărţile, alunecînd din cînd în cînd, cu policarul, peste marginile lor. Meşterul privea cu admiraţie dar şi cu îngăduinţă cum un muncitor şi bun cetăţean îşi pierde vremea cu astfel de ocupaţii nefolositoare. În schimb, maistoriţa urmărea cu atenţie înţelegătoare aceste dovezi de mondenitate. Privirea ei era aţintită asupra degetelor lui lungi, delicate şi neurîţite de nici un fel de muncă grea.

Prin micile ochiuri de geam, soarele îşi strecura în odaie un mănunchi de raze subţiri, şovăielnice, care luminau masa şi cărţile de joc, apoi prelungindu-se pe duşumea, se îmbinau într-un joc capricios şi plăpînd cu umbrele firave ale uşilor, şi tremurau învîrtindu-se pe tavanul văruit în al-

bastru. Knulp privea clipind mereu din ochi la spectacolul ce i se oferea : vedea jocul soarelui de februarie, gusta tihna casei, urmărea chipul serios al prietenului său, cu trăsăturile sale specifice de meseriaş şi nu-i scăpau nici privirile discrete ale femeii celei frumoase. Dar îşi zicea că nu asta ar putea să fie fericirea şi ţinta vieţii lui. Dacă aş fi sănătos, gîndea, şi dacă acum ar fi vară, n-aş mai rămîne nici măcar un ceas aici.

— Vreau să mai umblu niţeluş pe urmele soarelui, zise el cînd Rothfuss strînse cărţile de joc şi se uită la ceas. Coborî treptele alături de meşter, îl lăsă în uscătorie la pieile lui şi se pierdu în grădina îngustă, pustie, care, întreruptă doar ici şi colo de gropile pentru argăsit, se întindea la vale pînă la gîrlă. Tăbăcarul făcuse acolo o punte de scînduri sub care putea să-şi moaie pieile. Knulp se aşeză pe punte, lăsă tălpile să-i atîrne puţintel deasupra apei ce curgea liniştit şi repede, privi amuzat la peştii întunecaţi şi grăbiţi ce-şi croiau drum dedesubtul lui şi începu, curios, să studieze împrejurimile. Îşi bătea capul cum ar putea vorbi cu slujnicuţa din vecini.

Grădinile erau vecine, despărţite doar de o îngrăditură de leaţuri, prost întreţinută, iar jos, lîngă apă, unde bulumacii putreziseră de mult de nu mai rămăsese nimic din ei, puteai trece nestînjenit dintr-o grădină în cealaltă. Grădina vecinului părea să fie niţeluş mai îngrijită decît aceea, cam părăsită, a tăbăcarului. Erau acolo patru rînduri de brazde, căzute şi năpădite de ierburi, aşa cum arată ele de obicei cînd se desprimăvărează. Pe două straturi, din loc în loc, creşteau anapoda

cîteva lăptuci şi nişte spanac rămase încă de peste iarnă. Pe alocurea, cîţiva trandafiri cu tulpinile aplecate şi cu coroanele la pămînt. Iar mai încolo, ascunzînd în dosul lor casa, cîţiva molifţi într-adevăr frumoşi.

După ce privi de departe grădina aceea străină, Knulp păşi, cît mai neauzit, în preajma molifţilor şi văzu printre copaci casa, a cărei bucătărie se afla în spate. Nu trebui să aştepte mult ca să vadă cum fata, cu mînecile sumese, trebăluia prin bucătărie. Stăpîna casei era şi ea acolo, poruncind şi arătîndu-i fetei ce şi cum să facă, aşa cum se întîmplă cu muierile care nu se îndură să-şi ia o fată ce-şi cunoaşte meseria şi care, schimbînd an de an slujnicile pe care le-au învăţat, nu ştiu mai tîrziu cum să le preţuiască după ce le-au concediat. Stăpîna însă o învăţa şi o certa pe un ton fără pic de răutate şi fata părea că se deprinsese, căci îşi făcea mai departe treaba, nestingherită şi voioasă.

Străinul stătea acum rezemat de un copac, întinzînd gîtul înainte, curios şi atent ca un vînător, şi asculta răbdător şi cu plăcere, ca omul care nu se grăbeşte şi care a învăţat cum să ia parte cu ochiul şi cu urechile la ceea ce ne oferă viaţa. Se bucura că vede fata, cînd aceasta trecea prin dreptul ferestrei şi îşi zise că, după vorbă, stăpîna fetei nu părea să fi fost născută chiar în Lächstetten, ci mai devale, cîteva ceasuri mai departe. Aşezat pe o cetină, rămase aşa, liniştit o jumătate de ceas şi un ceas întreg, socotind şi chibzuind, pînă cînd văzu femeia plecînd şi pînă ce în bucătărie se făcu tăcere.

Mai aşteptă puţintel, apoi păşi grijuliu înainte şi cu o cetinioară uscată bătu la fereastra bucătăriei. Fata nu auzi, aşa că fu nevoit să bată şi a doua oară. De data asta, ea veni la fereastra întredeschisă şi, deschizînd-o de tot, se aplecă să vadă ce e afară.

— Ei, dar ce faci dumneatale aici ? întrebă cu jumătate glas. Aproape că m-am speriat.

— Cred că nu de mine ! răspunse Knulp zîmbind. Voiam doar să-ţi spun bună ziua şi să văd cum îţi merge. Şi, cum astăzi e tocmai sîmbătă, aş dori să te întreb dacă nu cumva mîine după-amiază eşti liberă, să facem o mică plimbare.

Ea îl privi şi dădu din cap în semn că nu ; văzîndu-i însă chipul nespus de amărît, îi păru rău.

— Nu, zise ea blînd, mîine nu sînt liberă, numai de dimineaţă, la biserică.

— Aşa, aşa, mormăi Knulp. Ei, atunci poţi desigur să vii diseară.

— Deseară ? Da, deseară aş fi liberă, dar vreau să scriu o scrisoare acasă, către ai mei.

— Ai s-o scrii cu un ceas mai tîrziu. Tot nu pleacă ea la noapte. Vezi, m-am bucurat atît de mult să stau niţeluş de vorbă cu dumneata şi apoi deseară, dacă nu cumva tună şi fulgeră, tare frumos am putea să ne plimbăm. Fii drăguţă, te rog ! Doar nu ţi-o fi frică de mine ?

— Frică nu mi-e, şi mai cu seamă de dumneatale. Dar nu se poate. Dacă mă vede cineva că mă plimb cu un bărbat ?

— Dar bine, Bärbel, aici doar nu te cunoaşte nimeni. Şi pe urmă, nu-i nici un păcat şi nu-i

treaba nimănui. Doar nu mai eşti o fetiţă de şcoală ! Aşa că nu uita. La opt te aştept jos, lîngă sala de gimnastică, acolo unde sînt barierele pentru tîrgul de vite. Sau vrei să vin mai devreme ? Pot să potrivesc şi-aşa !

— Nu, nu, nu mai devreme. Ba nu, să nu vii de loc, nu se poate, n-am voie...

Chipul lui băieţesc căpătă iarăşi aceeaşi expresie amărîtă.

— Ei, dacă nu vrei cu nici un chip ! zise trist. Credeam că, străină şi singură cum te afli, trebuie cîteodată să-ţi fie dor de cei de acasă, aşa cum mi-e şi mie ; şi ne-am fi putut povesti cîte unele, şi mi-ar fi făcut plăcere să aud mai multe despre Achthausen. M-am abătut şi eu o dată acolo. Dar nu pot să te silesc şi te rog să nu fii supărată pe mine.

— Ah, de ce supărată ? Dar dacă într-adevăr nu pot !

— Deseară eşti liberă, Bärbel. Dar nu vrei. În sfîrşit, poate te răzgîndeşti. Eu trebuie acum să plec, dar deseară te aştept lîngă sala de gimnastică şi, dacă nu vine nimeni, mă duc să mă plimb singur şi am să mă gîndesc la dumneatale, zicîndu-mi că tocmai atunci scrii la Achthausen. Cu bine, şi nu mi-o lua în nume de rău.

Dădu scurt din cap şi plecă, înainte ca fata să-i mai fi putut spune ceva. Îl văzu printre copaci depărtîndu-se şi chipul ei părea descumpănit. Apoi se întoarse să-şi vadă de treabă şi, pe neaşteptate, cum stăpîna plecase de acasă, începu să cînte tare şi frumos.

Knulp o auzise. Acum şedea iar pe puntea tăbăcarilor şi făcea cocoloaşe mici dintr-un miez de pîine pe care, în timpul mesei, îl vîrîse în buzunar. Lăsa cocoloaşele să cadă uşor în apă unul după altul şi privea, pe gînduri, cum se cufundau, duse uşor de curentul apei şi cum, ajunse la fund, erau îmbucate de peştişorii aceia tăcuţi şi fantomatici.

— Iac-aşa, grăi tăbăcarul în timpul cinei, azi e sîmbătă seara şi tu nu poţi să-ţi dai seama ce bine te simţi după ce ai muncit din greu toată săptămîna.

— Ei, îmi dau eu seama ! zîmbi Knulp — şi maistoriţa zîmbi şi ea privindu-l ştrengăreşte în faţă.

— Astă-seară, continuă Rothfuss pe un ton solemn, astă-seară o să bem împreună o cană bună de bere. Băbuţa mea se duce numaidecît s-o aducă. Nu ? Şi mîine, dacă vremea e frumoasă, ieşim cîteşitrei la plimbare. Ce zici, bătrîne ?

Knulp îl bătu cu putere pe umăr.

— Bine-o duce omul la tine, mărturisesc. Cît priveşte plimbarea, mă bucur de pe-acum. Dar, din păcate, astă seară am niţică treabă. Trebuie să mă întîlnesc cu un prieten care a lucrat la fierăria din deal şi care pleacă mîine de-aici. Îmi pare tare rău, dar mîine tot sîntem toată ziua împreună. Altfel nici nu m-aş fi înţeles cu el.

— Doar n-ai să-mi umbli noaptea pe uliţe, cînd nici nu te-ai însănătoşit încă deplin !

— Fleacuri ! Nu-i bine să se răsfeţe omul prea mult ! Nu mă întorc tîrziu. Unde pui cheia ca să ştiu de unde s-o iau cînd m-oi întoarce ?

— Încăpăţînat mai eşti, Knulp. Du-te dacă vrei. Cheia o găseşti după oblonul beciului. Ştii unde !

— Acum plec ! Ştiu. Iar voi, duceţi-vă devreme la culcare ! Noapte bună ! Noapte bună, cucoană maistoriţă !

Plecă, şi cînd ajunse aproape de poartă, văzu cum maistoriţa venea în fugă spre el. Îi aducea o umbrelă de ploaie pe care, zicea dînsa, trebuie s-o ia cu el, fie că vrea sau nu.

— Trebuie să-ţi porţi de grijă, Knulp, adăugă ea. Şi acum vreau să-ţi arăt unde poţi găsi, cînd te întorci, cheia.

Îl luă de mînă prin întuneric şi-l duse pînă după colţul casei, oprindu-se în faţa unei ferestruici închise cu nişte obloane de lemn.

— Aici, după oblonul ăsta punem noi cheia, îi şopti ea tulburată, mîngîindu-i degetele. Trebuie doar să bagi mîna prin deschizătură. O găseşti pe pervaz.

— Mulţumesc, răspunse încurcat Knulp, trăgîndu-şi mîna.

— Să-ţi păstrez un pahar de bere pentru cînd te vei întoarce ? începu maistoriţa din nou, lipindu-se uşor de el.

— Nu, mulţumesc. Beau foarte rar. Noapte bună, doamnă Rothfuss şi, încăodată, mulţumesc.

— Eşti atît de grăbit ? şopti ea drăgăstos, ciupindu-l de braţ. Chipul femeii era atît de aproape de al lui şi într-o tăcere atît de stingheritoare, încît nevrînd s-o respingă brutal, Knulp trecu uşor cu mîna peste părul ei.

— Acum însă trebuie să plec, strigă el brusc cît putu de tare şi se dădu îndărăt.

Femeia îi zîmbi, cu gura întredeschisă iar Knulp putu să-i vadă dinţii sclipind în întuneric. Şi ea rosti, cît putu de încet :

— Aştept pînă te întorci acasă. Eşti tare drag !

Knulp porni grăbit pe uliţa întunecoasă, ţinînd umbrela sub braţ şi, ca să scape de apăsarea aceea nătîngă care-l năpădise, începu să fluiere cîntecul :

Tu crezi că te iau de soţie,
Eu însă nici gînd n-am, să ştii,
Căci nu vreau ruşine să-mi fie
În lume-amîndoi de-om ieşi.

Se simţea o adiere călduţă şi, din cînd în cînd, pe întinsul negru al cerului se vedeau apărînd stelele. O ceată de tineri se auzeau, gălăgioşi, într-o cîrciumă, în întîmpinarea duminicii, iar la „Păun" privind prin ferestrele noii popicării, văzu cîţiva tîrgoveţi, cu mînecile sumese, adunaţi laolaltă, cîntărind popicele în mînă şi cu trabucuri în gură.

Knulp se opri în faţa sălii de gimnastică şi privi în jurul său. Vîntul umed îşi intona uşor melodia printre crengile pleşuve ale castanilor, gîrla se învolbura neauzită în adîncul negru, oglindind în apa ei cîteva ferestre luminate. Noaptea aceasta blîndă se strecura binefăcătoare în toate fibrele lainicului acestuia care respira adînc, presimţind parcă primăvară, căldură, cărări uscate şi drumeţie. Memoria lui nesecată contempla parcă orăşelul, albia gîrlei şi întreaga împrejurime. Pretutindeni se simţea ca la el acasă, cunoaştea drumurile,

apele, satele, cătunele, curţile gospodarilor şi hanurile prieteneşti unde se putea înnopta. Stătea chibzuind încotro să-şi îndrepte de acum paşii, neputînd veşnic rămîne mai departe aici, în Lächstetten. Voia doar, dacă femeia nu l-ar fi supus la grea încercare, să mai rămînă încă duminica asta, de dragul prietenului său.

Poate că, gîndea el, ar fi trebuit să-i dea de înţeles tăbăcarului ce poamă e maistoriţa. Lui nu-i plăcea însă să-şi vîre nasul în necazurile altora şi nici nu simţea nevoia să-i facă pe oameni mai buni sau mai deştepţi. Îi părea rău că se întîmplase aşa şi gîndurile lui despre fosta ospătăriţă de la „Boul" nu erau de loc prietenoase ; dar în acelaşi timp gîndea cu oarecare ironie la discursurile atît de demne ale tăbăcarului cu privire la căsnicie şi fericirea casnică. Le cunoştea el şi ştia că, de cele mai multe ori, nu era nimic adevărat cînd cineva se lăuda cu fericirea sau cuminţenia lui. Aşa fusese odinioară şi cu evlavia croitorului. Puteai să-ţi dai seama de prostia acestor oameni, puteai să rîzi sau să-ţi fie milă de ei, dar n-aveai ce le face. Trebuia să-i laşi să-şi urmeze calea lor.

Oftă şi-şi goni gîndurile astea. Se rezemă de scobitura unui castan bătrîn aşezat în faţa podului şi începu din nou să se gîndească la drumeţia lui. I-ar fi plăcut s-o ia pieziş prin Pădurea Neagră, dar acolo, sus, era frig acum şi, fără îndoială, şi multă zăpadă, aşa că îţi stricai ciubotele şi, pe lîngă asta, locurile unde puteai poposi peste noapte erau tare departe unul de altul. Nu, nu se putea, aşa că nu-i rămînea decît să meargă de-a lungul văilor şi prin preajma orăşelelor. Moara Cerbilor,

la patru ceasuri depărtare, pe malul rîului, era cel dintîi loc sigur unde putea să mîne. Pe vreme rea putea să fie sigur găzduit o zi sau două.

Cum stătea așa cufundat în gînduri și aproape uitase că aștepta pe cineva, pe pod, adusă de vînt și învăluită în întuneric, apăru o făptură subțirică, temătoare, care se apropia plină de sfială. O recunoscu numaidecît, alergă plin de bucurie și de recunoștință înaintea ei și își scoase pălăria.

— Ce bine că ai venit, Bärbel, aproape că nu mai credeam.

Trecu în stînga ei și o conduse de-a lungul aleii, în susul gîrlei. Fata era fricoasă și se rușina.

— Nu-i bine ce fac, îngîna ea mereu. Numai de nu ne-ar vedea cineva !

Knulp avea însă atîtea de întrebat că, foarte curînd, pasul fetei deveni mai încet și mai liniștit și, pînă la urmă, începu să calce ușor și vesel, ca un bun tovarăș, alături de el ; îmboldită de întrebările și observațiile lui, îi povestea acum, lacomă și plină de rîvnă, despre satul ei, despre tatăl, mama, fratele și bunica ei, despre rațe și găini, despre grindină și boli, despre nunți și hramuri. Își deschisese micuța ei comoară de amintiri care se dovedea acum a fi mai mare decît crezuse ea însăși. În cele din urmă veniră la rînd povestea plecării ei de acasă, a serviciului pe care îl avea acum și a gospodăriei stăpînului la care slujea.

De mult ieșiseră din orășel, fără ca Bärbel să-și fi dat seama. Între timp, tot istorisind, lepădase de pe dînsa povara unei întregi săptămîni grele de înstrăinare, tăcere și răbdare — și se înveselise de tot.

— Dar unde sîntem ? întrebă ea deodată, plină de mirare. Încotro mergem ?

— Dacă n-ai nimic împotrivă, mergem la Gertelfingen. Sîntem numaidecît acolo.

— Gertelfingen ? Ce să căutăm acolo ? Mai bine să ne întoarcem, se face tîrziu.

— Cînd trebuie să fii acasă, Bärbel ?

— La zece. Așa că e vremea. A fost o plimbare frumoasă.

— Mai va pînă la zece, zise Knulp, și nu-ți fie teamă, am eu grijă să fii la timp acasă. Dar cum nu ne-om mai întîlni atît de curînd, am putea să ne îngăduim și un dans. Ce zici ? Sau poate nu-ți place dansul ?

Ea îl privi încordată și plină de uimire.

— O, să dansez îmi place oricînd. Dar unde ? Aici cumva, afară, în noapte ?

— Sîntem numaidecît în Gertelfingen și acolo e muzică la „Leul". Intrăm și facem doar un dans, pe urmă ne întoarcem acasă și putem spune că am petrecut o seară minunată.

Bärbel stătea la îndoială.

— Ar fi frumos, rosti ea încet. Dar ce va spune lumea ? N-aș vrea să fiu rău văzută, nici n-aș vrea ca lumea să creadă că am fi împreună.

Și izbucni într-un rîs zgomotos, adăugînd :

— Dacă va fi odată, mai tîrziu, să am un iubit, nu vreau să fie tăbăcar. Nu te supăra, dar tăbăcăria e o meserie murdară.

— Poate că ai dreptate, răspunse cu blîndețe Knulp. Dar nici nu trebuie să te căsătorești cu mine. Nimeni nu știe că sînt tăbăcar și nici că ești

atît de mîndră. Şi-apoi, m-am spălat, şi pe mîini, aşa că dacă totuşi vrei să dansezi o dată cu mine, iată că te poftesc. Dacă nu, pornim înapoi.

Văzură prin noapte cea dintîi casă a satului apărînd printre tufişuri, cu frontonul ei gălbui şi Knulp zise pe neaşteptate: „Sst!" ridicînd un deget. Auziră atunci răsunînd în sat, muzică de dans, o armonică şi o vioară.

— Haidem atunci! rîse fata şi grăbiră pasul.

La „Leul" nu dansau decît patru sau cinci perechi, numai tineri, pe care Knulp nu-i cunoştea. Totul se desfăşura liniştit şi cuviincios, şi nimeni nu se uita pieziş la perechea străină care se alătură celorlalte perechi în dansul următor. Dansară împreună un „Ländler" [1] şi o polcă, apoi veni un vals, pe care însă Bärbel nu ştia să-l danseze. Se aşezară deci să privească şi băură doar un păhăruţ de bere, Knulp neavînd mai mulţi bani.

Bärbel se încălzise dansînd şi privea acum cu ochi strălucitori în sala cea mică.

— Acum cred că ar fi vremea să mergem acasă, zise Knulp, văzînd că era nouă şi jumătate.

Fata tresări şi păru întristată.

— Păcat! zise încet.

— Dar... putem să mai rămînem.

— Nu, trebuie să mă întorc. Dar a fost tare frumos!

Plecară, dar în dreptul uşii, fata îşi aduse aminte:

— Şi n-am dat nimic lăutarilor!

[1] Dans popular austriac, asemănător cu valsul.

— Da, răspunse Knulp, oarecum încurcat, meritau să le dăm ceva. Dar, din păcate, n-am nici o lăscaie.

Ea scoase repede din buzunar punguliţa ei croşetată.

— De ce nu mi-ai spus? Uite douăzeci de pfenigi. Dă-le!

Knulp luă moneda şi o dădu muzicanţilor, după care ieşiră şi trebuiră să se oprească o clipă în prag, pînă ce ochi lor descoperiră, prin beznă, drumul pe care urmau să pornească. Vîntul începuse să sufle mai tare, aducînd în el rare picături de ploaie.

— Să deschid umbrela? întrebă Knulp.

— Nu! Pe vîntul ăsta n-am putea merge mai departe. A fost tare frumos! Şi dansezi aproape ca un maestru de dans, tăbăcarule!

Ea continuă, veselă, să vorbească. Prietenul ei însă tăcea acum, poate că era ostenit, sau poate că îi era teamă de ceasul apropiat al despărţirii.

Deodată, Bärbel începu să cînte „Acum sînt la Neckar, acum sînt la Rin". Glasul fetei răsuna cald şi curat şi, la al doilea vers, Knulp începu s-o acompanieze, cîntînd atît de sigur, de adînc şi de frumos, încît ea îl ascultă cu plăcere.

— Ei, acum ţi-a trecut dorul de casă? întrebă Knulp la sfîrşit.

— O, da, rîse ea limpede. Trebuie să mai facem o plimbare ca asta şi altă dată.

— Îmi pare rău, răspunse el mai încet. Cred că a fost cea de pe urmă.

Bärbel rămase locului. Nu ascultase bine, dar îşi dăduse seama de tonul melancolic al glasului său.

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebă ea, ușor speriată. Ești cumva supărat pe mine ?

— Nu, Bärbel. Numai că mîine trebuie să plec. L-am și vestit pe meșterul meu.

— Ce spui ! Adevărat ? Ce rău îmi pare !

— Nu trebuie să-ți pară rău după mine. Mult timp tot n-aș fi rămas aici — și-apoi, eu nu-s decît un tăbăcar. Ție îți trebuie, cît mai curînd, un iubit, un băiat cît mai frumos, ca să nu-ți mai fie dor de casă. Ai să vezi !

— Ah, nu vorbi așa ! Știi foarte bine cît țin la tine, chiar dacă nu ești iubitul meu !

Tăcură amîndoi și vîntul le șuiera în față. Knulp încetini pasul. Ajunseseră în apropierea podului. În cele din urmă, se opri.

— Vreau să-ți spun acum adio, cred că e mai bine dacă faci singură cei cîțiva pași pînă acasă.

Bärbel, sincer mîhnită, îl privi drept în față.

— Va să zică e serios ? Atunci vreau să-ți mulțumesc și eu. N-am să uit. Și-ți doresc numai bine ! Knulp îi luă mîna și o trase spre dînsul. Acum, în timp ce fata îl privea serioasă și uimită în ochi, el îi luă capul cu cozile ude de ploaie în mîinile sale și-i zise în șoaptă :

— Adio, Bärbel. La despărțire, mai vreau o sărutare, ca să nu mă uiți de tot !

Fata tresări și parcă voi să se tragă îndărăt, dar privirea lui era blîndă și tristă ; abia acum își dădu și ea seama ce ochi frumoși avea Knulp. Fără a-și închide ochii, primi cu toată seriozitatea sărutul lui ; și cum după aceea tînărul rămăsese

șovăind, cu un zîmbet slab pe față, ea simți cum ochii i se umplu de lacrimi și-i dădu cu toată inima sărutul înapoi.

Apoi se depărtă grabnic și trecuse chiar dincolo de pod cînd, deodată, se răzgîndi și se întoarse repede. El se afla încă acolo.

— Ce s-a întîmplat, Bärbel ? Trebuie să te duci acasă !

— Da, da, mă duc. Dar nu vreau să-ți faci o părere rea despre mine !

— Sigur că nu !

— Păi atunci cum pleci, tăbăcarule ? Spuneai adineauri că nu mai ai bani. Nu-ți iei simbria înainte de plecare ?

— Nu, simbrie n-am de luat. Dar nu face nimic. Mă descurc eu. Nu fi neliniștită.

— Nu, nu ! Dar trebuie cu toate astea să ai ceva în buzunar.

Îi vîrî o monedă mare în mînă și el simți că era un taler.

— Ai să mi-l dai altă dată înapoi, sau ai să mi-l trimiți.

El îi apucă mîna, nevoind să-i dea drumul.

— Nu se poate. N-ai voie să umbli așa cu bănuții tăi. Mi-ai dat un taler întreg. Ia-l ! Nu trebuie ! Așa ! Omul să fie cuminte. Dacă ai cumva mărunțiș, cîțiva pfenigi să zicem, atunci da, primesc, pentru că sînt la strîmtoare. Dar nu mai mult.

Se mai ciondăniră un pic și Bärbel trebui să-i arate pungulița ca s-o creadă că nu avea decît talerul acela. Nu era însă adevărat, mai avea o

marcă şi o monedă mai măruntă de argint, din cele care circulau încă pe vremea aceea. Pe aceasta din urmă o ceru Knulp, dar fata se împotrivea zicînd că-i prea puţin ; şi el nu mai voi să ia nimic, dînd să plece, dar pînă la urmă primi totuşi marca şi dînsa porni repejor înapoi spre casă.

Pe drum se gîndea mereu de ce oare n-o sărutase şi acum încăodată ? Aproape că-i părea rău, dar pînă la urmă îşi zise că purtarea lui fusese deosebit de corectă şi de drăguţă.

După un ceas, Knulp se întoarse acasă. Văzu că sus, în odaia de locuit, mai ardea lumina, ceea ce însemna că maistoriţa nu se culcase încă şi că îl aştepta. Scuipă supărat şi o clipă se gîndi chiar să fugă acum, în noapte. Era însă ostenit, părea că dintr-o clipă într-alta trebuie să înceapă ploaia şi, pe urmă, nu voia să se poarte aşa cu tăbăcarul. Mai simţea apoi în seara asta o poftă deosebită să facă o poznă, fie ea cît de modestă.

Pescui aşadar cheia din ascunzişul ei, deschise grijuliu, ca un hoţ, uşa casei, o trase uşor după el, o încuie strîngîndu-şi buzele cît mai fără zgomot, şi puse frumos cheia la locul ei. Apoi, în ciorapi, cu ghetele în mînă, urcă scara, văzu lumina ce străbătea printr-o crăpătură a uşii rezemate a odăii şi auzi cum înăuntru, pe canapea, maistoriţa care adormise după o aşteptare atît de îndelungă, răsuflă lung şi adînc. Fără să fie simţit, urcă mai departe spre odăiţa lui, o zăvorî bine pe dinăuntru şi se culcă. A doua zi însă — lucrul era hotărît — trebuia să plece.

II

O amintire despre Knulp

Era pe vremea fericită a tinereţii, cînd Knulp mai trăia încă. Plecasem atunci în drumeţie, el şi cu mine, pe o arşiţă grozavă, prin nişte locuri foarte roditoare — şi nu prea duceam grijă de nimic. Peste zi hoinăream agale de-a lungul holdelor galbene de grîu sau ne întindeam sub vreun nuc umbros sau la vreo margine de pădure ; seara însă, ascultam cum Knulp spunea poveşti ţăranilor, cum cînta tot felul de cîntece pentru fete sau îl priveam cum arăta copiilor jocurile lui de umbre. Ascultam bucuros şi fără pic de invidie, şi numai cînd vedeam cum chipul său oacheş scînteiază şi cum fetele, cu toate că rîdeau cît le ţinea gura şi încercau să fie ironice, nu-şi luau ochii de la el, îmi ziceam că trebuie să se fi născut într-o zodie norocoasă sau că, dimpotrivă, n-am eu pic de noroc. Şi atunci mă dădeam uneori la o parte ca să nu fiu de prisos şi mă duceam la pastorul nostru acasă să mai stau cu el de vorbă în tihna serii şi să-mi fac rost de un adăpost pentru noapte, sau mă aşezam liniştit în faţa unui pahar de vin, la cîrciumă.

Îmi aduc aminte că, într-o după-amiază, am trecut pe lîngă un cimitir care, cu biserica lui mititică, zăcea părăsit în mijlocul cîmpului, departe de satul cel mai apropiat şi care cu viţele lui întunecate ce se căţărau peste zidul împrejmuitor, se odihnea paşnic şi familiar în sînul întinderii fierbinţi. Lîngă grilajul de la intrare se aflau doi

castani mari, dar cum poarta era închisă, am dat să-mi văd de drum. Knulp însă nu se învoi de loc, pregătindu-se să sară zidul.

L-am întrebat :

— Iar ne odihnim ?

— Se-nțelege, se-nțelege, altfel iar încep să mă usture tălpile.

— Și tocmai în cimitir vrei să poposim ?

— Las că-i bine, vino numai. Țăranii nu-și prea îngăduie multe, asta o știu și eu, dar sub pămînt vor să se simtă bine. Iată de ce își dau nițică osteneală și seamănă și ei cîte ceva frumos pe mormintele lor și pe delături.

M-am luat după el și am văzut că avea dreptate. Făcea să te cațeri peste zidul ăla. Înăuntru, în rînduri drepte și strîmbe se aflau înșirate mormintele, unul lîngă altul, cele mai multe avînd căpătîi o cruce albă de lemn, iar deasupra și pe de lături verdeață și flori. Scînteiau bucuroase mușcatele și rochița-rîndunicii, în locuri mai umbroase vîzdoagele, tufele de trandafiri erau pline de flori, iar copăceii de soc și de liliac își răsfățau la soare tulpinile sănătoase și frunzișul lor bogat.

După ce am privit puțin împrejur, ne-am așezat în iarba care pe alocurea crescuse înaltă și înflorise și ne-am răcorit, mulțumiți.

Knulp se apucă să citească numele scris pe cea mai apropiată cruce și zise :

— Pe ăsta îl chema Engelbert Auer și împlinise șaizeci de ani. De-aia și zace acum printre rezede, care, oricum, sînt flori de preț și se simte bine. Rezede aș vrea și eu să am o dată ; pînă una-alta, iau de-aici una.

I-am spus :

— Las-o acolo, ia mai bine altceva. Rezedele se vestejesc repede.

Totuși, Knulp rupse una, pe care și-o puse la pălăria ce se afla în iarbă, lîngă dînsul.

— Ce liniște e-aici ! am spus eu.

Iar el :

— Este ! Și, dacă ar fi și mai multă liniște, am putea să-i auzim vorbind pe cei dedesubt.

— Asta nu se poate. Ăștia au terminat cu vorba !

— Cine știe ? Se tot spune că moartea ar fi un somn — și în somn oamenii vorbesc, ba și cîntă uneori.

— Tu, poate.

— Și adică de ce nu ? Dacă-aș fi mort, aș aștepta duminica să vină fetele și să stea aici ca să rupă cîte-o floricică de pe vreun mormînt și aș începe să-i zic încet de tot din gură.

— Așa ! Și ce le-ai zice ?

— Ia, un cîntec oarecare.

Se întinse cît era de lung, la pămînt, închise ochii și cu un glas copilăresc, potolit, începu să cînte :

Prea timpuriu m-am dus,
Fetelor, din astă lume ;
Pentru despărțire-un cînt
Vreau să mi-l cîntați anume.
Cînd m-oi înturna aci,
Chipeș un flăcău oi fi.

Am rîs, cu toate că-mi plăcuse cîntecul. Cînta frumos și plin de duioșie — și chiar dacă uneori

cuvintele nu prea aveau vreo noimă, melodia era totuşi plăcută şi le înfrumuseţa.

— Knulp, am spus eu, nu făgădui prea multe fetelor, căci altfel n-au să te mai asculte. Că vorbeşti de întoarcere, treacă-meargă, cu toate că nimeni nu ştie lucrul ăsta, dar că ai să fii un flăcău chipeş, asta, vezi, nu-i de loc sigur.

— Adevărat, nu-i sigur. Dar tare mi-ar plăcea să fie aşa. Îţi aminteşti de băieţelul cu vaca, cel pe care alaltăieri l-am întrebat de drum ? Vezi tu, aşa aş vrea să fiu şi eu. Tu nu ?

— Nu, eu nu. Am cunoscut odată un bătrîn, trecut de şaptezeci de ani, care avea o privire atît de blîndă şi de liniştită ; îmi ziceam că omul acela nu poate fi decît bunătatea, şi înţelepciunea, şi liniştea întruchipate. Şi de-atunci, din cînd în cînd, mă gîndesc că şi eu aş vrea să fiu odată la fel ca dînsul.

— Pentru asta, vezi, îţi mai lipseşte cîte ceva. Şi-apoi, caraghios lucru dorinţele astea. Dacă s-ar putea ca în clipa asta să dau din cap ca să devin un băieţaş dulce şi drăguţ şi dacă şi tu ar trebui doar să dai din cap să devii un bătrînel simpatic şi blajin, nici unul dintre noi nu s-ar osteni să dea din cap, ci am prefera să rămînem aşa cum sîntem.

— Şi asta-i adevărat.

— Sigur. Ba chiar şi altfel, să vezi. De multe ori îmi zic : lucrul cel mai frumos şi mai bun ce poate fi e o domnişorică tînără şi zveltă, cu păr bălai. Numai că asta nu-i adevărat, pentru că destul de des vedem cîte o brunetă care e aproape şi mai frumoasă ; şi afară de asta se întîmplă să-mi zic : cel mai frumos şi mai bun lucru ce poate fi

e o pasăre frumoasă pe care o vezi plutind în libertate, sus, în slava albastră. Iar altă dată : nimic nu-i mai minunat decît un fluture, un fluture alb de pildă, cu nişte puncte roşii pe aripi, sau decît o rază de soare, pe înserate, ascunsă după norii de pe cer, cînd totul străluceşte fără să te orbească şi toate lucrurile au o înfăţişare veselă şi nevinovată.

— Foarte adevărat, Knulp. Toate sînt frumoase dacă le priveşti la ceas potrivit.

— Da. Însă eu, unul, gîndesc şi altfel. Îmi zic că cel mai frumos e atunci cînd, pe lîngă plăcere mai simţi şi un pic de tristeţe sau de teamă.

— Cum aşa ?

— Vreau să zic : o fată deosebit de frumoasă nu ne-ar plăcea poate atît, dacă n-am şti că şi vremea ei e măsurată şi că va îmbătrîni şi va muri. Dacă un lucru frumos ar putea rămîne în vecii vecilor neschimbat, desigur că m-aş bucura, dar atunci l-aş privi cu mai multă răceală şi mi-aş spune : ai timp să-l vezi şi altă dată, n-ai neapărată nevoie să-l vezi astăzi. Dimpotrivă, ceea ce-i trecător şi schimbător, caut neapărat să-l văd şi nu numai că-mi face bucurie, dar mă şi înduioşează.

— Ei, da !

— Iată de ce nu-mi pot închipui ceva mai frumos decît un foc de artificii stîrnit undeva, în timpul nopţii. Vezi rachetele luminoase, albastre şi verzi, cum ţîşnesc în beznă şi tocmai cînd ţi se par mai frumoase descriu un arc şi se sting. Cînd le priveşti, simţi bucuria dar în acelaşi timp şi teama că acuşi-acuşi totul se sfîrşeşte. E mult mai

frumos decît dacă am şti că durează îndelung. Nu-i aşa ?

— Aşa-i. Numai că, vezi, ce spui tu nu se potriveşte la toate.

— De ce nu ?

— Bunăoară, cînd doi oameni se iubesc şi se căsătoresc, sau cînd leagă o prietenie, atunci frumuseţea stă tocmai în aceea că-i vorba de un lucru de durată, care nu se termină numaidecît.

Knulp mă privi cu atenţie, după care clipi din genele lui negre şi răspunse gînditor :

— Din partea mea, n-am nimic de zis. Dar şi asta se sfîrşeşte o dată cum se sfîrşesc toate. Cîte nu-s care pot să strice o prietenie sau o dragoste !

— Fie ! Dar la astea nu ne gîndim pînă nu se întîmplă !

— Nu ştiu. Vezi tu, de două ori în viaţă am avut o dragoste, vreau să zic o dragoste adevărată şi de fiecare dată eram sigur că va ţine veşnic, că nu se va sfîrşi decît dacă ar fi să mor. Şi totuşi, în amîndouă cazurile, dragostea s-a sfîrşit deşi eu n-am murit. Am mai avut acasă, chiar în oraşul nostru, un prieten şi nu m-aş fi gîndit vreodată că am putea să ne despărţim în viaţă. Şi totuşi, e mult de atunci, ne-am despărţit.

Tăcu — şi eu nu mai ştiam ce să mai spun. Nu ajunsesem încă să cunosc ceea ce e dureros în legătura ce există între oameni şi încă nu aflasem că, oricît de apropiate ar fi două fiinţe omeneşti, încă mai e loc între ele pentru o prăpastie adînc căscată peste care numai dragostea poate să treacă şi chiar şi aceasta numai din cînd în cînd şi doar cu ajutorul unei punţi provizorii. Mă gîndeam la

cuvintele tovarăşului meu de drum, dintre care cel mai mult îmi plăcuseră cele despre rachetele luminoase, căci şi eu simţeam de multe ori acelaşi lucru. Flăcăruia aceea colorată, ademenitoare, ţîşnind în întuneric şi scufundîndu-se prea curînd în adîncimile lui, mi se părea un simbol al năzuinţei omeneşti care, cu cît e mai frumoasă, cu atît e mai greu de realizat şi cu atît mai repede e menită să se stingă. E ceea ce i-am spus şi lui Knulp.

El însă nu era de aceeaşi părere.

— Da, da, mi-a răspuns scurt. Apoi, după mai mult timp, continuă cu voce înăbuşită : Nu face să stai pe gînduri şi să reflectezi ; şi-apoi, omul nici nu face aşa cum gîndeşte, ci fiecare pas e făcut la întîmplare, cum îi dă inima brînci. Cu prietenia şi cu dragostea poate că totuşi lucrurile stau aşa cum cred eu. La urma urmelor, omul tot are ceea ce-i al lui numai pentru sine şi nu-l împarte nicidecum cu ceilalţi. De altfel, se şi vede atunci cînd omul moare. Ceilalţi îl plîng şi-l jelesc o zi, o lună sau un an, după care timp însă mortul rămîne mort şi uitat — şi în sicriul lui ar putea să zacă tot atît de bine şi vreo calfă de meseriaş, fără casă şi masă.

— Vezi tu, Knulp, asta nu prea-mi vine la socoteală. Am vorbit doar de-atîtea ori că viaţa trebuie, la urma urmei, să aibă şi ea un rost şi că totuşi trage la cîntar dacă cineva e bun şi prietenos, sau rău şi plin de duşmănie. Aşa însă, cum vorbeşti tu acum, ar părea că e totuna şi că tot atît de bine am putea să şi furăm sau să ucidem.

— Nu, asta n-am putea face, dragul meu. Ia încearcă de-i ucide pe cei cîţiva oameni pe care-i

întîlnim, dacă poţi ! Sau cere o dată unui fluture albastru să-şi schimbe culoarea. Ar rîde de tine.

— Nu asta voiam să spun. Dar dacă toate sînt totuna, atunci ce rost mai are să fii bun şi cinstit ? Atunci binele nici nu există, dacă albastrul e totuna cu galbenul şi răul totuna cu binele. Atunci fiecare e ca o fiară în pădure care face ceea ce-l îndeamnă firea lui fără ca, din pricina asta, să aibă vreun merit sau vreo vină.

Knulp oftă.

— Ei da, ce mai poţi spune ? Aşa o fi, precum spui. Poate că de aceea şi sîntem deseori atît de amărîţi, atît de prosteşte amărîţi, pentru că simţim că voinţa noastră nu are nici un preţ şi că toate îşi urmează calea fără să ţină seama de noi. Dar o vină există totuşi, chiar dacă cineva n-a putut să fie altfel decît rău. Căci el o simte în cugetul lui. Iată de ce fapta bună este şi dreaptă, pentru că, datorită ei, eşti mulţumit şi ai conştiinţa împăcată.

Citeam pe chipul lui că era sătul de convorbirile astea. I se întîmpla adesea, în asemenea prilejuri, să înceapă să filozofeze, să enunţe principii, să susţină şi să le combată pentru ca apoi, nitamnisam, să înceteze. Cîndva, crezusem că răspunsurile şi obiecţiunile mele l-ar obosi. Ci el simţea că înclinarea lui spre teorii speculative îl ducea pe un tărîm unde cunoştinţele şi limbajul nu-i mai ajungeau. E drept că citise foarte mult, printre altele şi pe Tolstoi, totuşi nu era în stare să deosebească o concluzie întemeiată de una eronată şi chiar îşi dădea seama de meteahna asta. Vorbea despre savanţi cum vorbeşte copilul dăruit de na-

tură despre cei maturi ; era silit să admită că aceştia aveau şi puteri şi mijloace mai multe decît avea el, îi dispreţuia însă pentru că nu erau în stare să se folosească aşa cum se cuvine de ele şi pentru că, în ciuda tuturor meşteşugurilor lor, nu puteau să dezlege nici o enigmă.

Acum stătea iar lungit, cu capul pe amîndouă mîinile, privind ţintă, prin frunzişul negru de soc, spre cerul albastru, fierbinte, îngînînd ca pentru sine un cîntec bătrînesc de prin părţile Rinului. Îmi aduc aminte de ultimele versuri :

Cu roşie haină prin lume-am umblat,
Acum cu cea neagră mă port îmbrăcat ;
Şi anii vor trece, chiar şapte de-or fi,
Cît trupul iubitei ţărînă-l voi şti.

Tîrziu, către seară, ne aşezasem unul în faţa celuilalt la marginea întunecată a unei pădurici, fiecare cu un codru de pîine şi o bucată mare de cîrnat vînătoresc, şi înfulecam privind cum noaptea se lăsa cu încetul. Cu cîteva clipe înainte, dealurile străluciseră încă în lumina gălbuie a amurgului, topite parcă în fumul subţire ce plutea împrejur — iar acum se şi profilau întunecate, înscriindu-şi cu negru copacii, poienile şi tufişurile pe oglinda cerului care mai păstrase pe alocuri ceva din albastrul deschis al zilei, pe cînd tot restul se coloră într-un albastru adînc, noptatic.

Cît timp mai fusese lumină, ne citisem unul altuia o mulţime de lucruri caraghioase dintr-o cărţulie cu titlul „Răsunete ale muzelor din flaşneta Germaniei“ şi care nu conţinea decît tot felul

de cîntece proaste, de batjocură, însoţite de mici gravuri. Încetasem să mai citim cînd se lăsase întunericul. După ce isprăvisem cu mîncatul, lui Knulp îi veni pofta să asculte muzică şi atunci am scos din buzunarul, plin de firimituri de pîine, muzicuţa mea, am şters-o şi am cîntat cele cîteva melodii pe care le mai cîntasem de multe ori. Întunericul care ne învăluise de cîtva timp se întinsese hăt, departe, aşternîndu-se peste măgurile şi dealurile dimprejur, cerul îşi pierduse lumina palidă de pînă atunci lăsînd încet să se ivească, pe bolta ce devenea din ce în ce mai neagră, o stea după alta. Şi sunetele muzicuţei noastre pluteau, uşoare şi firave, pe întinderea cîmpiei, pierzîndu-se în depărtările văzduhului.

— Doar n-o să ne culcăm de acuma, îi zisei lui Knulp. Mai bine spune-mi o istorie, nu-i nevoie să fie adevărată ; sau, dacă nu, spune-mi un basm.

Knulp căuta să-şi aducă aminte.

— Da, zise el, o istorie şi un basm, şi una şi alta. E vorba de un vis. Toamna trecută am visat ceva şi visul s-a repetat de două ori. Să ţi-l spun :

Se făcea că într-un orăşel oarecare era o uliţă şi, la fel ca la mine acasă, toate clădirile aveau frontoanele spre ea, numai că erau mai înalte decît prin alte părţi. Treceam într-o zi pe-acolo şi mi se părea că mă întorc acasă după o lungă, lungă călătorie. Bucuria mi-a fost însă scurtă, căci mi se părea că nu toate erau în ordine şi parcă nu eram nici de tot sigur dacă mă aflam acasă la mine sau pe cine ştie ce alte meleaguri. Unele răspîntii erau aşa cum le ştiam, şi le recunoşteam numaidecît, dar multe alte case mi se păreau străine şi neobişnuite, apoi nu găseam nici podul, nici drumul ce ducea în piaţă, aşa că în loc să ajung unde voiam, m-am pomenit lîngă o grădină necunoscută, după ce trecusem prin faţa unei biserici, cum sînt cele de pe la Colonia sau Basel, cu două turnuri înalte. Biserica noastră de-acasă n-avea însă turnuri, ci doar un fel de ciot scurt, fără vîrf, cu un acoperiş provizoriu, deoarece meşterii clădiseră anapoda şi nu fuseseră în stare să termine şi turnul.

La fel şi cu oamenii. Unii, pe care-i vedeam de departe, mi-erau cunoscuţi, le ştiam numele, le aveam chiar pe limbă, gata să-i strig. Dar alţii intrau prin case sau dispăreau pe vreo uliţă lăturalnică, iar dacă totuşi cîte unul se apropia de mine şi trecea prin faţa mea, se schimba parcă deodată de mi se părea cu totul străin, pentru ca, după ce trecea de mine şi se îndepărta, să-mi zic, privindu-l din urmă, că e totuşi cutare, pe care-l cunosc. Am văzut chiar şi cîteva muieri stînd în faţa unei dughene şi una dintre ele, aşa mi s-a părut, era chiar răposata mea mătuşă ; cum m-am apropiat de ele însă, nu le-am mai cunoscut, ba le-am auzit vorbind un grai străin, pe care nu-l puteam înţelege.

În cele din urmă, ce m-am gîndit ? Bine-ar fi dacă aş ieşi iarăşi din urbea asta ; ştiu că e ea, şi totuşi nu e. Mă repezeam totuşi mereu spre vreo casă ce mi-era cunoscută sau către vreun cunoscut, dar toţi îşi băteau joc de mine. Lucrul ăsta nu m-a mîniat, nici nu m-a supărat, ci m-a întristat doar şi m-a făcut să mă tem. Voiam să spun o rugăciune şi m-am străduit să-mi aduc aminte, dar nu-mi veneau în cap decît tot felul de palavre, ca

de pildă : „prea stimate domn“ sau „în actualele împrejurări“ — pe care le repetam, încurcat și trist, fără să-mi dau seama.

Asta a ținut, mi se pare, cîteva ceasuri, pînă ce, obosit, înfierbîntat și lipsit de voință, ajunsesem s-o iau așa, razna, poticnindu-mă. Se înserase și mă hotărîsem să-l întreb pe cel dintîi trecător ce mi-ar fi ieșit în cale unde-i hanul cel mai apropiat, sau pe unde pot să ajung în sfîrșit, la șosea. Nu eram însă în stare să opresc pe nici unul și toți treceau pe lîngă mine, neluîndu-mă în seamă, ca și cum aș fi fost vînt. Era cît pe-aci să plîng de atîta oboseală și deznădejde.

Tocmai atunci însă dădui colțul unei străzi și, înaintea mea, văzui deodată vechea noastră uliță, oarecum schimbată și înzorzonată, ceea ce însă nu m-a împiedicat s-o recunosc. Am pornit așadar într-acolo și recunoșteam bine casă după casă, cu toate zorzoanele de pe ele. În sfîrșit, dădui și de bătrîna noastră casă părintească, și ea tot atît de nefiresc de înaltă, dar încolo, aproape neschimbată, ca pe vremuri. Simțeam un fior de bucurie și de tulburare străbătîndu-mi spinarea.

În poartă însă stătea cea dintîi dragoste a mea. O chema Henriette. Numai că părea acum mai înaltă și mai altfel decît odinioară, dar, oricum, și mai frumoasă. Cînd ajunsei mai aproape de dînsa, văzui chiar că frumusețea ei era o adevărată minune îngerească, numai că părul îi era de un blond-deschis și nu brun ca al Henriettei. Și totuși era dînsa, neapărat, deși transfigurată. „Henriette !“ am strigat, descoperindu-mă, căci arăta atît de nobilă și-apoi nu știam dacă va mai voi să mă recunoască.

Ea se întoarse și mă privi drept în ochi. Dar, cum se uita așa drept în ochii mei, am rămas uimit, și m-am rușinat, căci nici nu era aceea pe care o strigasem pe nume, ci doar Lisabeth, cea de-a doua iubită a mea, cu care mă ținusem vreme îndelungată.

„Lisabeth !“ am strigat acum, întinzîndu-i mîna.

Ea se uită la mine cu o privire care mă pătrunse pînă în adîncul inimii, așa cum trebuie Dumnezeu să privească un om, nu aspru și cu trufie, ci limpede și liniștit însă cu atîta superioritate și atît de imaterial, încît am crezut în clipa aceea că nu sînt decît un cîine. Pe măsură ce mă privea, chipul ei devenea mai trist și mai grav, apoi scutură din cap ca după o întrebare indiscretă, nu-mi luă mîna și se întoarse în casă, trăgînd încet ușa după ea. Apoi am auzit cheia răsucindu-se în broască.

M-am întors atunci înapoi, îndepărtîndu-mă, și cu toate că de atîta durere și de atîtea lacrimi ce mă podidiseră aproape că nu mai vedeam cu ochii, mi s-a părut iarăși curios cît se schimbase orașul meu. Deslușeam acum fiecare uliță și fiecare casă și toate erau întocmai cum fuseseră pe vremuri. Aiureala de pînă atunci se risipise. Casele nu mai erau atît de înalte și își recăpătaseră înfățișarea de altădată, oamenii erau și ei cei cunoscuți și mă priveau bucuros și mirați cînd mă recunoșteau, ba unii chiar mă strigau pe nume. Eu însă nu eram în stare să le răspund și nici să mă opresc. Dimpotrivă, fugeam cît mă țineau picioarele pe drumul vechi și binecunoscut care duce peste pod

în afara orașului și priveam totul cu ochii înlăcrimați de atîta durere ce simțeam. Nu știam de ce, dar mi se părea că nu mai aveam ce căuta acolo și că n-aveam decît să plec cu rușine.

Cînd apoi am ajuns afară din oraș și am poposit puțin sub niște plopi, mi-am adus aminte că fusesem chiar în fața casei noastre și că nu dăruisem un singur gînd măcar tatălui, mamei, fraților și prietenilor mei. Simțeam că inima mi-e tulburată, amărîtă și plină de rușine, cum nu mai fusese niciodată. Dar nu mai puteam să mă întorc să-mi răscumpăr greșeala, căci visul se sfîrșise iar eu mă trezisem.

Knulp zicea :

— Fiecare om are sufletul lui, pe care nu-l poate amesteca cu al altuia. Doi oameni pot să se simtă atrași unul către celălalt, pot sta de vorbă împreună și să fie cît de apropiați. Sufletele lor însă sînt asemenea unor flori, fiecare avîndu-și rădăcina într-un loc anumit, neputînd să se ducă la altă floare, căci asta ar însemna să-și părăsească rădăcina, ceea ce nu-i cu putință. Florile își împrăștie mireasma și sămînța, pentru că năzuiesc una către cealaltă. Dar floarea nu poate face ca o sămînță să ajungă la locul cel mai nimerit ; lucrul ăsta îl face doar vîntul care vine și se duce cum și unde vrea el.

Și mai tîrziu:

— Visul pe care ți l-am povestit are poate același tîlc. Eu n-am vrut să-i fac rău nici Henriettei, nici Lisabethei. Dar pentru că le-am iubit odată pe amîndouă și pentru că am vrut să mă căsătoresc cu amîndouă, ele au devenit pentru mine

niște viziuni care, avînd fiecare o asemănare, nu e totuși nici una cea adevărată. Figura îmi aparține, dar nu are nimic viu în ea. Tot așa, a trebuit adesea să mă gîndesc la părinții mei. Ei cred că aș fi copilul lor și că le-aș semăna. Dar, chiar dacă-s dator să-i iubesc, pentru ei sînt tot un străin pe care nu-l înțeleg. Și tocmai ceea ce pentru mine e mai de seamă, ceea ce poate e chiar sufletul meu, ei îl socotesc ca fiind ceva mai puțin de preț și-l pun pe seama tinereții sau a capriciilor mele. Și totuși, trebuie să țin seama că mă iubesc și că mi-ar împlini cu drag toate voile. Un părinte poate lăsa moștenire copilului nasul lui, ochii și chiar și mintea, nu însă sufletul. Sufletul e în fiecare om ceva nou.

Eu n-aveam nimic de zis, deoarece pe vremea aceea gîndurile acestea nu mă preocupau încă și nici nu le simțeam nevoia. Dimpotrivă, mă simțeam destul de bine în timpul acestor meditații, care nu-mi mergeau la inimă și care mă făceau să cred că și pentru Knulp erau mai mult un joc decît o frămîntare. Afară de asta, era atît de tihnit și de frumos să stai așa, în doi, întins în iarba uscată, așteptînd noaptea cu somnul ei și privind stelele care începeau să se ivească.

Am spus atunci :

— Knulp, ești un filozof. Trebuia să te faci profesor.

El rîse, clătinînd din cap.

— Mai degrabă s-ar putea să mă înrolez în Armata Salvării răspunse el, după ce stătuse puțin pe gînduri.

Mi s-a părut că întrece măsura.

— Mă, i-am spus, ce-mi tot cînţi ? Nu cumva vrei să faci şi pe sfîntul ?

— Ba vreau, cum nu ? Fiecare om e un sfînt, dacă stăruie cu gîndul şi cu fapta. Cînd socoteşti că ceva e drept, atunci trebuie să şi faci aşa. Şi dacă mi s-o întîmpla vreodată să socotesc că e bine să mă înrolez în Armata Salvării, apoi nădăjduiesc că aşa am să şi fac.

— Ce-i tot dai mereu cu Armata Salvării !

— Da ! Şi să-ţi spun de ce. Am stat de vorbă cu multă lume şi am auzit şi multe cuvîntări. Am auzit vorbind şi preoţi, şi profesori, şi primari, şi social-democraţi, şi liberali, dar n-am auzit pe nici unul care să fi fost sincer şi în care să mă fi putut încrede că, la nevoie, s-ar fi jertfit pentru ideile lui. La Armata Salvării însă, cu tot tămbălăul care se face în jurul ei, tot mi s-a întîmplat de vreo trei-patru ori să văd şi să aud vorbind oameni în care te puteai încrede.

— De unde ştii ?

— Asta se vede numaidecît. Unul dintre ei, bunăoară, a ţinut o cuvîntare într-un sat, undeva afară, într-o duminică. Şi era un praf şi o arşiţă, încît răguşise îndată. Prea voinic nu arăta omul nostru. Cînd simţea că nu mai era în stare să scoată un cuvînt, punea pe cei trei tovarăşi ce-l însoţeau să cînte un verset şi în timpul ăsta lua o înghiţitură de apă. Jumătate din locuitorii satului se strînseseră în jurul lui, şi copii, şi mai mari, care-l socoteau nebun şi-l bîrfeau. Printre ei, mai în spate, un argat mai tînăr, care ţinea în mînă un bici, pocnea din cînd în cînd cu el, vrînd să-l necăjească pe vorbitor, şi atunci toţi izbucneau în rîs. Omul

nostru însă nu s-a supărat, cu toate că nu era de loc prost, ci, cu glasul lui firav a înfruntat gălăgia şi a continuat să zîmbească, unde un altul ar fi izbucnit în plîns sau în înjurături. Vezi tu, asta n-o face nimeni pentru un fleac de simbrie sau de plăcere, ci numai dacă simte în el o credinţă deosebită.

— Fie ! Dar ce-i vine bine unuia nu i se potriveşte altuia. Şi un om cu cumpănire şi simţire cum eşti tu, n-are a se băga în de-alde astea.

— Ba poate că da. Bineînţeles, dacă are ceva mai bun decît cumpănirea şi simţirea. Desigur, nu tuturor li se potriveşte aceeaşi căciulă. Dar adevărul, adevărul trebuie să se potrivească tuturor.

— Ei, adevărul ! De unde ştim că tocmai ăştia cu „Aleluia“ lor predică adevărul ?

— Ai dreptate, asta nu se ştie. Eu atît îţi spun însă : Dacă am ajuns o dată să mă conving că ăsta-i adevărul, apoi vreau să-l şi urmez.

— Dacă, dacă ! Tu însă în fiecare zi descoperi altă înţelepciune, pe care a doua zi n-o mai preţuieşti.

El mă privi uimit.

— Ai spus ceva amar.

Voiam să-mi cer iertare, dar el făcu un semn cu mîna şi tăcu. Curînd însă, îmi zise încet noapte bună şi se culcă liniştit, dar nu cred că a adormit repede. Eu însumi eram încă prea agitat şi am rămas mai bine de un ceas aşa, în capul oaselor, privind zarea înnoptată.

În dimineaţa următoare, mi-am dat numaidecît seama că Knulp va avea o zi bună. I-am spus

asta, iar el mă privi radios, cu ochii lui de copil şi-mi răspunse :

— Ai ghicit. Dar ştii tu cum se întîmplă să aibă omul şi cîte o zi bună ?

— Nu, cum ?

— Asta-i pentru că ai dormit bine peste noapte şi ai visat frumos. Numai că la visuri e mai bine să nu te gîndeşti. Aşa mi s-a întîmplat şi mie acum. Am visat numai minuni şi plăceri, dar le-am uitat pe toate. Atîta ştiu, că a fost cum nu se poate mai frumos.

Şi pînă să ajungem în satul cel mai apropiat şi să bem un pahar de lapte, Knulp a şi început, cu glasul său cald, uşor şi nesilit, să cînte în prospeţimea dimineţii, trei-patru cîntece noi de tot.

Scrise sau tipărite, cîntecele astea n-ar spune prea mult. Dar dacă despre Knulp nu se putea pretinde că ar fi un poet mare, apoi un poet mic tot era ; de aceea, în timp ce le cînta, nu se deosebeau prea mult de alte cîntece frumoase, cunoscute. Unele versuri, de care-mi amintesc, sînt cu adevărat frumoase şi-mi plac încă foarte mult. Cîntecele astea n-au fost aşternute pe hîrtie, ci se năşteau, trăiau şi mureau uşor şi nevinovat, aşa cum adie vînturile. Ele însă au dăruit multora, copii sau bătrîni, numeroase clipe de încîntare.

Mîndra-n strai de sărbătoare
Ca o domnişoară mare
Iată că se-arată azi
După rariştea de brazi...

aşa cîntase el, despre soare, în ziua aceea — despre soarele pe care îl întîlneai aproape mereu în

cîntecele sale. Şi, ciudat, pe cît era el de meditativ în conversaţie, pe atît erau de naive versurile care-i ieşeau din gură, versuri jucăuşe, asemeni unor copii sprinteni, îmbrăcaţi în hăinuţe luminoase de vară. De multe ori păreau chiar caraghioase şi fără alt rost decît să-i uşureze inima.

În ziua aceea, voia lui bună mă molipsise de tot. Dădeam bineţe şi-i cicăleam pe toţi oamenii ce ne ieşeau în cale, încît în urma noastră auzeam sau rîsete sau înjurături şi ziua ne trecu, veselă ca o sărbătoare. Ne povesteam unul altuia tot felul de pozne şi de glume de pe cînd fusesem şcolari, dădeam ţăranilor pe care-i întîlneam, ba uneori şi cailor şi boilor lor, tot felul de porecle, am sărit uluca unei grădini ca să furăm şi să mîncăm agrişe şi, ca să ne cruţăm puterile şi tălpile ghetelor, făceam cîte un popas aproape din ceas în ceas.

Aveam impresia că de cînd — nu prea demult — făcusem cunoştinţa cu Knulp, niciodată nu-l mai văzusem atît de binevoitor, de prietenos şi de amuzant, şi mă bucuram la gîndul că abia de azi încolo are să înceapă adevărata drumeţie, cu plăcerile ei.

Amiaza devenise înăbuşitoare, aşa că stăteam mai mult lungiţi în iarbă decît mergeam ; către seară, cînd începuseră să se adune nori de ploaie, am hotărît să căutăm un adăpost pentru noapte.

Knulp ostenise şi devenise ceva mai tăcut, dar eu nu-mi dădusem prea bine seama, deoarece continua să rîdă cu poftă şi căuta adesea să ţină isonul cîntecelor mele, în timp ce eu, nu ştiu de ce, eram şi mai zburdalnic şi mai neastîmpărat decît

de obicei şi simţeam cum toate bucuriile lumii se aprind în mine. Poate că la Knulp lucrurile se petreceau invers, poate că la el luminile sărbătoreşti începuseră să se stingă. Mie, pe vremea aceea, aşa îmi mergea totdeauna. În zilele de veselie, cu cît se apropia seara deveneam tot mai vioi şi nu mă puteam stăpîni ; uneori, după vreo petrecere, mă agitam noaptea ceasuri întregi singur, pe cînd ceilalţi adormiseră de mult, obosiţi.

Înfrigurarea aceasta nocturnă mă apucase şi atunci — şi mă bucurasem grozav văzînd că pe înserat ne apropiem de un sat mai mărişor şi la gîndul că vom petrece o noapte veselă. Înainte de toate ne-am ales, drept adăpost pentru noapte, o şură mai lăturalnică, în care puteam pătrunde uşor, apoi am intrat în sat, în grădina frumoasă a unei cîrciumi, unde-l poftisem pe prietenul meu şi unde mă gîndeam, dat fiind că era pentru mine o zi atît de plină de bucurie, să-l ospătez cu o omletă şi cu cîteva sticle de bere.

Knulp primise bucuros invitaţia mea. Dar, după ce ne-am aşezat în grădină sub un platan frumos, la o măsuţă, îmi zise cam stingherit :

— Vezi tu, n-aş vrea s-o împingem prea departe cu băutura. O sticlă de bere ar mai merge, îmi face plăcere, dar mai mult nu-mi face bine !

L-am lăsat să vorbească, zicîndu-mi : „O să bem mai mult sau mai puţin, după cum o să simţim că ne face plăcere." Am mîncat din omleta fierbinte, cu o bucată bună de pîine proaspătă de secară şi curînd am cerut încă o sticlă de bere, în timp ce Knulp nu-şi golise sticla lui decît pe jumătate. Acum, că şedeam iar la o masă cumsecade şi îmbelşugată, mă şimţeam pe cît se poate de bine şi aveam de gînd să mă bucur încă niţeluş de seara aceea.

După ce Knulp îşi goli sticla, nu mai voi, cu toate stăruinţele mele, să mai ia una. Îmi ceru să ne plimbăm puţintel prin sat şi apoi să ne ducem mai devreme la culcare. Nu aveam nicidecum gîndul ăsta, dar nici nu voiam de-a dreptul să mă împotrivesc. Şi, cum nu-mi golisem încă sticla, l-am lăsat să plece el întîi, urmînd să ne întîlnim după aceea.

M-am uitat după el cum, cu o floare de tufănică după ureche, cobora cu pasul lui molcom, cumpănit cele cîteva trepte ce duceau afară şi cum pornea încet, pe şoseaua largă, în sat. Şi chiar dacă-mi părea rău că nu voise să mai bea o sticlă cu mine, îmi ziceam totuşi, în sinea mea, privindu-l şi parcă mîngîindu-l : „Tu, omule drag !"

Între timp, aerul se făcuse şi mai înăbuşitor, cu toate că soarele asfinţea. Pe asemenea vreme îmi plăcea să stau liniştit, seara, la un pahar, aşa că mă aşezai mai bine la masă. Cum eram aproape singurul muşteriu, ospătăriţa găsi timp destul să stea cu mine de vorbă. Îi cerui să-mi aducă două trabucuri, dintre care unul aveam de gînd să-l păstrez pentru Knulp. Mai tîrziu însă, de zăpăcit ce sînt, l-am fumat şi pe acela.

Cam după vreun ceas, Knulp veni să mă ia. Cum însă prinsesem poftă să mai stau şi cum el era ostenit şi voia să se culce, ne-am înţeles să se ducă singur la culcuşul nostru şi să se culce. Aşa

că a plecat. Ospătărița însă a început numaidecît să mă întrebe de el, căci la drept vorbind, toate fetele îl plăceau. N-aveam nimic împotriva, la urma urmei el mi-era prieten, iar ea nu mi-era ibovnică. Ba chiar l-am lăudat pe cît am putut, căci mă simțeam în apele mele și apoi nu voiam răul nimănui.

Cînd m-am ridicat, într-un tîrziu, ca să plec, începuse să tune, iar vîntul sufla ușor printre crengile platanului. Am plătit fetei, i-am dat și un bacșiș și am pornit la drum, fără grabă. Tot mergînd, mi-am dat seama că băusem prea mult ; prea trăisem în timpul din urmă fără băuturi mai tari. Mă simțeam însă bine dispus, mai ales că nu mă îmbăt cu una, cu două și am început să cînt tot drumul, pînă am dat de culcușul nostru. M-am strecurat ușurel înăuntru și l-am găsit pe Knulp dormind cu adevărat. Mă uitam la el cum dormea, în cămașă, întins peste haina lui cafenie și cum respira regulat. Fruntea lui, gîtul gol și brațul întins păreau, în semiîntunericul tulbure de acolo, o pată mare, ștearsă.

M-am culcat după aceea, așa îmbrăcat cum eram, dar din pricina tulburării și a capului meu amețit, mă trezeam mereu și afară începuse să se crape de ziuă cînd am izbutit în sfîrșit să adorm de-a binelea. Era un somn tare, nu însă și odihnitor, căci mă simțeam greoi și fără puteri și aveam tot felul de visuri aiurite și chinuitoare.

M-am trezit a doua zi tîrziu, se făcuse de mult ziuă și lumina prea tare făcea să mă doară ochii. Capul mi-era gol și tulbure, iar mădularele ostenite. Am căscat îndelung, m-am frecat la ochi și mi-am întins brațele că începuseră oasele să-mi trosnească. Totuși, în ciuda oboselii, mai păstrasem încă un rest din dispoziția din ajun și mi-am zis că am să mă descotorosesc la cea dintîi fîntînă de mahmureala ce-mi rămăsese, spălîndu-mă cu apă rece.

Dar lucrurile se întîmplară altfel. Cînd m-am uitat în jurul meu, n-am mai dat de Knulp. L-am strigat, am fluierat, la început nebănuind nimic. Cînd însă chemările și căutările mele s-au dovedit zadarnice, mi-am dat seama că mă părăsise. Plecase într-adevăr, plecase pe ascuns, nemaivrînd să stea cu mine. Poate pentru că beția mea din ajun îl scîrbise, poate că i se făcuse rușine de zburdălniciile lui, poate dintr-o toană doar, poate că din pricină că se îndoia de prietenia mea, sau dintr-o bruscă trebuință de a se ști singur. Mai degrabă însă, cred că de vină a fost beția mea.

Am simțit cum bucuria mă părăsește și cum rușinea și tristețea pun stăpînire pe mine. Unde era acum prietenul meu ? Crezusem, în ciuda vorbelor sale, că îi înțeleg puțin sufletul și că împărtășesc cu el unele lucruri. Și iată-l că plecase și eu eram singur, decepționat și vinovat, osîndit să cunosc acea singurătate în care, așa cum zicea Knulp, trăiește orice om și în care nu voisem să cred niciodată. Și singurătatea s-a dovedit amară de tot, nu numai în ziua aceea dintîi ; și chiar dacă uneori s-a luminat puțintel, de părăsit n-a vrut de-atunci să mă mai părăsească niciodată.

III

Sfîrşitul

Era o zi limpede de octombrie ; aerul uşor străluminat de soare se legăna în adierile scurte şi sprinţare ale unui vînt molcom, iar prin cîmpii şi livezi, în lungi fuioare şovăinde, se risipea fumul albăstriu al focurilor de toamnă ce răspîndeau în peisajul luminos mireasma tare şi dulce a uscăturilor şi a buruienilor arse. Grădinile satului erau pline de tufănele catifelate, de trandafiri tîrzii şi palizi şi de gherghine, în timp ce ici şi colo, căţărat pe uluci din mijlocul tulpinilor ostenite şi decolorate, se mai ivea, ţîşnind roşu ca focul, cîte un călţunaş.

Pe şoseaua spre Bulach venea încet trăsurica doctorului Machold. Drumul urca domol, avînd pe stînga nişte ţarini cosite şi nişte ogoare semănate cu cartofi, unde oamenii mai aveau încă treabă cu culesul, iar pe dreapta, pe jumătate înăbuşit, un crîng de molifţi, un perete brun de prăjini înghesuite una într-alta şi de cetini uscate risipite pe un pămînt la fel de uscat şi de galben, plin cu maldăre de ace de brad veştejite. Dacă priveai înainte, părea că drumul duce de-a dreptul spre miezul albastru al cerului, ca şi cum lumea s-ar sfîrşi acolo, sus.

Doctorul ţinea uşor în mîini hăţurile, lăsînd căluţul lui bătrîn să meargă în voie. Se întorcea de la o muribundă, pe care nu mai putuse s-o ajute, cu toate că, pînă în cea de pe urmă clipă,

femeia luptase cu dîrzenie împotriva morţii. Acum se simţea obosit şi se bucura de plimbarea aceasta liniştită pe o zi atît de frumoasă ; gîndurile îi adormiseră şi ascultau, neputincioase şi uşor ameţite, chemările focurilor aprinse pe cîmp şi ale amintirilor şterse, plăcute din vremea vacanţelor sale de şcolar şi din alte vremi mai depărtate, pline de melodia copilăriei cufundate în negura anilor. Căci fusese crescut la ţară şi simţurile lui înţelegeau uşor şi nesilit toate semnele anotimpurilor şi ale muncilor legate de acestea.

Era cît pe-aci să aţipească, dar fu deşteptat de oprirea bruscă a trăsuricii. Din pricina unui mic şanţ plin de apă aşezat de-a curmezişul drumului, roţile din faţă ale trăsuricii se împiedicaseră, şi căluţul rămăsese mulţumit locului, plecîndu-şi capul şi bucurîndu-se de popas.

Trezit de neaşteptata amuţire a roţilor, Machold apucă hăţurile, privi, după cele cîteva minute de somnolenţă, la pădurea şi cerul care i se arătau în aceeaşi lumină limpede ; plescăind prieteneşte din limbă, îşi îndemnă calul să urce mai departe. Apoi se îndreptă din şale, căci nu-i plăcea să moţăie peste zi, şi aprinse un trabuc. În pas uşor, calul merse aşa mai departe, în timp ce de pe cîmp, din dosul unui şir întreg de saci cu cartofi, două femei, purtînd pălării mari de paie, îl întîmpinau, făcîndu-i semne cu mîna.

Creasta dealului nu mai era departe şi căluţul îşi înălţă botul cu vioiciune, aşteptînd bucuros să pornească mai repede la vale, să coboare în trap şleaul ce ducea acasă. În clipa aceea, în lumina limpede a zării apropiate, venind din partea cea-

laltă, apăru un om, un drumeț care se opri puțin acolo, sus, în mijlocul albastrului ce-l înconjura, făcîndu-se apoi tot mai mic și mai cenușiu, pe măsură ce cobora. Se apropia încet un bărbat slab, cu bărbuță, îmbrăcat în haine ponosite — după înfățisare, un om al cărui cămin trebuie să fi fost șoseaua — mergînd obosit și anevoie, scoțîndu-și însă cuviincios pălăria și zicînd: „bună ziua".

— Bună ziua, răspunse doctorul Machold, întorcînd capul după străinul care trecuse mai departe. Deodată însă opri calul și, ridicîndu-se în picioare, se întoarse și strigă, pe deasupra burdufului scorojit al trăsuricii:

— Hei, dumneata! Ia vino-ncoa!

Drumețul plin de praf se opri și privi înapoi. Schiță un zîmbet ușor, apoi își întoarse din nou fața, ca și cum ar fi dat să meargă mai departe, se răzgîndi totuși și, ascultînd de chemare, veni înapoi.

Stătea acum lîngă trăsurica joasă, ținîndu-și pălăria în mînă.

— Încotro, dacă-i îngăduit să întrebăm? zise Machold.

— Drept pe șosea înainte, către Berchtoldsegg.

— Parcă ne-am cunoaște. Doar numele nu mi-l pot aminti. Dumneata cred că știi cine sînt eu!

— Pe cît mi se pare, sînteți doctorul Machold!

— Ei, vezi? Dar dumneata? Cum îți zice?

— Domnul doctor trebuie să mă cunoască. Odată și odată ședeam alături în bancă la preceptorul Plocher, domnule doctor și copiați după mine temele de latină.

Machold se dăduse repede jos din trăsură și privi în ochii drumețului. Apoi, rîzînd, îl bătu pe umeri.

— Așa-i! zise. Atunci tu ești vestitul Knulp și sîntem camarazi de școală. Lasă-mă să-ți strîng mîna, bătrîne! Trebuie să fie vreo zece ani de cînd nu ne-am văzut. Tot în drumeție?

— Tot. Cînd îmbătrînești, îți place să rămîi la ce te-ai deprins.

— Ai dreptate. Și încotro? Iarăși spre vechiul cămin?

— Ai ghicit. Vreau să merg la Gerbersau. Am olecuță de treabă acolo.

— Așa, așa. Mai trăiește careva dintre ai tăi?

— Nimeni.

— Prea tînăr nu mai arăți, Knulp. Și cu toate astea, și tu și eu sîntem abia de patruzeci de ani. Dar să știi că nu-i frumos din partea ta că ai dat să treci așa mai departe, pe lîngă mine. Știi una, mi se pare că s-ar putea să ai nevoie de un doctor.

— Da de unde! Nu mă doare nimic. Și ce m-ar durea, aia tot nu poate s-o vindece nici un doctor.

— Asta o să vedem noi. Deocamdată, urcă-te în trăsură și vino cu mine. Așa putem vorbi mai pe îndelete!

Knulp se dădu puțin îndărăt și-și puse iar pălăria pe cap. Oarecum încurcat, se împotrivi cînd doctorul voi să-l ajute să se urce.

— Lasă, lasă, nu-i nevoie. Călutul tău n-are s-o ia din loc dac-om mai sta nițeluș aici!

Îl zgudui însă un acces de tuse şi doctorul, care acum se lămurise, îl apucă, fără să piardă vremea, de braţ şi-l urcă în trăsură.

— Aşa, zise el, pornind mai departe, îndată ajungem sus şi de-acolo o luăm la trap, aşa că într-o jumătate de ceas sîntem acasă. N-ai nevoie să mă ţii de vorbă, cu tusea ce te-a apucat. Vorbim noi acasă. Cum ? Nu, degeaba, dragul meu, locul bolnavilor e în pat, nu pe drumuri. Ştii, pe vremuri m-ai ajutat deseori la latină. Acum mi-a venit şi mie rîndul.

Ajunşi pe spinarea dealului coborîră şleaul slujindu-se de frîna ce scîrţîia necontenit ; în faţă începuseră să se vadă, pe deasupra coroanelor de pomi fructiferi, acoperişurile caselor din Bulach. Machold apucă scurt hăţurile, atent la drum, în timp ce Knulp gusta, obosit, plăcerea acestei călătorii cu trăsura şi farmecul ospitalităţii ce i se oferise cu sila. „Mîine, îşi zicea el, sau cel mai tîrziu poimîine, o iau iarăşi din loc către Gerbersau, dacă m-or mai ţine balamalele." Nu mai era un haihui care să-şi irosească zilele şi anii. Ajunsese un om bolnav şi bătrîn, care nu mai avea decît o singură dorinţă şi anume ca, înainte de a muri, să-şi mai vadă o dată locul de baştină.

La Bulach, prietenul său îl pofti mai întîi în camera de locuit, şi-i dădu să bea lapte şi să mănînce şuncă. Stătură îndelung de vorbă şi pe măsură ce vorbeau simţeau renăscînd vechea lor intimitate. Abia mai tîrziu, doctorul îl supuse unui interogatoriu la care el răspunse cu blîndeţe, dar şi cu oarecare ironie.

— Ştii tu ce boală ai ? îl întrebă Machold, după ce-l examinase. Îl întrebase uşor şi fără să dea prea mare importanţă lucrului. Şi Knulp îi era recunoscător pentru acest lucru.

— Ştiu, Machold. E oftică şi tot atît de bine ştiu că prea mult n-o mai duc.

— Ei, cine ştie ! Dacă-i aşa, apoi trebuie să-ţi mai dai seama că ai nevoie de un pat şi de o îngrijire bună. Pînă una, alta, poţi să stai la mine şi. între timp, am să-ţi fac rost de un loc în spitalul cel mai apropiat. Nu-i lucru curat cu tine, dragul meu, şi trebuie să-ţi aduni puterile dacă vrei s-o mai scoţi o dată la capăt.

Knulp îşi puse iar haina pe el. Îşi întoarse faţa slabă şi cenuşie către prietenul său şi, făcînd o mutră şireată, îi spuse cu blîndeţe :

— Îţi dai prea multă osteneală, Machold. Din partea mea, fie. În orice caz, prea mult să nu aştepţi de la mine.

— Om vedea. Acum du-te de stai puţin la soare, cît timp mai e soare în grădină. Lina are să-ţi aştearnă patul pentru oaspeţi. Trebuie să te supraveghez de aproape, băieţaş. Cum a fost cu putinţă ca un om care şi-a petrecut toată viaţa în mijlocul naturii, la soare şi la aer, să-şi nenorocească plămînii, vezi, asta nu-i de înţeles.

Şi zicînd acestea, plecă.

Lina, menajera casei, nu era de loc bucuroasă şi nu se putea împăca de loc cu gîndul de a lăsa un astfel de vagabond să intre în camera de oaspeţi. Doctorul însă îi tăie scurt vorba :

— Vezi-ţi de treabă, Lina. Omul ăsta nu mai are mult de trăit. Să se mai bucure şi el la noi de

cîteva zile bune. Știu că toată viața a fost curat — și, înainte de culcare, o să-l vîrîm nițeluș în baie. Scoate-i din dulap una din cămășile mele de noapte și poate și papucii de pîslă. Și nu uita un lucru : omul ăsta mi-e prieten !

Knulp dormise unsprezece ceasuri și rămăsese toată dimineața aceea neguroasă în pat, unde abia încetul cu încetul izbuti să-și aducă aminte la cine găzduise. După ce răsărise soarele, Machold îi dădu voie să se scoale și acum ședeau amîndoi, după masă, pe balconul însorit, la un pahar cu vin rubiniu. Knulp care mîncase bine și băuse o jumătate de pahar cu vin, era vesel și vorbăreț, și doctorul își luase liber un ceas ca să mai stea o dată de vorbă cu acest ciudat camarad al lui de școală și să mai afle poate cîte ceva despre viața lui, atît de neobișnuită.

— Va să zică, ești mulțumit de viața pe care-ai dus-o, zise el zîmbind. Atunci e bine. Altfel, aș spune că totuși e păcat de un om ca tine. N-ar fi fost neapărată nevoie să te faci pastor sau profesor, dar poate că din tine ar fi ieșit un bun naturalist sau chiar un poet. Nu știu dacă te-ai folosit de darurile tale și dacă le-ai dezvoltat, dar știu că le-ai folosit toate numai pentru tine. Sau nu-i așa ?

Knulp își sprijini bărbia cu cele cîteva fire subțiri ale bărbii în căușul palmei și privi la luminile roșii ce se răsfrîngeau îndărătul paharului de vin, pe fața de masă luminată de soare.

— Nu-i tocmai așa ! zise el încet. Darurile mele, cum le spui tu, nu sînt cine știe ce. Știu puțintel să fluier artistic, să cînt din armonică și

uneori să fac și cîte o poezioară. Mai demult știam să alerg bine și nu dansam rău. Asta-i tot. Dar toate astea nu numai pe mine mă bucurau. De cele mai multe ori aveam alături colegi sau fete, sau copii cărora le făcea plăcere să mă vadă și cîteodată mi-au fost chiar recunoscători. Să nu mai vorbim de asta și să fim mulțumiți.

— Da, zise doctorul. Așa să fie. Un lucru însă trebuie să te mai întreb. Am fost colegi, pe vremuri, la gimnaziu, pînă în clasa a cincea, îmi aduc bine aminte. Și știu că erai un elev bun, chiar dacă nu erai un exemplu. Cînd, deodată, ai plecat și am auzit că ai trecut la școala elementară, așa că ne-am despărțit, eu, ca elev de gimnaziu neputînd să fiu prieten cu unul care urma școala elementară. Cum s-a întîmplat lucrul ăsta ? Cînd, mai tîrziu, auzeam de tine, îmi ziceam că dacă ai fi rămas atunci la noi la școală, totul ar fi trebuit să se întîmple altfel. Așadar, cum a fost ? Ți se urîse, sau taică-tău n-a mai vrut să plătească taxele de școală, sau ce altceva ?

Bolnavul luă paharul în mîna lui negricioasă și slabă, dar nu-l duse la gură, ci privi doar, prin vin, lumina verde a grădinii, după care puse iarăși, cu grijă, paharul pe masă. Apoi, fără să spună un cuvînt, închise ochii și rămase pe gînduri.

— Nu-ți vine să vorbești despre lucrurile astea ? îl întrebă prietenul său. Nu trebuie neapărat !

Knulp deschise ochii și-l privi îndelung și întrebător în față.

— Ba da, răspunse el, încă şovăind, cred că trebuie. Sînt lucruri pe care nu le-am povestit încă nimănui. Dar poate că e bine ca acum cineva să le audă. De fapt, e doar o poveste copilărească, pentru mine însă a avut o mare însemnătate, căci ani întregi mi-a stat pe inimă. Ce ciudat că mă întrebi tocmai asta!

— De ce?

— În timpul din urmă a trebuit să mă gîndesc mult la întîmplările acelea şi chiar de aceea vreau să şi ajung acum la Gerbersau.

— Povesteşte, atunci!

— Vezi tu, Machold, pe vremea aceea noi eram prieteni buni, cel puţin pînă în clasa a treia sau a patra. După aceea ne-am întîlnit mai rar şi uneori chiar ai fluierat degeaba în faţa casei noastre.

— Măi să fie, aşa-i! La asta nu m-am mai gîndit de mai bine de douăzeci de ani. Ce memorie ai, omule! Zi mai departe.

— Acum pot să-ţi spun cum s-au întîmplat lucrurile. Fetele au fost de vină. Îmi deşteptaseră foarte de timpuriu curiozitatea şi într-o vreme cînd tu mai credeai în barză şi în alte bazaconii, eu aproape că ştiam binişor cum stau lucrurile cu băieţii şi fetele. Asta mă interesa cel mai mult atunci, de-aia nici nu mai veneam atît de des să mă joc cu voi de-a pieile roşii.

— Aveai vreo doisprezece ani, nu-i aşa?

— Aproape treisprezece, sînt cu un an mai bătrîn decît tine. Odată, pe cînd eram bolnav şi zăceam în pat, venise la noi în vizită o verişoară, cu trei sau patru ani mai mare, şi începuse să se

joace cu mine. După ce m-am însănătoşit, m-am strecurat într-o noapte la ea în odaie. Atunci am aflat cum arată o femeie, m-am speriat grozav şi am fugit de lîngă ea. Nu mai voiam să aud de verişoara mea, mă dezgustase, mă temeam de dînsa, dar lucrul ăsta îmi intrase în cap şi de-atunci, o vreme, n-am făcut decît să mă ţin de fete. În casa tăbăcarului Haasis erau două fete de seama mea şi la ele veneau şi alte fete de prin vecini. Ne jucam de-a v-aţi-ascunselea prin podurile întunecoase ale caselor şi toţi chicoteam, şi ne gîdilam, şi aveam tot felul de secrete. Eram, de cele mai multe ori, singurul băiat printre fetele astea şi cîteodată mi se îngăduia să împletesc coada vreuneia, sau să primesc vreo sărutare de la alta. Eram toţi încă nevîrstnici şi nu prea ne dădeam seama, dar toţi eram îndrăgostiţi şi cînd se duceau la scaldă mă ascundeam prin tufişuri ca să le privesc mai bine. Într-o bună zi, a venit o fată nouă, una de la periferie, taică-său era muncitor la o torcătorie. O chema Franziska şi-mi plăcuse de la prima vedere.

Doctorul îl întrerupse.

— Cum îl chema pe taică-său? Poate o cunosc!

— Iartă-mă, dar n-aş vrea să-ţi spun, Machold. N-are nimic a face cu povestea şi, afară de asta, n-aş vrea să se afle. Pe scurt, ea a fost mai mare şi mai tare decît mine, din cînd în cînd ne certam şi chiar ne luam la bătaie şi, cînd se întîmpla să mă strîngă în braţe de-mi pîrîiau oasele, simţeam că mă apucă ameţeala şi umblam ca beat. Mă îndrăgostisem de ea şi, cum era cu doi ani mai mare

decît mine şi-mi tot împuia capul că vrea să-şi ia un iubit, s-a ivit în mine dorinţa să fiu eu acela. Odată, şedea în grădina tăbăcăriei, lăsîndu-şi picioarele să-i atîrne în apă. Făcuse baie şi n-avea decît bluziţa pe ea. M-am apropiat şi m-am aşezat lîngă dînsa. Prinzînd curaj, i-am spus că vreau şi trebuie să fiu iubitul ei. Ea însă m-a privit plină de compătimire, cu ochii ei căprui şi mi-a spus : „Tu eşti un băieţel cu pantalonaşi scurţi, ce ştii tu ce-i aia un iubit şi ce înseamnă să iubeşti ?" „Ba da, i-am răspuns, ştiu tot ce trebuie" — şi am adăugat că dacă ea nu vrea să-mi fie iubită, atunci o arunc în apă şi mă arunc şi eu. Atunci m-a privit mai atentă, cu o adevărată privire de femeie şi mi-a spus : „Ia să vedem. Ştii să săruţi ?" I-am răspuns că da şi i-am dat repede o sărutare pe gură. Credeam că-i destul, dar ea mi-a luat capul în mîini şi mi l-a ţinut strîns, sărutîndu-mă cu adevărat ca o femeie şi făcîndu-mă să văd stele verzi. Apoi a început să rîdă cu vocea ei profundă şi mi-a spus : „Mi-ai plăcea, băiete. Dar nu se poate. Nu pot să-mi iau un iubit care merge la gimnaziu, ăştia nu sînt aşa cum trebuie. Eu vreau de iubit un bărbat adevărat, un meseriaş sau un muncitor şi nu unul care studiază. Nu se poate !" Mă trăsese însă în aşa fel spre dînsa încît îi şedeam aproape în poală şi simţeam, strîngînd-o în braţe, o căldură atît de plăcută încît nici prin gînd nu-mi trecea să renunţ la dînsa. Şi aşa i-am făgăduit să nu mă mai duc la gimnaziu şi să mă fac meseriaş. Ea a rîs, eu însă m-am ţinut dîrz şi, pînă la urmă, m-a sărutat iar, făgăduindu-mi că dacă nu voi mai urma la gimnaziu, va fi iubita mea şi-mi va dărui toată dragostea ei.

Knulp se opri ca să-şi dreagă glasul. Prietenul lui îl privi cu atenţie şi cîteva clipe nici unul nu scoase un cuvînt. Apoi vorbi mai departe :

— Acum cunoşti toată povestea. Bineînţeles, lucrurile n-au mers atît de repede pe cît îmi închipuisem eu. Tata mi-a dat cîteva palme cînd i-am spus că nu mai vreau şi nu mai pot să urmez la gimnaziu. La început, nu ştiam ce să fac ; de multe ori mă hotărîsem să dau foc şcolii noastre. Erau, desigur, gînduri copilăreşti. Dar hotărîrea de a nu mai urma gimnaziul am luat-o în serios. Pînă la urmă, mi-a venit în minte cea mai bună soluţie. Nu mai îmi dădeam la şcoală nici o silinţă. Îţi mai aduci aminte ?

— Da, da, ai dreptate, acum parcă-mi amintesc. Într-o vreme, erai zi de zi pedepsit cu arestul.

— Da! Trăgeam la fit şi dădeam răspunsuri greşite, nu-mi făceam temele, îmi făceam pierdute caietele, aşa că în fiecare zi era cîte ceva. Pînă la urmă, purtarea asta a început să-mi facă plăcere şi le-am făcut multe zile fripte profesorilor. Latina şi toate celelalte materii nu mă mai interesau. Tu ştii ce perspicace eram de obicei şi cînd începea să mă intereseze ceva nou, apoi o vreme nu mai exista nimic altceva pentru mine pe lume. Aşa mi s-a întîmplat cu gimnastica şi tot aşa, mai tîrziu, cu pescuitul păstrăvilor şi cu botanica. La fel mi se năzărise atunci şi cu fetele şi pînă ce n-am dat de greutăţi şi nu m-am învăţat minte, n-am mai vrut să ştiu de nimic altceva. Chiar şi e o tîmpenie să stai ghemuit într-o bancă, repetînd conjugările, cînd, în

taină, toate gîndurile tale sînt numai la ceea ce ai văzut aseară la scaldă, spionînd fetele. Şi-aşa mai departe ! Profesorii observaseră poate lucrul ăsta, dar în general mă iubeau şi m-au cruţat cît le-a fost cu putinţă, şi poate că nu s-ar fi ales nimic din intenţiile mele dacă nu m-aş fi împrietenit atunci cu fratele Franziskăi. El urma şcoala elementară, în clasa a cincea, şi era o pramatie ; multe am învăţat de la el, dar nimic bun, şi multe am tras de pe urma lui. După o jumătate de an, am izbutit în sfîrşit, să-mi ating ţelul. Tata m-a deznodat în bătăi, dar am fost eliminat din gimnaziu şi eram acum la şcoala elementară, în aceeaşi clasă cu fratele Franziskăi.

— Dar ea ? Fata ? întrebă Machold.

— Vezi, aici e tragedia ! Tot n-a devenit iubita mea. Căci, de cînd veneam uneori la ea acasă, împreună cu fratele ei, a început să se poarte mult mai rău cu mine, aşa ca şi cum aş însemna mai puţin decît înainte şi abia după ce au trecut două luni de cînd urmam la şcoala elementară, şi mă obişnuisem să mă furişez deseori seara de-acasă, abia atunci am aflat adevărul. Într-o seară, tîrziu, pe cînd hoinăream prin pădurea Rieder, m-am ascuns ca să spionez o pereche de îndrăgostiţi pe care-i văzusem pe o bancă. Cînd m-am strecurat mai aproape, am văzut că era chiar Franziska împreună cu o calfă de mecanic. Nici nu s-au uitat la mine ; calfa îşi trecuse braţul pe după gîtul Franziskăi, ţinînd o ţigară în mînă, iar bluza ei era descheiată. Pe scurt, era scîrbos de tot. Aşa că totul fusese degeaba.

Machold îşi bătu prietenul pe umăr.

— Cine ştie, poate că, pentru tine, a fost mai bine aşa ?

Knulp scutură însă energic din capul lui cu trăsături ascuţite.

— Nu, nicidecum. Şi astăzi încă mi-aş jertfi dreapta, ca lucrurile să se fi întîmplat altfel. Să nu vorbeşti rău de Franziska, nu pot suferi asta. Dacă lucrurile ar fi mers cum trebuie, aş fi cunoscut dragostea pe o cale cum nu se poate mai frumoasă şi mai fericită şi poate că asta mi-ar fi îngăduit să mă împac şi cu şcoala elementară, dar şi cu tata. Căci — cum să-ţi spun ? — vezi, de-atunci am avut mulţi prieteni, şi cunoscuţi, şi camarazi, şi chiar legături de dragoste, dar nu m-am mai putut bizui pe cuvîntul nimănui, şi nici eu nu m-am mai legat prin vreun cuvînt oarecare. Niciodată. Mi-am trăit viaţa aşa cum am găsit de cuviinţă şi am avut parte şi de libertate, şi de frumuseţe, totuşi am rămas întotdeauna singur.

Luă paharul în mînă, sorbi cu grijă ultima picătură de vin şi se ridică.

— Dacă nu te superi, am să mă culc iar puţin, nu-mi place să mai vorbesc de asta. Şi-apoi, desigur că şi tu ai treabă !

Doctorul încuviinţă din cap :

— Încă ceva, tu ! Am să cer astăzi în scris un pat la spital, pentru tine. Poate că nu-ţi convine, dar altfel nu se poate. Te prăpădeşti dacă nu te cauţi numaidecît.

— Şi ce-i dacă mă prăpădesc ? izbucni cu neobişnuită violenţă Knulp, lasă-mă, omule, să mă prăpădesc ! Ştii foarte bine că totul e zadarnic. De ce să fiu şi închis acum ?

— Nu aşa, Knulp, fii cuminte! Aş fi un prost medic dacă te-aş lăsa să umbli în halul în care te afli. Găsim cu siguranţă un loc pentru tine la Oberstetten şi, afară de asta, îţi mai dau şi o scrisoare din partea mea. Şi peste o săptămînă vin să văd ce-i cu tine. Îţi făgăduiesc.

Lainicul se prăbuşi pe scaunul său, parcă gata să plîngă, şi începu să-şi frece mîinile lui slabe ca şi cum ar fi vrut să şi le încălzească. Apoi, cu ochii lui rugători de copil, privi stăruitor în ochii doctorului.

— Ascultă, zise el abia şoptind. Nu-i frumos din partea mea. Ai făcut atîta pentru mine, mi-ai dat chiar şi vin roşu — totul a fost mult prea bun şi prea fin pentru mine. Nu te supăra, dar aş mai avea o mare rugăminte.

Machold îl bătu prieteneşte pe umăr.

— Fii pe pace, bătrîne. Nimeni nu vrea să te înhaţe de guler. Haide, spune, ce e?

— Nu eşti supărat pe mine?

— Nicidecum. De ce aş fi?

— Atunci, te rog, Machold, te rog să-mi faci o mare plăcere. Nu mă trimite la Oberstetten. Dacă tot trebuie să mă duc într-un spital, atunci cel puţin trimite-mă la Gerbersau, acolo mă cunosc şi sînt şi acasă. Poate că-i mai bine şi din punctul de vedere al asistenţei publice, dat fiind că sînt născut acolo, şi... ce să mai vorbim...

Ochii săi cerşeau parcă fierbinte şi de atîta tulburare abia mai putea vorbi.

„Are febră", gîndi Machold. Şi zise liniştit:

— Dacă asta-i tot ce vrei, fii pe pace, se aranjează numaidecît. Ai dreptate! Am să scriu la

Gerbersau. Acum du-te şi te odihneşte. Eşti ostenit şi ai vorbit prea mult.

Doctorul privi în urma lui cum îşi tîra picioarele în timp ce intra în casă şi trebui deodată să se gîndească la vara aceea cînd Knulp îl învăţase cum se prind păstrăvii, la felul cuminte şi impunător cu care ştia să se poarte cu camarazii săi şi la caracterul frumos şi fierbinte al băiatului aceluia de doisprezece ani.

„Bietul om", îşi zise el, mişcat şi tulburat. Şi se ridică repede, ca să-şi vadă de treburi.

Dimineaţa următoare aduse o ceaţă deasă şi Knulp rămase toată ziua în pat. Doctorul îi puse lîngă pat cîteva cărţi, pe care însă el aproape că nici nu le atinse. Era necăjit şi apăsat, căci de cînd se bucura de îngrijire, de un pat bun şi de mîncare aleasă, simţea mai desluşit decît oricînd că zilele-i sînt numărate.

„Dacă mai stau mult aşa, în pat, gîndea el nemulţumit, n-am să mai fiu în stare să mă mai scol." Nu-i păsa prea mult de viaţă — şoseaua îşi pierduse pentru el, în anii din urmă, mult din farmecul ei de odinioară — dar nu voia să moară înainte de a-şi mai vedea o dată locul natal, ca să-şi ia în taină rămas bun de la atîtea lucruri de acolo, de la gîrla, şi podul, şi piaţa, şi grădina de altădată a tatălui său, şi de la Franziska. Toate legăturile sentimentale de mai tîrziu erau acum uitate, după cum şi lungul şir al anilor de drumeţie i se părea acum mic şi neînsemnat, în timp ce zilele pline de taine ale vremurilor pe cînd era

încă un băiat i se înfăţişau aureolate de o strălucire şi o vrajă cu totul noi.

Privea cu atenţie odaia simplă în care era găzduit ; de mulţi ani nu mai locuise el atît de minunat. Pipăia cu degetele, în timp ce le măsura cu o privire de cunoscător, ţesătura cearşafului de pe patul său, pătura moale şi nevopsită de lînă şi feţele subţiri de perne. Pînă şi duşumeaua de lemn îl interesa, la fel ca şi fotografia de pe perete, într-o ramă de sticlă mozaicată, şi care reprezenta Palatul Dogilor din Veneţia.

Apoi rămase iar multă vreme întins, cu ochii deschişi, fără să vadă nimic, obosit şi preocupat numai de ceea ce se petrecea, pe tăcute, în trupul lui bolnav. Deodată însă tresări şi se ridică grăbit în capul oaselor, apoi se aplecă, îşi pescui cu degete nerăbdătoare ciubotele şi le cercetă atent. Prea bune nu mai erau, dar ne aflam în luna lui octombrie şi pînă la cea dintîi zăpadă aveau ele să mai ţină. Şi după aceea, tot se sfîrşea cu viaţa ! Îi veni în gînd să-l roage pe Machold să-i dea o pereche de ghete vechi. Se răzgîndi însă căci i-ar fi dat de bănuit ; la spital n-ai nevoie de ghete. Pipăi cu grijă pielea zgrunţuroasă şi putredă. Dacă ar unge-o bine cu grăsime tot ar ţine, cel puţin încă o lună. Grija lui era de prisos ; perechea asta veche de ciubote avea să reziste probabil mai mult decît dînsul şi va mai putea fi întrebuinţată cînd el va fi dispărut demult de pe drumuri.

Dădu drumul ghetelor din mînă şi încercă să răsufle adînc. Simţi însă o durere, şi trebui să tuşească. Se întinse în pat şi rămase liniştit, nerăsuflînd decît scurt şi temîndu-se să nu i se întîmple ceva rău înainte de a-şi împlini ultimele dorinţe.

Încercă să se gîndească la moarte, aşa cum făcuse adesea, dar osteni numaidecît şi aţipi. Îşi veni în fire după un ceas şi crezu că dormise zile întregi, simţindu-se proaspăt şi liniştit. Îşi aduse aminte de Machold şi îşi zise că ar trebui, la plecare, să-i lase ceva drept mulţumire. Se gîndi să-i scrie una din poeziile sale, mai cu seamă că doctorul îl întrebase de ele. Nu-şi putea însă aminti de nici una în întregime şi, afară de asta, nici una nu-i plăcea. Privind pe fereastră, văzu ceaţa lăsîndu-se peste pădurea apropiată şi stărui cu privirea multă vreme acolo, pînă ce-i veni o idee. Cu un vîrf de creion pe care îl găsise în casă şi-l luase cu sine, începu să scrie pe o hîrtie curată albă, cu care era căptuşit sertarul măsuţei lui de noapte, cîteva rînduri :

Ceaţa cînd cade,
Florile toate
Pier ofilite.
Oamenii înşişi
Pradă cad morţii,
Duşi în mormînt.
Şi oamenii-s flori, ei
Renasc primăvara
Uitînd suferinţa
Şi toate iertînd.

Se opri o clipă şi citi ceea ce scrisese. Nu era, de fapt, un cîntec adevărat, lipseau rimele, dar în rîndurile astea stătea totuşi scris tot ce voise el să

spună. Duse creionul la gură umezindu-l și apoi adăugă dedesubt: „Domniei-Sale Domnului doctor Machold, din partea prietenului său recunoscător, K.". Și puse hîrtia în sertar.

A doua zi, ceața se făcuse și mai deasă, aerul era însă rece și se putea spera ca pînă în prînz să iasă și soarele. Doctorul îi dădu voie lui Knulp să se scoale din pat, deoarece acesta prea îl implorase, și-i spuse că i-a făcut rost de un pat la spitalul din Gerbersau și că era așteptat acolo.

— Atunci am să pornesc numaidecît după masa de prînz, răspunse Knulp, îmi trebuie vreo patru, poate chiar cinci ceasuri pînă acolo.

— Asta mai lipsește, exclamă rîzînd, Machold. Drumeția nu-i pentru tine, deocamdată. Ai să mergi cu mine în trăsură, dacă nu găsim alt prilej. Am să trimit peste drum, la primarul nostru, să întreb. Poate că pleacă în oraș cu niscaiva fructe sau cartofi. O zi mai mult sau mai puțin nu înseamnă cine știe ce.

Oaspetele se supuse și cînd aflară că argatul primarului va pleca în ziua următoare cu doi viței la Gerbersau, hotărîră ca și Knulp să plece cu acesta.

— O haină mai groscioară însă nu ți-ar strica, zise Machold; nu ți s-ar potrivi una de-a mea? Sau e cumva prea largă?

Knulp n-avu nimic împotrivă, așa că aduseră haina și după ce o încercară găsiră că e bună. Cum însă haina era din stofă bună și bine păstrată, Knulp, vanitos cum fusese încă din copilărie se apucă numaidecît să-i mute nasturii. Doctorul,

amuzat, îl lăsă să facă ce voia. Ba îi dădu, pe deasupra, și un guler de cămașă.

După-amiază, neștiut de nimeni, Knulp încercă noua sa îmbrăcăminte și cum arăta iar atît de bine, începu să regrete că în ultima vreme nu se mai bărbierise. Nu îndrăzni să ceară femeii uneltele de bărbierit ale doctorului, dar cum îl cunoștea pe fierarul satului, se gîndi să încerce acolo.

Se duse deci pînă la fierărie și intră înăuntru, rostind încă de la ușă vechiul salut meșteșugăresc: „Fierar străin caută de lucru".

Meșterul îl privi rece, cu ochi cercetători.

— Tu nu ești fierar, zise el liniștit. Asta s-o spui altuia!

— Așa-i, rîse lainicul. Ai ochi buni încă, meștere, și totuși nu mă recunoști. Află deci că eram pe vremuri muzicant și că de multe ori ai dansat sîmbătă seara la Haiterbach, cînd îți cîntam cu armonica.

Fierarul strînse din sprîncene în timp ce mai trăgea de cîteva ori cu pila, apoi, luîndu-l de mînă, îl trase mai la lumină, privindu-l cu atenție.

— Da, da, te știu, rîse el scurt. Tu ești Knulp. Cînd trece atîta vreme fără să te vezi, înseamnă că îmbătrînești. Dar ce cauți tu la Bulach? Cîțiva pfenigi și un pahar de must nu m-or sărăci!

— Frumos din partea ta, fierarule! Socotesc că mi le-ai și dat. Dar eu vreau altceva. Aș vrea să-mi împrumuți briciul tău pentru un sfert de ceas. Vreau să mă duc și eu la dans deseară.

Meșterul îl amenință cu arătătorul.

— Mare ghiduș mai ești. Nu cred să-ți ardă de dans în halul în care ești.

Knulp chicoti înveselit.

— Toate le vezi, fierarule. Păcat că nu te-ai făcut poliţai. Ei da, mîine dimineaţă trebuie să intru în spital, Machold mă trimite acolo, aşa că mă-nţelegi de ce nu vreau să arăt ca un urs. Dă-mi briciul şi ţi-l aduc înapoi peste o jumătate de ceas.

— Aşa ? Şi unde vrei să te duci cu el ?

— Pînă la doctor. Dorm la el. Aşa-i că mi-l dai ?

Fierarului nu-i prea venea să creadă. Se codea.

— Bine, ţi-l dau. Dar ştii, nu-i un brici obişnuit, e un „Solingen" veritabil. Şi mi-ar face plăcere să mi-l aduci îndărăt.

— Ai încredere !

— Bine, bine. Văd că ai o haină acătării, puişorule, şi, ca să te bărbiereşti, n-ai nevoie de ea. Aşa că, uite ce zic eu : scoate-o şi las-o aici. Cînd îmi aduci briciul, îţi iei şi haina înapoi.

Lainicul făcu o mutră.

— Fie... Nu prea eşti darnic, fierarule. În sfîrşit, treacă din partea mea !

Fierarul aduse briciul şi Knulp îi lăsă zălog haina, fără să îngăduie totuşi ca fierarul murdar de funingine să pună mîna pe ea. După o jumătate de ceas, se întoarse şi aduse briciul de Solingen înapoi. Din bărbuţa lui ţepoasă nu mai rămăsese nici urmă. Altfel arăta acum.

— Îţi mai lipseşte o floare la ureche şi poţi să umbli după muieri, zise, uimit, meşterul.

Lui Knulp însă nu-i mai ardea de glume ci, punînd iar haina pe el, mulţumi scurt şi plecă.

Pe cînd se întorcea, se întîlni în faţa casei cu doctorul, care îl opri mirat.

— Pe unde umbli ? Tiii, şi cum arăţi ! Aha, te-ai ras ! Măi omule, unde ţi-e mintea ?

Îi plăcuse însă ; şi în seara aceea Knulp căpătă iarăşi un pahar de vin roşu. Cei doi camarazi de şcoală se despărţeau sărbătoreşte. Amîndoi erau cît se poate de bine dispuşi şi nici unul nu voia să se vadă că ar simţi vreo strîngere de inimă.

A doua zi dimineaţa, foarte de timpuriu, argatul primarului opri în faţa casei căruţa în care, închişi în două cuşti de scînduri, se aflau doi viţei ai căror genunchi tremurau şi care priveau nedumeriţi în dimineaţa rece. Căzuse întîia brumă pe livezi. Knulp luă loc pe capră, alături de argat, şi i se puse o pătură peste genunchi. Doctorul îi strînse mîna şi dărui argatului o jumătate de marcă ; huruind, căruţa porni spre pădure, în timp ce argatul îşi aprinse luleaua iar Knulp, cu ochii încă grei de somn, clipea în răcoarea luminoasă şi senină a dimineţii.

Mai tîrziu însă ieşi soarele, iar înspre prînz vremea se încălzi bine de tot. Cei doi se înţelegeau cum nu se putea mai bine pe capră şi, cînd ajunseră în Gerbersau, argatul voi cu orice preţ să facă un ocol cu căruţa şi cu viţeii lui, numai ca să tragă în faţa spitalului. Pînă la urmă însă, Knulp izbuti să-i scoată din cap gîndul ăsta, aşa că se despărţiră prieteneşte înainte de bariera oraşului. Şi Knulp stătu locului cîteva clipe, privind în urma căruţei, pînă ce aceasta dispăru în umbra arţarilor, spre tîrgul de vite.

Zîmbind, porni acum pe o potecă mărginită de tufişuri, ce ducea de-a lungul grădinilor şi pe care numai localnicii o cunoşteau. Era iarăşi liber ! Cei de la spital n-aveau decît să-l aştepte !

Pribeagul reîntors acasă se împărtăşi încă o dată din lumina, aerul, zvonurile şi miresmele locului în care se născuse, precum şi din simţămîntul acela tulbure, copleşitor pe care ţi-l dă faptul de a te şti în mijlocul alor tăi : mulţimea ţăranilor şi a tîrgoveţilor la tîrgul de vite, umbrele întrerupte de soare ale castanilor, zborul întristat al fluturilor tomnatici cu culorile lor închise, zidul oraşului, clipocitul fîntînii cu patru braţe din piaţă, mirosul de vin şi ciocănitul doagelor din pivniţa boltită a dogarului, nume de străzi atît de binecunoscute, fiecare nume purtînd povara atîtor şi atîtor amintiri. Omul acesta fără casă şi masă sorbea cu toate simţurile lui vraja atît de felurită pe care ţi-o dă conştiinţa de a te afla acasă, de a cunoaşte totul, de a şti, de a-ţi aminti, de a fi parcă tovarăş cu fiece colţ de stradă şi fiece piatră de hotar. Toată după-amiaza colindase neostenit uliţele, ascultase pe malul gîrlei zgomotul pe care-l făcea roata tocilarului, privise pe fereastră în atelierul strungarului, citise pe tăbliţele nou vopsite, vechile nume ale unor familii binecunoscute. Îşi cufundase mîna în apa fîntînii de piatră din piaţă, potolindu-şi însă setea abia mai tîrziu, tocmai la izvorul din vale, care ţîşnea, tot atît de misterios ca şi cu atîţia ani înainte, din catul de jos al unei case străvechi, strecurîndu-se apoi susurînd printre dalele de piatră, în umbra de o luminozitate stranie. Rămase îndelung în preajma gîrlei, rezemat de balustrada de lemn de deasupra apei în care se vedeau plutind, cu firele lor lungi şi despletite, tot felul de buruieni şi unde zărea spinările înguste şi negricioase ale peştilor ce înotau pe deasupra pietricelelor tremurătoare. O luă de-a lungul vechii cărărui, pentru ca, pe la jumătatea ei, să se lase în genunchi încît să simtă şi să absoarbă în el, aşa ca altădată, pe vremea cînd era doar un băieţel, vibraţia elastică şi vie a podeţului.

Se plimbă fără să se grăbească mai departe, nescăpîndu-i nimic din ochi, nici teiul din curtea bisericii cu peticul acela de iarbă, şi nici stăvilarul de la moara din susul apei, locul unde îi plăcea odinioară, mai mult decît oriunde, să se scalde. Întîrzie în faţa căsuţei unde, pe vremuri, locuise taică-său, rezemîndu-se cîteva clipe, drăgăstos, cu spatele de uşa veche a casei, trecu şi prin grădină şi privi, dincolo de gardul nou de sîrmă, aşezat parcă în silă împrejur, la plantaţia cea nouă ; însă treptele vechi de piatră, rotunjite de ploaie şi gutuiul burduhănos de lîngă uşă rămăseseră la fel ca odinioară. Acolo îşi trăise Knulp zilele cele mai fericite, înainte de a fi eliminat din gimnaziu acolo gustase el odinioară din fericirea neştirbită, din împlinirea neprecupeţită a ceea ce dorea, din încîntările lipsite de amărăciune : săptămîni de vară însufleţite în care putea să fure, nevăzut de nimeni, cireşe, plăcerea de a urmări şi veghea zi de zi florile sale : vîzdoaga aurie care-i plăcea atîta, rochiţa-rîndunicii, veselă şi sprinţară, panseluţele catifelate şi firave şi apoi cuştile cu iepuri

de casă, şi atelierul improvizat, şi zmeele, şi conductele de apă din tulpină de soc, şi roţile de moară din mosoraşe de aţă cu lopăţele din resturi de şindrilă. Nu era acoperiş ale cărui pisici să nu le fi cunoscut el, nu era grădină ale cărei poame să nu le fi încercat, nici copac în care să nu se fi urcat şi în coroana căruia să nu-şi fi făcut cuib verde de visări. Peticul ăsta de lume fusese al lui, îl cunoscuse în cele mai adînci colţuri şi-l iubise ; fiecare tufiş, fiecare împrejmuire de grădină avea o însemnătate, un tîlc, o poveste pentru el, fiecare ploaie, fiecare ninsoare îi spunea ceva, aici văzduhul şi pămîntul trăiseră în visele şi în dorinţele sale, împlinindu-i-le şi împărtăşindu-se din viaţa lor. Şi astăzi încă, îşi zicea Knulp, poate că nu există de jur împrejur vreun locuitor sau vreun proprietar de grădină căruia toate lucrurile astea să-i fi aparţinut mai mult, să-i fi fost mai de preţ, să-i fi spus şi să-i fi răspuns sau să-i fi trezit mai multe amintiri decît lui.

Printre acoperişurile din apropiere se vedea, înaltă şi ascuţită, coama cenuşie a unei case înguste. Acolo locuise pe vremuri tăbăcarul Haasis şi tot acolo se sfîrşiseră jocurile copilăreşti şi încîntările băieţeşti ale lui Knulp o dată cu cele dintîi taine şi hîrjoneli drăgăstoase cu fetele. De acolo se întorsese el deseori, seara, pe uliţa sumbră, cu presimţiri despre ceea ce înseamnă plăcerile dragostei, acolo desfăcuse el codiţele fetelor tăbăcarului şi se simţise ameţind sub sărutările Franziskăi. Avea de gînd să treacă pe acolo seara, mai tîrziu, sau a doua zi, poate. Acum însă, amintirile acestea îl ademeneau prea puţin — şi cu

dragă inimă le-ar fi dăruit pe toate în schimbul amintirii unui singur ceas din altă vreme, mai veche, şi anume din vremea cînd era încă un băiat neştiutor.

Un ceas şi mai mult chiar zăbovi lîngă gardul grădinii, privind înăuntru, şi ceea ce văzu nu era grădina nouă, străină ce se întindea aici şi care, cu tufele ei firave de zmeură, arăta prea golaşă şi tomnatică, ci grădina tatălui său, cu florile copilăriei sale, sădite cu prilejul duminicii Paştilor în brazda aceea îngustă : urechea-ursului şi guraleului cu luciu ca de sticlă, văzu moviliţele de pietricele pe care de sute de ori aşezase şopîrlele pe care le prinsese — necăjit că nici una nu voia să rămînă şi să locuiască acolo, să fie un fel de animal domestic al său, şi totuşi, aducînd mereu alta, cu aceleaşi aşteptări şi speranţe. Chiar dacă i s-ar fi dăruit astăzi toate casele şi grădinile, toate florile şi şopîrlele şi păsările din lume, ele tot n-ar fi fost nimic pe lîngă strălucirea plină de farmec a unei singure tulpini a oricărei flori văratice, aşa cum creşteau pe atunci în grădiniţa lui şi ale căror frunze minunate se desfăşurau încet din miezul mugurelui. Dar tufele de agrişe de odinioară, de care îşi amintea atît de bine ! Nu se mai vedeau, nu erau veşnice şi nici prea greu de stîrpit ; cine ştie cine le-o fi smuls şi dezgropat ca să facă foc cu ele. Lemnul şi rădăcinile, şi frunzele veştede arseseră toate laolaltă şi nimănui nu-i păruse rău.

Aici îl invitase el de multe ori pe Machold. Acesta era acum doctor, şi domn mare, şi avea o trăsură cu un cal care-l ducea pe la bolnavii lui. Ce-i drept, rămăsese şi acum un om bun şi sin-

cer. Totuşi, chiar şi el, chiar şi omul ăsta deştept şi voinic, ce mai avea comun cu cel ce fusese odinioară, cu băiatul acela încrezător, sfios, atît de firav şi de rezervat ? Aici, în locul ăsta îl învăţase Knulp cum se fac colivii pentru muşte şi turnuri de şindrilă pentru lăcuste. Fusese dascălul lui Machold şi prietenul lui mai mare, mai priceput şi mai admirat.

Liliacul din curtea vecină îmbătrînise şi începuse să se usuce şi să se acopere cu muşchi, iar coliba de scînduri din grădina cealaltă se prăbuşise. Orice s-ar fi clădit acum în locul ei n-ar mai putea fi atît de frumos, atît de potrivit, atît de încîntător cum fusese altădată.

Începuse să se întunece şi să se lase frig, cînd Knulp părăsi poteca năpădită de bălării din grădină. De sus, din turnul cel nou al bisericii, turn care schimbase înfăţişarea veche a oraşului, începu să răsune glasul tare al unui clopot nou.

Se strecură pe poarta tăbăcăriei şi intră în grădină. Lucrul încetase şi nu se vedea nimeni primprejur. Cu paşi neauziţi, păşi pe pămîntul jilav de argăseală, pe lîngă gropile căscate în calea lui unde pieile zăceau în leşie, mergînd pînă la zidul cel scund unde gîrla, care acum se întunecase de tot, luneca pe lîngă pietrele înverzite de muşchi. Aici stătuse el cu Franziska într-o seară, plescăind cu picioarele goale apa ce curgea mai departe.

„Dacă nu m-ar fi lăsat s-o aştept zadarnic, gîndea Knulp, totul s-ar fi petrecut altfel. Chiar renunţînd la gimnaziu şi la studii, tot aş fi găsit destulă energie şi voinţă ca să scot ceva din mine. Ce simplă şi ce limpede ar fi fost viaţa !“ Atunci

îşi bătuse joc de sine, nevrînd să mai ştie de nimic, şi viaţa se învoise şi nu-i mai ceruse nimic. Se situase în afara ei, rămînînd un hoinar şi un spectator clandestin, binevăzut în tinereţe, singur şi părăsit la bătrîneţe şi la boala.

Simţi cum îl copleşeşte o oboseală cumplită ; se aşeză pe zidul cel scund şi i se păru că aude gîrla şopotind. În clipa aceea, deasupra lui, văzu cum se lumina o fereastră şi îşi zise că e tîrziu şi nu trebuie să fie văzut acolo. Se strecură pe nesimţite din grădina tăbăcăriei, ieşi pe poartă, îşi încheie nasturii de la haină şi-şi dădu seama că ar vrea să doarmă. Avea bani la el, banii pe care i-i dăruise doctorul şi, după ce chibzui puţin, intră într-un han ca să înnopteze. Ar fi putut să se ducă la „Îngerul“ sau la „Lebăda“, unde era cunoscut şi unde ar fi dat de prieteni. Dar acum nu-i mai păsa de astea.

Multe se schimbaseră între timp în orăşelul lui, lucruri care altădată l-ar fi interesat pînă în cele mai mici amănunte. Acum însă nu voia să vadă şi să ştie de nimic în afară de ceea ce era în legătură cu trecutul. Şi cînd, după cîteva scurte întrebări, află că Franziska nu mai trăieşte, toate celelalte păliră în ochii lui şi i se păru că nu venise aici decît pentru dînsa. Nu, nu, nu avea nici un rost să colinde pe uliţele oraşului şi printre grădini şi să audă tot felul de glume pline de compătimire din partea celor ce-l cunoşteau. Şi cînd, întîmplător, îl întîlni pe ulicioara strîmtă a poştei pe medicul-şef al oraşului, îşi aduse deodată aminte că s-ar putea ca cei de la spital să-şi dea seama că nu se prezentase şi să încerce să-l caute.

Cumpără de la un brutar două franzele, le vîrî în buzunarele hainei şi porni, încă înainte de amiază, pe drumul ce suia pieptiş afară din oraş.

Ajuns pe creastă, la capătul drumului, văzu la marginea pădurii, aproape de ultima cotitură, un om plin de praf care, în mijlocul unei grămezi de pietre, fărîma cu un baros cu coada lungă, piatra de var albastră-cenuşie.

Knulp îl privi, îi dădu bineţe şi rămase locului.

— Bună ziua, grăi omul, ciocănind mai departe fără să ridice capul.

— Mi se pare că se schimbă vremea, încercă Knulp.

— Se poate, mormăi pietrarul, ridicînd ochii numai o clipă, căci îl orbea lumina tare a amiezii ce cădea pe şoseaua albă. Încotro ?

— La Roma, să-l văd pe papa, zise Knulp. Mai e mult ?

— Cum e azi, nu mai ajungeţi acolo. Şi dacă vă opriţi peste tot şi ţineţi oamenii de vorbă, atunci nu ajungeţi nici la anu.

— Aşa, aşa ? Ei, prea mare grabă nu am, slavă Domnului. Dar sîrguincios mai eşti, domnul Andres Schaible !

Pietrarul duse mîna streaşină la ochi şi-l măsură pe drumeţ.

— Mă cunoaşteţi, va să zică, rosti el chibzuit. Şi eu parcă v-aş cunoaşte. Numai de mi-aş aduce aminte numele !

— Atunci n-ai decît să-l întrebi pe cîrciumarul de la „Racul", unde cam pe la o mie opt sute nouăzeci ne adunam cu toţii. Numai că nu cred să mai trăiască.

— De mult s-a prăpădit. Dar acum m-am luminat, bătrîne. Tu eşti Knulp. Ia şezi colea niţel şi Domnul hărăzească-ţi şi ţie o zi bună !

Knulp se aşeză ; urcase la deal prea repede şi răsufla anevoie ; abia acum vedea cît de frumos se vedea jos, devale, orăşelul, cu rîul albastru sclipitor şi cu vălmăşagul de acoperişuri de un roşu-închis, printre care se iveau insule mici de copaci verzi.

— O duci bine aici sus, zise el, mai răsuflînd puţin.

— Merge, nu pot să mă plîng. Dar tu ? Altădată urcai mai uşor la deal, nu ? Gîfîi grozav, Knulp. Ai venit să-ţi revezi locul unde te-ai născut ?

— Da, Schaible, cred că pentru ultima oară.

— De ce ?

— Pentru că, vezi tu, mi s-au prăpădit plămînii. Nu ştii nici un leac ?

— Dacă rămîneai acasă, dragul meu, şi te apucai cinstit de treabă, dacă ai avea nevastă şi copii şi în fiecare seară patul tău, poate că altfel ai arăta astăzi. Tu ştii mai demult părerea mea în privinţa asta. Azi nu mai e nimic de făcut. Dar e chiar atît de rău ?

— Vezi, nu ştiu. Adică, la drept vorbind, ştiu. Am început să cobor la vale şi pe fiece zi mă rostogolesc mai repede. Aşa că în situaţia asta e mai bine să fii singur şi să nu cazi nimănui în cîrcă.

— Cum vrei s-o iei, treaba ta. Dar să știi că-mi pare rău de tine !

— Nu-i nevoie. Odată tot trebuie să moară omul. Pînă și pietrarilor le vine rîndul. Da, da, bătrîne, iată-ne șezînd acum alături, fără să ne mai facem nici unul dintre noi cine știe ce iluzii. Și tu aveai odată alte gînduri. Parcă ţineai să intri la calea ferată ?

— Ei, povești vechi.

— Da copiii îţi sînt sănătoși ?

— Nici n-am apucat altfel. Jakob a și început să cîștige.

— Așa ? Ei, dar ceasurile trec. Cred că-i vremea să-mi văd de drum !

— Nu te grăbi așa. De mult nu ne-am mai văzut ! Spune-mi, Knulp, pot să te ajut cu ceva ? Prea mult n-am la mine, dar cam o jumătate de marcă tot mai găsesc.

— Lasă, bătrînelule, că ţi-o trebui și ţie. Nu, nu, îţi mulţumesc foarte mult !

Ar fi vrut să-i mai spună ceva, dar simţi deodată cum îl apucă o slăbiciune și pietrarul îi dădu sticla lui de cidru să tragă o gură. Amîndoi aruncară o privire asupra orașului din vale. O oglindă solară, așezată în scocul morii își trimitea fulgerînd razele ; pe podul de piatră trecea încet o căruţă încărcată, iar în dreptul stăvilarului se bălăcea un întreg escadron de gîște.

— Acum m-am odihnit și trebuie să pornesc mai departe, începu iar Knulp.

Pietrarul rămăsese pe gînduri și clătina doar din cap.

— Ascultă, tu ! Puteai să ajungi și altceva decît un biet săntoc de vagabond, zise el încet. Păcat de tine ! Știi una, măi Knulp, eu numai bisericos nu sînt, dar tot cred în ceea ce stă scris în Scripturi. Ar trebui și tu să te gîndești la asta. Va trebui să răspunzi de faptele tale și n-o să-ţi vină prea ușor. Tu ai avut daruri de la Dumnezeu, pe care alţii nu le aveau și cu toate astea n-a ieșit nimic din tine. Nu te supăra că-ţi vorbesc așa.

Knulp începu să zîmbească și în ochii lui se ivi parcă iarăși un licăr din vechea lui privire nevinovată și ștrengărească. Își bătu prietenește pe umăr camaradul și se ridică.

— Om vedea, Schaible. Poate că bunul Dumnezeu n-are să mă întrebe : „De ce nu te-ai făcut poliţai ?“ Poate că are să-mi spună doar : „Ei, iar ai venit aici, ștrengarule ?“ și are să-mi dea ceva ușor de lucru acolo sus, să văd cumva de copii sau ceva asemănător.

Andres Schaible ridică din umeri sub cămașa cu pătrăţele albastre și albe.

— Cu tine nu se poate vorbi serios. Tu crezi că, văzîndu-l pe Knulp, Dumnezeu are să se ţină numai de glume.

— Nu zic asta, dar s-ar putea, nu ?

— Nu vorbi așa !

Își dădură mîna — și cu prilejul ăsta pietrarul îi strecură o monedă măruntă, pe care și-o scosese pe ascuns din buzunar. Și Knulp o primi fără să se mai împotrivească, numai ca să nu strice bucuria celuilalt.

Aruncă încă o privire asupra bătrînii lui văi natale, îi mai zîmbi o dată lui Andres Schaible, apoi începu să tușească și porni cu pași mai repezi, dispărînd curînd dincolo de cotitura pădurii.

Două săptămîni mai tîrziu — după ce, printre zilele reci și cețoase mai fuseseră și altele pline de soare, de clopoței tîrzii și mure tomnatice — se ivi deodată și iarna, mai întîi cu ger strașnic apoi, după trei zile, cînd frigul se mai potolise, cu o ninsoare grea și repezită.

Knulp fusese tot timpul acesta pe drum, fără țel hotărît, dînd mereu tîrcoale locurilor sale de baștină. Ascuns în pădure, zărise încă de două ori, cît mai de aproape, pe pietrarul Schaible, fără să-l strige însă. La prea multe trebuise să gîndească și cu cît rătăcea pe drumurile acestea lungi, obositoare, fără nici un rost, cu atît se cufunda în labirintul vieții lui greșite, încurcîndu-se în el ca într-un păienjeniș de spini, negăsind nici explicație, nici mîngîiere. Apoi boala îl năpăstuise din nou și fusese cît pe-aci să se întoarcă la Gerbersau ca să bată la poarta spitalului. Dar cînd, după atîtea zile de singurătate, văzuse iar orașul acela din vale, i se păru totul atît de străin și de ostil, încît își dădu seama că nu mai avea ce căta acolo. Din cînd în cînd, cumpăra în vreun sat o bucată de pîine, iar alune găsea destule în drum. Nopțile și le petrecea prin adăposturile țapinarilor, sau pe cîmp, printre snopii de paie.

Pe o ninsoare deasă, venea acum de pe Măgura Lupului înspre moara din vale, prăbușit și frînt de

oboseală, ținîndu-se totuși încă pe picioare, ca și cum ar fi vrut să se folosească pînă la cel din urmă strop de rămășițele zilelor sale și să alerge, să alerge necontenit pe toate marginile de pădure și pe toate cărările. Oricît era de bolnav și de pierit, ochii și nările sale își păstraseră încă toată vioiciunea. Ascuțindu-și privirea și adulmecînd cu nările ca un ogar, își dădu seama, cu toate că pentru el nu mai aveau nici un rost, de fiece văiugă, de fiece adiere de vînt, de fiece urmă de vînat. Voința îi era absentă, dar picioarele îl duceau singure.

În închipuirea lui însă, așa cum se întîmpla mereu de cîteva zile, i se părea că se înfățișase înaintea lui Dumnezeu și vorbește necontenit cu el. Nu-i era teamă ; știa bine că Dumnezeu nu poate face nimănui rău. Vorbeau totuși împreună, Dumnezeu și Knulp, vorbeau de viața lui fără rost, despre cum ar fi trebuit ea să fie și de ce cutare și cutare lucru a trebuit să se întîmple așa și nu altfel.

— Pe-atunci, repeta Knulp mereu, cînd eram de paisprezece ani și Franziska își bătuse joc de mine, pe-atunci ar fi putut să iasă cu totul alt om din mine. Dar atunci s-a risipit ori s-a stricat ceva în mine, de n-am mai fost bun de nimic. Ba, nu, greșeala a fost foarte simplă și anume : ar fi trebuit atunci chiar, cînd aveam paisprezece ani, să mă lași să mor ! Viața mea ar fi fost astfel frumoasă și desăvîrșită, ca un măr pîrguit.

Dumnezeu însă zîmbea neîncetat și chipul lui se risipea uneori de tot în mijlocul fulgilor ce cădeau.

— Ei, Knulp, răspundea el dojenindu-l, adu-ţi aminte de vremea cînd erai un flăcău tînăr şi de vremea petrecută în Odenwald şi de vremurile din Lächstetten. Nu dansai tu ca o căprioară şi nu simţeai viaţa aceea frumoasă cum zvîcnea în toate gîndurile tale ? Nu ştiai tu să cînţi din armonică şi din gură în aşa fel încît fetelor le dădeau lacrimile ? Îţi mai aminteşti de duminicile la Bauerswil ? Şi cea dintîi dragoste a ta, Henriette ? Toate astea n-au însemnat oare nimic ?

Knulp căzu pe gînduri şi bucuriile tinereţii sale îi apărură deodată înaintea ochilor, lucind cu frumuseţea lor întunecată ca focurile de pe creste, trimiţîndu-şi mireasma grea şi dulce de miere şi vin şi răsunînd adînc ca adierea vîntului peste roua unei nopţi de primăvară timpurie. Doamne, Dumnezeule, într-adevăr, frumos a fost, ce frumoasă a fost plăcerea şi ce frumoasă jalea şi ce păcat ar fi fost dacă o singură zi din zilele acelea ar fi lipsit !

— Da, da, a fost frumos ! mărturisi el, şi totuşi în sufletul lui era plin de tristeţe şi de îndărătnicie, ca un copil obosit. A fost frumos ! E drept că şi atunci au fost clipe de vinovăţie şi de jale, dar, oricum, au fost ani buni şi poate că nu mulţi au golit atîtea pahare, au dansat atîtea fete şi au sărbătorit atîtea nopţi de dragoste, ca mine. Dar pe urmă, pe urmă ar fi trebuit, într-adevăr, să se sfîrşească ! Chiar şi atunci fericirea ascundea un ghimpe, îmi amintesc bine, şi după aceea vremurile n-au mai fost niciodată atît de bune. Nu, nu, niciodată !

Dumnezeu pierise departe, în vîrtejul ninsorii. Dar, cum Knulp se oprise puţin ca să răsufle iar şi să scuipe în zăpadă cîteva pete mici de sînge, Dumnezeu se întoarse pe neaşteptate şi-i răspunse :

— Spune drept, Knulp, nu eşti cam nerecunoscător ? Îmi vine să şi rîd cînd văd cît de uituc te-ai făcut. Ne-am amintit de vremea cînd erai regele sălilor de dans şi ne-am amintit şi de Henriette, iar tu a trebuit să mărturiseşti că a fost bine şi frumos, că te-ai simţit bine şi că totul a avut un rost. Şi, dacă ţi-e gîndul atît de mult la Henriette, dragul meu, cum vrei să te mai poţi gîndi şi la Lisabeth ? Ai uitat-o oare cu desăvîrşire ?

Şi iarăşi Knulp văzu înaintea ochilor, ca un munte îndepărtat, un crîmpei din trecutul său. Şi, chiar dacă femeia pe care o vedea acum nu arăta atît de veselă şi de bucuroasă ca aceea pe care o văzuse înainte, totuşi lucea parcă mai dulce şi mai plină de duioşie, aşa cum zîmbesc femeile printre lacrimi. Şi înaintea ochilor săi ieşiră din mormintele lor zile şi ceasuri la care nu se mai gîndise de mult. În mijlocul lor stătea Lisabeth, cu ochii ei frumoşi şi trişti, ţinîndu-şi în braţe băieţelul.

— Ce om rău am fost ! începu el să se plîngă. Cînd a murit Lisabeth, trebuia să mor şi eu.

Dumnezeu nu-l lăsă totuşi să vorbească mai departe. Îl privi pătrunzător, cu ochii săi luminoşi şi continuă :

— Încetează, Knulp ! Mult a suferit Lisabeth din pricina ta, dar, oricum, ştii şi tu foarte bine

că i-ai dăruit mai multă frumusețe și mai multă duioșie decît răutate — și-apoi, ea n-a fost nici o clipă supărată pe tine. Tot nu-ți dai seama, prostuțule, de rostul acelor întîmplări ? Tot nu-ți dai seama că ai fost un ușuratic și un vagabond tocmai pentru ca să poți aduce pretutindeni cîte puțin din candoarea și din rîsul cristalin al copilăriei ? Pentru ca pretutindeni oamenii să te iubească puțin, să te cicălească nițeluș și totuși să-ți fie oarecum recunoscători ?

— La urma urmelor, așa-i, mărturisi cu jumătate glas Knulp, după ce tăcuse cîtva timp. Toate astea însă au fost altădată, pe cînd eram tînăr. De ce n-am învățat nimic din cele întîmplate și nu m-am făcut și eu om în rîndul oamenilor ? Ar mai fi fost destul timp !

Ninsoarea încetase. Knulp se odihni iar o clipă și încercă să-și scuture zăpada de pe pălărie și de pe haine. Nu mai găsi însă timp. Era ostenit și cu gîndurile împrăștiate, iar Dumnezeu stătea acum aproape de tot în fața lui, privindu-l cu ochi mari, luminoși care luceau ca soarele.

— Fii, în sfîrșit, mulțumit, îl îndemna Dumnezeu. La ce bun să jelești atîta ? Încă nu poți vedea că toate cîte s-au întîmplat au fost bine chibzuite și că n-ar fi putut fi altfel ? Sau poate ai dori să fii astăzi un domn sau un meșter, să ai nevastă, și copii, și să-ți citești, seara, gazeta ? N-ai da îndată bir cu fugiții și te-ai duce în pădure să dormi cu vulpile, să prinzi în cursă păsărelele și să îmblînzești șopîrlele ?

Knulp făcu iar cîțiva pași mai departe ; se clătina de ostenit ce era și totuși nu-și dădea seama. Se simțea parcă mult mai bine și dădea din cap, recunoscător, la tot ce-i spunea Dumnezeu.

— Vezi, zise Dumnezeu, dacă ai fi fost altfel decît ești, n-aș fi avut ce face cu tine. Oriunde ai drumețit, ai făcut-o în numele meu, ca să duci mereu oamenilor înrădăcinați într-un loc cîte puțin din dorul de libertate. Ai făcut prostii în numele meu și tot pentru mine te-ai lăsat batjocorit. Dar nu tu erai cel iubit și batjocorit, ci eu însumi. Căci tu ești copilul meu și fratele meu, ești o bucată din mine și n-ai avut plăcere și nici suferință pe care eu să n-o fi împărțit cu tine.

— Da, zise Knulp, clătinînd greu din cap. Da, așa e, și asta am știut-o întotdeauna.

Zăcea acum în zăpadă, odihnindu-se — și mădularele lui ostenite se simțeau atît de ușoare, în timp ce în ochii lui înfrigurați strălucea un zîmbet.

Iar cînd îi închise, vrînd să doarmă puțin, continuă să audă glasul lui Dumnezeu vorbindu-i și să privească în ochii lui luminoși.

— Va să zică nu mai ai nici o nemulțumire ? întrebă glasul lui Dumnezeu.

— Nu mai am, încuviință Knulp cu capul și zîmbi plin de sfială.

— Acum e totul bine ? Totul e așa cum trebuie să fie ?

— Da, dădu el din cap, totul e așa cum trebuie.

Glasul lui Dumnezeu deveni mai slab și curînd se auzi sunînd întocmai ca glasul mamei sale, apoi

ca glasul Henriettei și, în cele din urmă, ca glasul dulce și blînd al Lisabethei.

Cînd Knulp deschise încă o dată ochii, soarele strălucea pe cer atît de tare încît fu silit să-și închidă repede pleoapele. Simți zăpada apăsînd greu pe mîinile sale și se gîndi s-o dea de o parte. Dar acum voința de a dormi era într-însul mai puternică decît orice altă voință.

1915

ULTIMA VARĂ A LUI KLINGSOR

Precuvîntare

Pictorul Klingsor, în vîrstă de patruzeci și doi de ani, își petrecu cea din urmă vară din viața lui în părțile de miazăzi, nu departe de Pampambio, Careno și Laguno, pe care le iubise atît și le vizitase încă de tînăr, de nenumărate ori. Acolo pictase ultimele sale tablouri, acele parafraze libere ale lumii vizibile, acele tablouri stranii, luminoase și totuși liniștite, pline de vis, cu arbori încovoiați și ca niște plante, tablouri mai mult căutate de cunoscători decît cele din perioada sa „clasicistă", cînd pe paleta lui nu erau decît foarte puține culori aprinse : cadmiu galben și roșu, verde veronez, smarald, cobalt, violet de cobalt, vermilion și lac de geraniu.

Vestea morții lui Klingsor, care se răspîndise către sfîrșitul toamnei, avu darul să-i sperie pe prietenii săi. E drept că scrisorile sale din urmă vădeau uneori presentimentul sau dorința de a muri. Aceasta a fost pesemne și obîrșia zvonului că s-ar fi sinucis. Dar și celelalte zvonuri care s-au vînturat — așa cum se întîmplă de obicei cînd e vorba de un nume mai discutat — erau tot atît de lipsite de temei ca și acesta. Mulți pretind că

Klingsor ar fi suferit de alienaţie mintală încă mai de mult ; ba, un critic de artă nu prea priceput încercase chiar să explice aspectul uluitor şi extatic al ultimelor sale pînze ca o manifestare a acestei pretinse nebunii ! Mult mai întemeiat însă decît flecărelile astea era zvonul celălalt, cu privire la înclinarea spre beţie a lui Klingsor. Înclinarea aceasta era adevărată şi despre ea nimeni nu vorbea mai deschis decît Klingsor însuşi. În anumite prilejuri şi tot aşa în ultimele luni ale vieţii sale, nu numai că-i plăcuse să bea zdravăn dar se şi îmbăta cu tot dinadinsul, căutînd să-şi amorţească durerile şi să scape de melancolia ce-l copleşea şi pe care uneori nu mai era în stare s-o îndure. Li Tai-pe [1], poetul celor mai profunde cîntece de pahar, era preferatul său ; în mrejele beţiei, îşi zicea sieşi Li Tai-pe iar unuia dintre prietenii săi Tu Fu [2].

Pînzele sale continuă să trăiască, după cum, în cercul restrîns al celor care i-au fost aproape, trăieşte mai departe legenda vieţii lui şi a celei de pe urmă veri a sa.

Klingsor

Începuse o vară îndîrjită. Zilele lungi şi fierbinţi erau numai văpăi, ca nişte steaguri cuprinse de flăcări, iar nopţilor apăsătoare, scurte şi scăldate de lună, le urmau alte nopţi apăsătoare, scurte şi ploioase. Strălucitoare, săptămînile se scurgeau repede, înfrigurate, ca nişte visuri împovărate de tot felul de imagini.

[1] Poet clasic chinez din secolul al VIII-lea, cunoscut şi sub numele de Li Bai, Li Bo sau Li Tai-po.

[2] Alt mare poet chinez din aceeaşi epocă.

Întors dintr-o plimbare făcută peste noapte, Klingsor stătea acum, după miezul nopţii, pe balconul îngust de piatră din faţa atelierului său. Dedesubtul lui se cufunda, adînc şi ameţitor, bătrîna grădină cu terase, un vălmăşag întunecat de creste, palmieri, cedri, castani, arbuşti cu flori violete, fagi sîngerii, eucalipţi pe care se încolăceau tot felul de plante urcătoare, liane şi glicine. Deasupra vălului întunecat al copacilor, îşi scînteiau oglinda lor palidă frunzele mari ca nişte tipsii ale magnoliilor văratice, cuprinzînd între ele, pe jumătate închise, flori uriaşe, albe ca zăpada, mari cît nişte capete omeneşti, palide cum sînt luna şi fildeşul şi răspîndind o mireasmă înaripată şi pătrunzătoare de lămîie. Din depărtări nehotărîte se auzea, ostenită parcă, o melodie ; poate că era o chitară, poate un pian, nu puteai deosebi. Undeva, într-o curte, un păun ţipă de două, de trei ori, străpungînd noaptea aceasta păduroasă cu sunetul scurt, urît şi uscat al vocii sale chinuite, ca şi cum toată durerea întregii lumi a vietăţilor ar răbufni brutal şi strident din adîncimi. Peste valea acoperită de arbori se scurgea lumina risipită a stelelor, iar sus, bătrînă, singură, vrăjită, o capelă privea în larg, pe deasupra pădurii nesfîrşite, în timp ce departe, munţii şi cerul se contopeau în zări.

Klingsor stătea pe balcon, în cămaşă, rezemîndu-şi braţele goale de balustrada de fier, citind

cu ochi fierbinţi în stelele de pe cerul palid şi în luminile potolite de pe vălmăşagul negru, butucănos al copacilor. Păunul îi aduse aminte de ceva. Da, era iarăşi noapte, tîrziu, şi, de fapt, ar fi trebuit să doarmă acum. Neapărat şi cu orice preţ. Poate că, dacă ar dormi cu adevărat cîteva nopţi, cîte şase sau şapte ore de somn adevărat, ar putea să se întremeze, ochii ar fi iar ascultători şi plini de răbdare, inima s-ar linişti şi tîmplele nu ar zvîcni dureroase. Pînă atunci însă, vara va trece, visul acesta văratic nebunesc şi învăpăiat se va risipi şi, o dată cu el, se vor vărsa mii de pahare nebăute, se vor frînge mii de priviri de dragoste neluate în seamă, se vor pierde, ireparabil, mii de imagini unice, nevăzute.

Îşi puse fruntea şi ochii înfierbîntaţi pe balustrada de fier a balconului şi se răcori o clipă. Poate că peste un an, poate chiar mai devreme, ochii aceştia vor fi orbi şi focul din inima lui se va stinge. Nu, nici un om nu putea să îndure prea îndelung viaţa asta învăpăiată — nici el, Klingsor, care are şapte vieţi. Nimeni nu poate prea multă vreme să-şi ardă necontenit, zi şi noapte toate luminile, toţi vulcanii ; nimeni nu poate mai mult decît un timp măsurat să ardă ca o flacără zi şi noapte, cufundat, zi de zi, ceasuri îndelungi într-o muncă pasionată, şi noapte după noapte pierdut în aceleaşi gînduri, bucurîndu-se mereu, creind mereu, veşnic cu simţurile şi cu nervii treji şi încordaţi, ca un castel îndărătul ferestrelor căruia se aude zi de zi cîntînd muzica şi noapte de noapte se văd licărind mii de lumînări. Trebuie să se sfîrşească, prea multă energie s-a cheltuit, prea

multă lumină a ochilor s-a consumat şi prea mult sînge s-a pierdut din viaţă.

Începu deodată să rîdă şi se îndreptă din şale. Îşi amintea că de multe ori simţise la fel, de multe ori gîndise la fel şi se temuse. În toate epocile bune, rodnice, înflăcărate ale vieţii sale, chiar şi în tinereţea lui, trăise astfel. Făclia vieţii lui şi-o arsese mereu la amîndouă capetele şi şi-o consumase, uneori cu o bucurie imensă, alteori plîngînd cu suspine, totdeauna însă copleşit de o lăcomie deznădăjduită ce-l împingea să-şi golească pînă la fund cupa, răvăşit totuşi de o teamă adîncă, ascunsă în faţa sfîrşitului apropiat. De multe ori trăise el aşa, de multe ori îşi golise cupa, de multe ori se aprinsese şi arsese ca o făclie. Uneori, sfîrşitul fusese uşor, lin ca un somn de iarnă adînc şi inconştient. Cîteodată însă fusese îngrozitor, o pustiire nesăbuită, dureri insuportabile, medici, jalnică renunţare şi triumf al neputinţei. Şi de fiecare dată, sfîrşitul acestor perioade de combustiune era tot mai rău, mai trist, mai nimicitor. Totuşi, pînă la urmă, şi aceste greutăţi erau biruite aşa că, după săptămîni sau luni, după chinuri sau ameţeli venea rîndul redeşteptării, al unui nou incendiu, al unei noi izbucniri a focurilor subterane, a altor opere mai înfierbîntate, al unei noi şi gîlgîitoare beţii de viaţă. Aşa se întîmplase mereu — şi epocile de chinuri şi de neputinţă fuseseră uitate şi se scufundaseră. Era bine aşa. Va merge şi mai departe cum a mers şi pînă acum de atîtea ori.

Zîmbind, îşi aduse aminte de Gina, pe care o văzuse în seara aceea şi pe care gîndurile lui o mîngîiaseră tot timpul cînd se întorcea singur prin

noapte, acasă. Cît de frumoasă și cît de caldă era fata asta, atît de neștiutoare încă, sfioasă și totuși arzînd ca o văpaie! Ușor și mîngîietoare, buzele lui începură să rostească, așa ca și cum i-ar fi șoptit din nou ei în ureche :

— *Gina ! Gina ! Cara Gina ! Carina Gina ! Bella Gina !* [1]

Intră în odaie și aprinse din nou lumina. Din mijlocul unui maldăr dezordonat de cărți, scoase un volum de poezii cu scoarțe roșii ; își adusese aminte de niște versuri, de o strofă pe care o socotea nespus de frumoasă și plină de duioșie. Răsfoi îndelung cartea pînă ce o găsi :

Nu mă lăsa în noaptea mare
Tu, chip de lună-al meu, iubit !
Tu, fosfor drag, tu, lumînare,
Lumină, soare strălucit !

Sorbea adînc și cu patimă vinul întunecat al acestor cuvinte. Ce frumusețe, cîtă duioșie și cîtă vrajă în cuvintele : „Tu, fosfor drag !" Și : „Tu, chip de lună-al meu, iubit !"

Zîmbind se plimba de colo-colo pe dinaintea ferestrelor înalte, recitind versurile și adresîndu-i-se Ginei, în depărtare : „Tu chip de lună-al meu, iubit !" și glasul începu să i se întunece pe măsură ce devenea mai mîngîios.

Deschise în sfîrșit mapa pe care, după lunga zi de muncă o purtase cu sine toată seara și, scoțînd carnetul de schițe la care ținea atît de mult, căută ultimele foi, cele din ziua aceea și din ajun. Iată aici vîrful de munte cu umbrele adînci ale stîncilor. Îl desenase așa fel, încît aducea cu un chip grotesc care strigă și latră de durere. Iată dincoace fîntîna cea mică de piatră pe povîrnișul muntelui, cu bolta ei înfățișată neagră și plină de umbre, iar deasupră-i pomul acela înflorit, cu rodii roșii, sîngerînde. Numai el era în stare să citească cele înfățișate, numai el înțelegea scrisul acela misterios, acele însemnări lacome ale momentului, amintiri repede conturate ale fiecărei clipe, cînd natura și inima se înțelegeau și cîntau în unison. Și acum schițele mai mari, pictate, foi albe colorate cu acuarele : vila cea roșie din inima pădurii, lucind înflăcărată ca un rubin pe o catifea verde, și podul de fier de lîngă Castiglia, profilîndu-se roșu pe muntele albastru-verzui, avînd alături stăvilarul violet și drumul tratat cu roz. Mai departe, coșul înalt al cărămidăriei asemeni unei rachete roșii pe fundalul luminos și verde al arborilor, indicatorul albastru al șoselei, cerul de un violet deschis cu norul acela gros și parcă netezit cu vălătucul. Foaia asta era bună și putea să și rămînă neschimbată. Păcat însă de intrarea grajdului ; brunul roșcat, în fața cerului cenușiu ca oțelul, era cum trebuie, se potrivea întocmai, era însă numai pe jumătate gata, soarele căzuse din plin pe foaie și-i pricinuise în timp ce desena groaznice dureri de ochi. Își cufundase îndelung fața într-un pîrău, după aceea. Oricum, brunul roșcat în fața acelui albastru metalic nu era rău, nu era cu nici o nuanță — oricît de mică ar fi fost ea — greșit. Fără

[1] Gina ! Gina ! Dragă, scumpă Gina ! Frumoasă Gina ! (L. italiană.)

caput mortuum[1] n-ar fi fost cu putință lucrul ăsta. Aici, pe tărîmul ăsta erau de căutat tainele. Formele naturii, suișurile și coborîșurile ei, părțile mai groase sau mai subțiri puteau fi mutate din loc, puteai să renunți la toate mijloacele simple cu ajutorul cărora se obține o imitație a naturii. Chiar și culorile puteau fi falsificate, desigur, puteai să le accentuezi, să le atenuezi, să le interpretezi în sute și sute de feluri. Dar dacă voiai să creezi cu ajutorul culorii o bucată de natură, atunci toată arta era să faci în așa fel încît cele cîteva culori să stea cum nu se poate mai exact în același raport, în aceeași tensiune una față de alta, ca și în natură. În această privință, aveai cu desăvîrșire mîinile legate și erai obligat să rămîi naturalist, chiar dacă în locul griului te slujeai de portocaliu și în loc de negru întrebuințai lacul de garanță.

Așadar, trecuse încă o zi și rezultatul era destul de firav : foaia cu coșul de fabrică, accentul acela roș-albastru pe cealaltă foaie și poate schița cu fîntîna. Și acum, repede în pat ! Iar trecuse de unu.

În odaia de dormit, smulse cămașa de pe el, își turnă apă peste umeri — apă din belșug, care se revărsă plescăind pe dalele roșii de pe jos — sări în patul înalt și stinse lumina. Pe fereastră, Monte Saluto, cu înfățișarea lui palidă, privea înăuntru ; din patul lui, Klingsor îi deslușise de o mie de ori formele. De departe, din văgăunile pădurii, se auzea țipătul adînc și găunos al unei cucuvăi — un țipăt șters, asemenea somnului, asemeni uitării.

[1] Oxid roșu de fier ; se întrebuințează în pictură.

Închise ochii, gîndindu-se la Gina și la imaginile din acea zi. Doamne, Dumnezeule, cîte mii și mii de lucruri îl așteptau, cîte mii de cupe de vin stăteau pregătite pentru el ! Nu era lucru pe lume care să nu merite a fi pictat ! Nici o femeie pe pămîntul ăsta care să nu merite a fi iubită ! De ce aceste amînări de pe o zi pe alta ? De ce mereu această fragmentare idioată în locul unei cuprinderi totale, furtunatice și sățioase ? De ce zăcea el acum iarăși singur în pat, ca un văduv sau un moșneag ? Omul poate să se bucure și să creeze în tot timpul scurtei sale vieți, dar mereu îl auzi cîntînd un cîntec după altul. Niciodată nu răsună întreaga simfonie în plinătatea ei, în cele o sută de voci și de instrumente, în același timp.

Cu multă vreme în urmă, pe cînd n-avea decît doisprezece ani, fusese Klingsor-cel-cu-șapte-vieți. Băieții se jucau de-a bandiții și fiecare bandit se bucura de șapte vieți, pe care le pierdea pe rînd, ori de cîte ori urmăritorul îl atingea cu mîna sau cu sulița. Puteai să scapi cu șase, cu trei sau cu o singură viață dacă te eliberai și abia cînd nu-ți mai rămînea nici o viață însemna că ai pierdut. El însă, Klingsor, avusese totdeauna ambiția să scape cu toate cele șapte vieți ale sale și socotea că era o rușine atunci cînd scăpa cu șase sau cu cinci. Așa fusese el ca băiat, în vremea aceea de necrezut, cînd nimic nu era imposibil pe lume, cînd nimic nu era prea greu, cînd toți îl iubeau pe Klingsor, cînd Klingsor poruncea tuturora, cînd totul aparținea lui Klingsor. Și tot așa a dus-o mai departe, trăind mereu cu șapte vieți în piept. Și chiar dacă nu ajunsese niciodată la sațietate, dacă

nu izbutise să realizeze acea simfonie furtunatică în deplinătatea ei — totuşi, nu se putea spune că melodia lui ar fi fost slabă şi monocordă. Slavă Domnului ! Totdeauna avusese el mai multe coarde la vioară, două vătraie pe vatră, mai mulţi taleri în punguţă şi mai mulţi cai la teleguţă.

Tăcerea întunecată a grădinii se auzea parcă pătrunzînd din plin în odaie şi vibrînd ca respiraţia unei femei adormite ! Ah, cum mai ţipa păunul ! Cum îi zvîcnea arzînd pieptul, cum îi bătea inima, cum ţipa, şi pătimea, şi jubila, şi sîngera. Era totuşi frumoasă vara aici, sus, la Castagnetta ; ce locuinţă minunată avea el în ruinele astea vechi şi nobile, ce privelişte neasemuită de aici asupra spinărilor vălurite ale pădurilor de castani din vale. Ce frumos e cînd cobori uneori lacom din lumea asta nobilă, bătrînă a castelului şi a pădurilor, ca să priveşti acea jucărie veselă, multicoloră de jos şi s-o pictezi în toată frumuseţea ei bună şi stridentă : fabrica, trenul, vagonul albastru al tramvaiului, coloana cu afişe de pe chei, păunii ţîfnoşi, femeile, preoţii, automobilele. Şi cît de frumos, de chinuitor şi de neînţeles era acest sentiment din pieptul său, această dragoste şi această lăcomie pîlpîitoare pentru fiece legătură, pentru fiece crîmpei de viaţă, această pornire dulce, sălbatică de a privi şi a da formă celor văzute, cînd în acelaşi timp, ascunsă în taină sub acoperămintele ei străvezii, trăia conştiinţa intensă a nimicniciei şi a zădărniciei întregii sale înfăptuiri.

Noaptea scurtă de vară se topi încet-încet, înfrigurată ; din adîncul verde al văii, aburii începură să se înalţe ; în sute de mii de arbori seva se

auzea fierbînd, sute de mii de visuri se revărsau în somnul uşor al lui Klingsor, în timp ce sufletul lui păşea prin salonul cu oglinzi al vieţii sale, prin salonul unde fiecare imagine se răsfrîngea în nenumărate feluri, apărînd de fiecare dată în alt chip şi alt sens şi înjghebînd noi legături, ca şi cum am pune întregul firmament cu stelele sale în paharul cu zaruri şi l-am scutura la întîmplare.

Totuşi, dintre celelalte multe vedenii, una îl fermecă şi-l zgudui : se făcea că era într-o pădure, ţinînd în poală o femeie cu părul roşu, în timp ce alta cu păr negru stătea rezemată de umărul lui iar a o treia îngenunchease alături, ţinîndu-i mîna şi sărutîndu-i degetele. Şi pretutindeni, de jur împrejur, erau femei şi fete, unele aproape copile, cu picioare lungi şi subţiri, unele în plină înflorire, altele coapte şi purtînd pe feţele lor zvîcninde semnele cunoaşterii şi ale oboselii. Şi toate îl iubeau şi toate îi cereau să le iubească. Şi, deodată, între femeile acelea se iscară flăcări şi război. Înfuriată, femeia cu părul roşu o apucă de plete pe cea cu părul negru, o trase la pămînt şi căzu şi ea alături. Şi toate se încăierară, fiecare ţipa, fiecare trăgea de cealaltă, fiecare muşca, fiecare făcea rău, fiecare suferea ; rîsete, ţipete furioase, urlete de durere se amestecau parcă împletite şi înnodate laolaltă. Şi pretutindeni curgea sînge, iar ghearele se înfigeau sfîşiind şi sîngerînd cărnurile pline.

Cu un simţămînt de melancolie şi de apăsare, Klingsor se trezi pentru cîteva minute ; ochii lui mari, deschişi se holbau privind gaura luminoasă din perete. Privirea lui încă mai păstrase imaginea femeilor furioase şi pe multe le cunoştea şi le

striga pe nume: Nina, Hermine, Elisabeth, Gina, Edith, Berta — și cu vocea răgușită le spuse, parcă visînd încă.

— Copii, încetați o dată! Mințiți, vreți să mă mințiți. Nu trebuie să vă sfîșiați între voi, ci pe mine ar trebui să mă sfîșiați, pe mine!

Louis

Louis cel Groaznic căzuse din cer. Vechiul prieten al lui Klingsor, călătorul, omul despre care nu știai niciodată ce vrea, cel ce locuia în vagoane de cale ferată și al cărui atelier se afla în rucsacul din spinare, sosise așa, deodată. De sus, din ceruri picuraseră zile bune și începuseră să adie vînturi prielnice. Amîndoi pictau împreună pe Muntele Măslinilor și în Cartagina.

— O fi avînd oare toată pictura asta vreo valoare? întrebă Louis pe cînd zăcea gol în iarbă, pe Muntele Măslinilor, cu spatele înroșit de soare. De fapt, dragul meu, pictăm doar *faute de mieux* [1]. Dacă s-ar putea să ai oricînd în brațe fata care se întîmplă să-ți placă și în farfurie ciorba la care tocmai te gîndești, nu te-ai mai chinui cu fleacurile astea copilărești. Natura are zece mii de culori și noi ne-am pus în cap să reducem toată gama numai la douăzeci. Asta-i pictura! Mulțumiți nu sîn-

[1] În lipsă de ceva mai bun. (L. franceză.)

tem niciodată, și-apoi trebuie să mai contribuim și la hrana criticilor. O ciorbă bună de pește, după rețeta marsilieză, dimpotrivă, *caro mio* [1], cu o sticluță de Bourgogne căreia să-i urmeze un șnițel milanez, iar ca desert niște pere, o bucată de gorgonzola [2] și o cafea turcească — astea, vezi, domnul meu, sînt realități, sînt valori! Tare prost se mănîncă în Palestina voastră, aici! Ah, Dumnezeule, grozav mi-ar fi plăcut să mă cațăr într-un cireș și cireșele să-mi pice în gură și drept deasupra mea, pe scară, să fie fata cea oacheșă și plinuță pe care-am întîlnit-o azi dimineață. Klingsor, mai lasă nițel pictura! Te poftesc la o masă bună, la Laguno. E tocmai timpul.

— Vorbești serios? întrebă Klingsor, clipind din ochi.

— Serios! Doar să mă reped înainte pînă la gară. Ca să fiu sincer, trebuie să-ți mărturisesc că am telegrafiat unei prietene că sînt pe moarte. Pe la unsprezece ar putea să fie aici.

Rîzînd, Klingsor smulse de pe șevalet studiul început.

— Ai dreptate, băiete. Să mergem la Laguno! Pune-ți cămașa, Luigi. Aici moravurile sînt foarte nevinovate, dar din păcate, gol tot nu te poți duce în oraș.

Se duseră prin urmare în orășel, de acolo la gară, întîmpinară o femeie frumoasă care sosise, mîncară bine și frumos într-un restaurant și Klingsor, care în lunile petrecute la țară uitase că mai

[1] Dragul meu. (L. italiană.)
[2] Varietate de brînză fermentată.

sînt și astfel de lucruri, era uimit de ceea ce vedea, uimit că mai sînt pe lume asemenea lucruri bune și plăcute : păstrăvi, fileuri de somon afumat, sparanghel, vin de Chablis, prăjituri de Valais și benedictină.

După-masă călătoriră tustrei cu funicularul prin orașul așezat pe o rîpă, printre case, pe dinaintea ferestrelor și grădinilor suspendate. Era foarte frumos și, neîndurîndu-se să coboare, rămaseră mai departe în funicular, coborîră din nou ca apoi iar să urce și să coboare. Ce frumoasă și ce stranie era lumea asta, foarte pitorească, puțintel dubioasă, puțintel neverosimilă și totuși atît de minunată ! Numai Klingsor se simțea întrucîtva stingherit, se arăta cît mai indiferent, nevrînd să se îndrăgostească de frumoasa prietenă a lui Luigi. Intrară într-o cafenea, apoi intrară în parcul care în timpul amiezii era pustiu și se așezară pe marginea apei, la umbra arborilor uriași. Întîlniră multe lucruri care ar fi trebuit pictate : case roșii de piatră, ascunse în verdele închis al vegetației, pomi încolăciți ca niște șerpi, pomi despletiți ca perucile, cu pete ruginii și albastre.

— Multe lucruri frumoase și vesele ai pictat tu, Luigi, zise Klingsor, lucruri pe care le iubesc mult : cozi de steaguri, clovni, circuri ; dar din toate astea, cel mai mult îmi place o pată pe tabloul tău reprezentînd caruselul nocturn. Îți amintești, peste cortul acela violet, departe de toate luminile din jur, flutură sus de tot, în mijlocul nopții, nepăsător, un stegulet de un roz-deschis, atît de frumos, atît de nepăsător, atît de singuratic, atît de afurisit de singuratic ! E întocmai ca într-o poezie de Li Tai-pe

sau de Verlaine. În nesuferitul ăsta de stegulet mic și roz e parcă încrustată întreaga durere și resemnare a lumii, dar în același timp și toată batjocura celor ce-și rîd de durere și de resemnare. Faptul de a fi pictat steguletul ăsta legitimează și îndreptățește întreaga ta existență. Steguletul ăsta eu ți-l apreciez foarte mult.

— Știu că-ți place.

— Dar și ție îți place. Vezi tu, dacă n-ai fi pictat cîteva lucruri ca astea, atunci degeaba toate mîncărurile, și vinurile, și femeile, și cafelele. Nu ți-ar ajuta la nimic. Ai fi numai un biet om. Așa însă ești un cogeamite omul, pe care lumea îl iubește. Vezi tu, Luigi, de multe ori gîndesc la fel ca tine : toată arta noastră e numai un surogat, un surogat greoi și plătit de zece ori pe cît face, un surogat pentru viața noastră irosită, pentru animalitatea noastră nefolosită, pentru dragostea de care n-am știut să ne bucurăm. Și totuși, nu-i așa. E cu totul altfel. Prețuim peste măsură senzualitatea atunci cînd socotim spiritualitatea ca fiind doar un surogat de ultimă oră pentru simțurile ce ne lipsesc. Senzualitatea nu cîntărește nici cît un fir de păr mai mult decît spiritualitatea și nici aceasta din urmă mai mult decît cea dintîi. E totuna și totul e la fel de bine. Totuna e dacă îmbrățișezi o femeie sau scrii o poezie. Numai motivul principal să nu lipsească, adică dragostea, focul, înduioșarea. În acest caz, e totuna dacă ești călugăr la Muntele Athos sau băiat de viață la Paris.

Louis îl privi lung, cu ochii ironici :

— Mai las-o, băiete, cu comparațiile tale ilustre.

Cutreierară, împreună cu femeia cea frumoasă, împrejurimile. Ca imaginaţie, erau amîndoi la fel de tari. În cele cîteva orăşele şi sate pe care le vizitară, li se păru că văd Roma şi Japonia şi Oceanul Pacific laolaltă, pentru ca apoi, cu degete jucăuşe, să-şi distrugă iar iluziile; capriciul lor era în stare să aprindă stelele pe cer ca să le stingă pe urmă iar. Îşi trimiteau în mijlocul nopţilor exuberante rachetele lor luminoase; lumea era pentru ei o băşică de săpun, era scena unei opere, era o nebunie sprinţară.

Louis, pasărea, plutea călare pe bicicleta lui prin toată regiunea aceea deluroasă; era cînd aici, cînd dincolo, în timp ce Klingsor picta. Erau zile pe care Klingsor le jertfea totuşi. Îl vedeai atunci şezînd din nou afară şi lucrînd cu înfrigurare. Louis plecase pe neaşteptate împreună cu prietena sa şi din depărtare îi trimisese o carte poştală. Apoi deodată, cînd Klingsor nici nu se mai gîndea la dînsul, se ivi iar în prag, cu o pălărie de paie pe cap şi cu cămaşa descheiată la gît, ca şi cînd n-ar fi fost niciodată plecat. Încă o dată sorbi Klingsor din cupa cea mai dulce a tinereţii sale, elixirul prieteniei. Avea mulţi prieteni, mulţi îl iubeau, multora se dăruise, multora le deschisese inima lui simţitoare. Totuşi, în vara aceasta numai doi prieteni îi mai auziră buzele rostind vechea chemare a inimii sale: Louis, pictorul şi Hermann, poetul, poreclit Tu Fu.

În unele zile, Louis şedea undeva pe cîmp, pe scăunelul lui pliant, la umbra vreunui păr sau unui prun, fără să picteze. Şedea şi se gîndea în faţa şevaletului pe care era întinsă o hîrtie şi scria,

scria mereu, scria mulţime de scrisori. Oamenii care scriu atît de multe scrisori, sînt ei oare fericiţi? Scria plin de încordare Louis, de obicei nepăsător, ţinîndu-şi privirea aţintită un ceas întreg asupra hîrtiei. Îl răscoleau multe pe care nu voia să le rostească. Şi Klingsor îl iubea tocmai de aceea.

Cu totul altfel era Klingsor. El nu ştia să tacă şi nu-şi putea închide inima. Pînă şi cele mai tainice suferinţe ale vieţii sale, pe care foarte puţini le cunoşteau, el le împărtăşea prietenilor săi celor mai apropiaţi. De multe ori se simţea bîntuit de teamă, de melancolie, de multe ori se simţea parcă prins într-o groapă întunecoasă, unde umbre ale vieţii lui trecute se profilau, uriaşe, peste zilele sale, întunecîndu-le. În clipele acelea îi plăcea să vadă chipul lui Louis. Şi cîteodată începea să i se plîngă.

Dimpotrivă, slăbiciunile astea nu-i prea plăceau lui Louis. Îl chinuiau fiindcă stîrneau mila. Klingsor se obişnuise să-şi deschidă inima prietenului său şi nu înţelese decît prea tîrziu că din pricina asta îl pierdea.

Louis începu iar să vorbească de plecare. Klingsor ştia că nu-l va putea reţine decît puţine zile, poate trei, poate cinci; dar tot aşa ştia că într-o bună zi îi va arăta cufărul gata făcut şi că va pleca pentru a nu se mai întoarce vreme îndelungată. Ce scurtă e viaţa şi cît de nerecuperabile sînt toate! Pe acest singur prieten al său, singurul care înţelegea cum trebuie arta lui, a cărui artă proprie era atît de apropiată şi atît de egală ca valoare cu a sa, pe acest singur prieten îl speriase şi-l plictisise, îl indispusese şi-l îndepărtase numai din cauza slăbiciunii lui prosteşti şi a comodităţii lui, numai

din nevoia puerilă și necuviincioasă de a nu observa nici o decență în fața unui prieten, de a nu-și da nici un fel de osteneală, de a nu-și păstra ținuta și de a nu avea taine față de el. Se purtase ca un băietan prost — își zicea, prea tîrziu, Klingsor, învinuindu-se singur.

În cea din urmă zi, colindară împreună văile aurii din apropiere. Louis era foarte bine dispus. Pentru el, pentru inima lui nestatornică, plecarea însemna plăcere și viață. Klingsor părea că se bucură și dînsul. Descoperiseră din nou vechiul lor ton ușor, jucăuș, ironic și-l păstrară pînă la urmă. Seara se așezară împreună în grădina restaurantului. Cerură să li se pregătească pește fript și orez cu ciuperci, iar la urmă li se aduseră niște piersici peste care turnară lichior de maraschino.

— Unde pleci mîine ? întrebă Klingsor.

— Nu știu.

— Pleci la femeia cea frumoasă ?

— Da, poate. Cine știe ? Nu întreba prea multe. Mai bine acum, la sfîrșit, să mai bem un vin bun, alb. Poate un Neuenburger.

Băură ; deodată, Louis izbucni :

— E foarte bine că plec, focă bătrînă ce ești ! Uneori, cînd șed așa lîngă tine, de pildă acum, îmi vine în minte cine știe ce prostie. Îmi vine în minte că văd șezînd laolaltă pe cei doi pictori adevărați pe care-i are scumpa noastră țară și simt o mîncărime grozavă pe genunchi, așa ca și cum amîndoi am fi de bronz, și ar trebui să stăm împreună cocoțați pe un soclu, știi, așa, ca Goethe cu Schiller. La urma urmelor, nici ei nu sînt de vină că

trebuie să stea veșnic ținîndu-se de mîna lor de bronz și că ne-au devenit, cu timpul, atît de antipatici și de urîți. Cine știe, poate că fuseseră niște oameni foarte subțiri și niște băieți drăguți ; am citit mai de mult o piesă de Schiller care era de-a dreptul frumoasă. Totuși, cu vremea a ajuns o dihanie vestită, fiind nevoit să stea alături de fratele său siamez — un cap de ipsos lîngă alt cap de ipsos — iar operele lor complete le vedem expuse pretutindeni și explicate prin școli. E îngrozitor ! Ia gîndește-te cum ar arăta peste o sută de ani un profesor predicînd elevilor din gimnaziu : „Klingsor, născut în 1877 și contemporanul său Louis, zis Mîncăciosul, inovatori în materie de pictură și pionerii emancipării de naturalismul culorii. O mai precisă considerare a acestor doi artiști ne face să deosebim la ei trei perioade distincte..." Prefer să mă calce astăzi încă locomotiva !

Pe cer apăruseră primele stele. Pe neașteptate, Louis ciocni paharul cu acela al prietenului său.

— Hai să ciocnim și să golim paharele. După aceea încalec pe bicicletă și adio ! Fără multă vorbă ! Consumația e plătită. Noroc, Klingsor !

Ciocniră și goliră paharele. În grădină, Louis încălecă pe bicicletă, își flutură pălăria în vînt și plecă. Noapte, stele. Louis era în China. Louis era o legendă.

Klingsor zîmbi trist. Cît de mult iubea el pasărea asta călătoare ! Multă vreme rămase pe pietrișul grădinii restaurantului, privind departe șoseaua pustie.

Împreună cu prietenii din Barengo şi cu Agosto şi Ersilia, Klingsor porni în drumeţie spre Careno. Coborîră dis-de-dimineaţă — printre sorbii cu parfum pătrunzător şi pînzele de păianjen agăţate de marginile pădurii pline încă de roua dimineţii — în valea Pampambio, trecînd prin pădurea caldă şi rîpoasă. Aci, ameţite încă de fierbinţeala zilei văratice, de-a lungul şoselei galbene, se înşirau, aplecate înainte şi pe jumătate moarte, case spoite într-un galben ţipător, iar de-a lungul pîrăului secat, sălciile albe, metalice îşi atîrnau aripile grele deasupra pajiştilor aurite. Caravana bălţată a prietenilor înota pe drumul trandafiriu ce ducea prin verdele aburind al văii, bărbaţii, albi şi galbeni, în pînză şi mătase, iar femeile în alb şi roz. Minunata umbrelă verde-veronez a Ersiliei scînteia ca un giuvaer scump într-un inel vrăjit.

Melancolic, doctorul se tot tînguia cu glasul prietenos :

— E o jale, Klingsor, minunatele dumitale acuarele au să fie cenuşii peste zece ani şi un picuţ mai tîrziu şi oasele noastre vesele şi frumoase cine ştie în ce gaură au să zacă. Din păcate, tot aşa se va întîmpla şi cu oasele dumitale atît de frumoase şi pline de sănătate, Ersilio. Copii, nu face să începem atît de tîrziu în viaţă să fim cuminţi. Hermann, cum spune Li Tai-pe ?

Hermann, poetul, rămase locului şi recită :

Viaţa noastră se stinge ca un fulger
Al cărui foc abia ajungem să-l vedem.
Dacă pămîntul şi cerul stau veşnic nemişcate,
Ce repede zboară timpul peste chipul omenesc.
O, tu, care şezi cu paharul plin în faţă şi nu bei,
Hai, spune-mi, pe cine mai aştepţi ?

— Nu, zise Klingsor, mă gîndeam la celelalte versuri, la cele rimate, unde-i vorba de părul care dimineaţa e încă întunecat.

Hermann recită numaidecît :

Mătase neagră-n păru-ţi lucea în zori, dar iată
Că peste zi, ninsoarea ţi l-a stropit cu-argint ;
Cel ce nu vrea să moară, cît viaţa-i rîde, toată,
Ridice sus paharul, cu luna-n cer ciocnind.

Klingsor rîse tare, cu glasul său puţin răguşit.

— Bunul Li Tai-pe ! Avea tot felul de presimţiri şi ştia tot felul de lucruri. Şi noi ştim de toate, el e bătrînul nostru frate înţelept. Ziua asta îmbătătoare i-ar plăcea, desigur. E o zi cînd, după ce s-a lăsat seara, ar fi frumos să mori de moartea lui Li Tai-pe : într-o barcă, pe apele liniştite ale rîului. O să vedeţi, totul are să fie astăzi minunat.

— Ce fel de moarte a fost aceea a lui Li Tai-pe, seara, pe apele rîului ? întrebă pictoriţa.

Ersilia însă, cu vocea ei groasă şi bună, îi întrerupse :

— Încetați acum! Cine mai scoate un cuvînt despre moarte și pieire, să știe că nu-l mai iubesc. *Finisca adesso, brutto* Klingsor![1]

Klingsor veni rîzînd spre dînsa:

— Cîtă dreptate ai, *bambina!*[2] Dacă mai spun vreun cuvînt despre moarte, ai dreptul să-mi scoți ochii cu umbrela dumitale de soare. Dar, lăsînd gluma, ce minunat e astăzi, dragii mei. O pasăre cîntă astăzi, o pasăre ca-n basme; am auzit-o încă de dimineață. Un vînt adie astăzi, un vînt ca-n basme, un copil divin care trezește din somn prințesele adormite și scutură mințile din capetele oamenilor. Azi înflorește o floare, o floare ca-n basme, albastră, care nu se desface decît o singură dată în viața ei — și cine o culege, acela e stăpînul fericirii.

— Ce-o fi vrînd să spună? îl întrebă Ersilia pe doctor. Klingsor.

— Vreau să spun că ziua asta nu se mai întoarce niciodată și cine nu se satură cu ea mîncînd-o, bînd-o și mirosind-o, nu mai are parte în vecii vecilor de altă zi la fel. Niciodată soarele nu va mai luci ca astăzi, el are pe cer o constelație, o legătură cu Iupiter, cu mine, cu Agosto și cu Ersilia și cu noi toți, legătură ce nu se va repeta nici peste o mie de ani. Iată de ce aș vrea acum, pentru că asta aduce noroc, să merg puțin la stînga dumitale și să-ți duc umbrela de smarald. Capul meu va luci în lumina ei, ca un opal. Dar și dumneata trebuie să iei parte, cîntînd un cîntec, unul dintre cele mai frumoase.

[1] Acum sfîrșește, nesuferitule Klingsor! (L. italiană.)
[2] Copilă. (L. italiană.)

O luă de braț pe Ersilia și chipul lui cu trăsăturile pronunțate se cufundă în umbra verde-albastră a umbrelei, de care era îndrăgostit și a cărei culoare dulce-țipătoare îl încînta.

Ersilia începu să cînte:

Il mio papa non vuole
Ch'io spos' un bersaglier...[1]

Alte glasuri i se alăturară și așa, cîntînd, merseră înainte pînă la marginea pădurii, apoi prin pădure, pînă ce urcușul deveni prea greu, drumul urcînd, ca o scară, tot mai pieptiș, prin mulțimea ferigilor, spre vîrful muntelui.

— Cît de unitar și de frumos e cîntecul ăsta! zise Klingsor. Tatăl e împotriva îndrăgostiților, ca întotdeauna. Tinerii pun mîna pe un cuțit bine ascuțit și îl înjunghie. S-a isprăvit cu el. Fiind noapte, numai luna vede cele întîmplate. Luna însă nu-i trădează, iar stelele sînt mute; cît privește pe Dumnezeu, el e bun și are să-i ierte. Cît de frumos și cît de sincer e totul. Dacă un poet ar scrie astăzi cîntecul ăsta, ar fi ucis cu pietre.

Prin umbra jucăușă a castanilor în soare, urcară pe drumul îngust de munte. De cîte ori Klingsor își ridica privirea, vedea înaintea ochilor pulpele subțiri ale pictoriței, bătînd în roz sub ciorapii străvezii. Dacă privea în urmă, zărea — bol-

[1] Tata nu vrea să mă mărit cu un bersaglier... (L. italiană.)

tindu-se deasupra capului de negresă al Ersiliei — peruzeaua umbrelei ei de soare. Jos, îmbrăcată în mătase violetă, ea era singura brună printre celelalte figuri.

Lîngă o casă ţărănească, albastră şi portocalie, zăceau în iarbă cîteva mere verzi văratice, reci şi acre, pe care le încercară. Pictoriţa povestea încîntată despre o excursie făcută odinioară pe Sena, la Paris, înainte de război. Ah, Parisul şi vremea fericită de odinioară !

— Vremea aceea nu se mai întoarce. Niciodată !

— Nici nu trebuie să se întoarcă, strigă repezit pictorul, scuturîndu-şi mînios capul de uliu. Nimic nu trebuie să se întoarcă. La ce bun ? Ce înseamnă dorinţele astea copilăreşti ? Războiul a făcut ca toate cîte existau înainte să ni se pară paradisiace, chiar şi cele mai mici fleacuri şi mofturi de care nu avem nevoie. Foarte bine, era frumos la Paris, frumos la Roma sau la Arles. Dar oare astăzi, aici, e mai puţin frumos ? Parisul nu înseamnă raiul — şi nici vremea de dinainte de război ; raiul e acolo sus, pe muntele ăsta şi peste cel mult un ceas vom fi în mijlocul lui. Sîntem tîlharii biblici cărora li se spune : Mîine vei fi şi tu cu mine în rai.

Ieşiseră acum din umbra pestriţă a potecii din pădure, dînd în drumul larg de căruţe, ce ducea uşor, fierbinte şi în mari cotituri, pînă sus. Klingsor, cu ochii adăpostiţi sub ochelarii cu sticle de un verde-închis, venea cel din urmă şi întîrzia uneori, vrînd să vadă mai bine grupul persoanelor în mers şi jocul coloritului lor. Nu luase cu el, intenţionat,

nimic de lucru, nici chiar carnetul său de schiţe, şi totuşi se oprea de sute de ori, impresionat de unele aspecte. Statura lui uscăţivă stătea, singură, albă în mijlocul drumului roşiatic, la marginea dumbrăvii de salcîmi. Vara îşi răspîndea respiraţia ei fierbinte peste povîrnişuri, lumina cădea piezişă peste văi ; din adîncuri ţîşneau parcă aburi în sute de culori ; dincolo de munţii apropiaţi, verzi şi roşii, pe care se înşirau casele albe, alte şiruri de munţi licăreau mai luminoşi şi mai albaştri iar în fund de tot, mai departe şi neverosimile, se iveau vîrfurile de cristal ale altor munţi acoperiţi cu zăpadă. Pe deasupra pădurii de salcîmi şi castani, spinarea stîncoasă şi vîrful gheboşat al lui Monte Salute apăreau mai descătuşate şi mai masive, scăldate într-o lumină roşiatică şi violet-deschisă. Mai frumoşi însă decît toată natura erau oamenii : stăteau ca nişte flori sub un coviltir verde luminat, umbrela de soare de culoarea smaraldului lucea ca un imens cărăbuş desubtul căruia scînteia părul negru al Ersiliei, apoi trupul mlădios, alb al pictoriţei, cu chipul ei roz, şi toţi ceilalţi. Ochii însetaţi ai lui Klingsor îi sorbea cu nesaţ şi totuşi gîndurile sale erau la Gina. Abia peste o săptămînă ar fi putut iar s-o vadă. Era într-un birou, în oraş, şi scria la maşină. Rareori izbutea s-o vadă — şi niciodată singură. Şi tocmai pe ea o iubea, tocmai pe ea, care nu ştia nimic despre dînsul, care nu-l cunoştea, care nu-l înţelegea şi pentru care el era doar o pasăre rară, ciudată, un pictor străin şi celebru. Ce ciudat că toată dorinţa lui era numai pentru dînsa, că nici o altă cupă a dragostei nu-l potolea. Nu

era obişnuit să umble mult după o femeie. Dar după Gina umbla oricît, numai să poată fi un ceas alături de dînsa, să-i prindă degetele mici şi subţiri în mîna lui, să-şi strecoare gheata sub pantoful ei şi să-şi apese repede buzele pe ceafa ei. Stătea deseori pe gînduri, întrebîndu-se ce înseamnă această enigmă ciudată. Să fie de pe acum declinul ? Să fie vîrsta ? Să fie doar imboldul tomnatic al bărbatului de patruzeci de ani spre femeia de douăzeci ?

Ajunseseră acum sus, pe spinarea muntelui ; de partea cealaltă, o lume nouă se arăta privirii : departe, înalt şi ireal, Monte Gennaro, o alăturare de piramide şi conuri ascuţite, cu soarele luminînd pieziş în spate, fiecare platou cu luciri de smalţ risipite pe o pînză violetă. Pînă acolo, o pătură tremurată de lumină şi, pierdut în adîncimea nesfîrşită, braţul îngust şi albastru al lacului, odihnindu-se plin de răcoare îndărătul flăcărilor verzi ale pădurii.

Pe creştetul muntelui, un sătuc mititel : o gospodărie înstărită, cu o casă mică de locuit, alte patru, cinci case de piatră văruite albastru şi roz, o capelă, o fîntînă, nişte cireşi. Drumeţii se opriră la soare, lîngă fîntînă, în timp ce Klingsor se ducea mai departe, intrînd pe poarta boltită, într-o curte mare, umbrită, unde se aflau trei case albăstrii cu cîteva ferestruici, despărţite de petice de iarbă şi maldăre de pietriş, o capră şi nişte urzici. Un copil, văzîndu-l, o luă la goană, dar Klingsor îl ademeni cu o bucată de ciocolată pe care o scoase din buzunar. Copilul se opri, iar el îl prinse şi-i dădu să mănînce. Era o fetiţă fricoasă şi tare

frumuşică, oacheşă cu ochi negri, sperioşi de animal, cu picioare goale mlădioase, brune şi lucioase.

— Unde locuiţi voi ? o întrebă, dar ea fugi spre uşa cea mai apropiată ce se deschisese în mijlocul grămezii aceleia de case. Dintr-o fundătură întunecoasă de piatră, semănînd cu o peşteră din epocile îndepărtate, se văzu ieşind o femeie, mama fetiţei care-şi primi şi ea porţia de ciocolată. Gîtul cu pielea brună, faţa lată, vînjoasă, plăcută şi arsă de soare, ochii mari, farmecul dulce şi neprefăcut, aspectul întreg de femeie şi de mamă ieşeau limpede la iveală din trăsăturile ei mari, asiatice. Klingsor se aplecă uşor, cu un aer ademenitor spre dînsa, şi ea se feri zîmbind şi împingînd copilul între ei. Şi pictorul trecu mai departe, hotărît să se mai întoarcă o dată aici. Pe femeia asta ar fi vrut neapărat s-o picteze, s-o iubească — măcar un ceas. Pentru Klingsor, ea reprezenta totul : mamă, copil, iubită, animal şi madonă.

Se întoarse la ceilalţi fără grabă, cu inima copleşită de vise. Pe zidul gospodăriei, a cărei casă de locuit era goală şi părea încuiată, se vedeau înfipte o mulţime de ghiulele vechi de tun, o scară aiurită ducea, de-a curmezişul tufişelor, spre o dumbravă cu o movilă, în vîrful căreia se afla un monument baroc, singuratic, un bust într-un costum à la Wallenstein, cu cîrlionţi şi cu o barbă ascuţită, ondulată. În lumina sclipitoare a amiezii, muntele părea înmuiat în văpăi fantastice şi vrăjite. Lucruri minunate şi stranii stăteau la pîndă şi strunele lumii lăsau parcă să se audă o melodie cu totul deosebită şi depărtată. Klingsor se opri

să bea la fîntînă, în timp ce un fluture se apropiase în zbor să sugă picăturile de apă stropite pe marginea de piatră a fîntînii.

Drumul de munte ducea mai departe, de-a lungul crestei, sub soarele şi umbra castanilor şi a nucilor. La o cotitură, se ivi o capelă veche, îngălbenită, înăuntrul căreia, într-o firidă, se aflau nişte zugrăveli vechi, şterse, un cap de sfînt, îngeresc, dulceag şi copilăros, şi o fîşie dintr-un veşmînt roşu şi brun, restul fiind fărîmiţat. Lui Klingsor îi plăceau mult zugrăvelile vechi, atunci cînd întîmplător îi ieşeau în cale. Îi plăceau frescele acestea, îi plăcea să vadă cum operele acestea frumoase se întorc ca să se prefacă iar în praf şi ţărînă.

Şi iarăşi pomi, viţă de vie, drum fierbinte şi orbitor, apoi încă o cotitură. Şi deodată, fără să se aştepte, ajunseră acolo unde voiau : o poartă boltită, cu un gang întunecos, o biserică mare, înaltă de cărămidă roşie, tinzînd, bucuroasă şi mîndră către cer, o piaţă plină de soare, de praf şi de linişte, cu iarbă arsă, roşie care se frîngea sub picioare, o lumină de amiază reflectată de nişte ziduri orbitoare, o columnă cu o figură deasupra, cu neputinţă de recunoscut din pricina soarelui torid, un parapet de piatră împrejurul pieţei, deasupra infinitului albastru. În fund, satul Careno, străvechi, strîmt, întunecat, cu arhitectură sarazină, vizuini sumbre de piatră sub nişte cărămizi roşiatice şterse, uliţe apăsătoare, lipsite de visuri, pline de întuneric, pieţi mici ţîşnind deodată scăldate în focul alb al soarelui, Africa şi Nagasaki la un loc, deasupra pădurea,

dedesubt o prăpastie albastră şi, sus de tot, nori mari, albi, graşi, sătui.

— Ciudat, zise Klingsor, cît îţi trebuie ca să ajungi să cunoşti şi tu niţeluş lumea. Odată, cu ani în urmă, în drum spre Asia, trecusem noaptea cu acceleratul pe la vreo şase sau zece kilometri de locurile astea, fără să am habar. Plecam în Asia pentru că pe-atunci era foarte necesar să plec. Dar tot ce-am găsit acolo, găsesc astăzi şi aici : pădure seculară, căldură toridă, oameni frumoşi, străini şi fără nervi, soare şi sanctuare. Îţi trebuie foarte mult timp pînă înveţi să cutreieri trei continente într-o singură zi. Iată, aici le ai pe toate : Bine-ai venit, India ! Bine-ai venit, Africa ! Bine-ai venit, Japonia !

Prietenii cunoşteau o tînără doamnă care locuia aici sus, şi Klingsor se bucura mult de vizita ce urma s-o facă acestei necunoscute. În mintea lui o numea regina munţilor, amintindu-şi de o veche şi misterioasă poveste orientală, pe care o citise odinioară, într-una din cărţile copilăriei sale.

Caravana porni, plină de speranţe, pe uliţele strîmte şi cufundate în vălmăşagul umbrelor albăstrii. Nici ţipenie de om, nici un zgomot, nici un cîntec de cocoş, nici un lătrat de cîine. Totuşi, în penumbra unei ferestre boltite, Klingsor zări o fiinţă ce stătea nemişcată, o fată frumoasă cu ochi negri, cu o basma roşie ce-i acoperea părul negru. Privirea ei, care pîndea parcă mută pe străinul ce trecea, întîlni privirea lui, şi nu mai mult decît durata unei lungi răsuflări, bărbatul şi fata, două lumi străine, apropiate pentru o clipă, se priviră adînc şi nemărginit, drept în ochi. Îşi

zîmbiră scurt şi din adîncul sufletului, trimiţîndu-şi acel zîmbet ce înseamnă veşnica întîmpinare mută a bărbatului cu femeia, vechea, dulcea, lacoma adversitate de totdeauna. Apoi, făcînd un pas după colţul casei, bărbatul cel străin se topise, rămînînd de aci înainte doar ca un chip printre multe alte chipuri, ca un vis printre multe alte visuri, în sipetul fetei. În inima lui veşnic nesătulă, Klingsor simţi un ghimpe — şi o clipă şovăi, dînd să se întoarcă. Agosto însă începu să-l strige, Ersilia să cînte şi deodată un zid de umbre se dădu în lături ca să apară o piaţetă scăldată în soare, cu două palate galbene ce se înfăţişau, tăcute şi strălucitoare în această amiază vrăjită, cu balcoane înguste de piatră şi cu obloanele închise, o scenă minunată pentru primul act al unei opere.

— Iată-ne în Damasc, spuse doctorul. Unde locuieşte Fatma, cea mai frumoasă perlă printre femei ?

Răspunsul veni, surprinzător, din palatul cel mic. Din întunericul răcoritor de după uşa întredeschisă a balconului, se auzi, săltăreţ, un ton, apoi încă unul şi iar de zece ori acelaşi, căruia îi urmă de zece ori octava — un pian pe care cineva îl acorda, un pian care răsuna în mijlocul Damascului.

Aici trebuie să fie, aici locuia. Casa părea însă că nu are poartă, ci doar un zid roz-galben cu două balcoane, iar sus, pe tencuiala frontonului, o zugrăveală veche : nişte flori albastre şi roşii şi un papagal. Aici ar fi trebuit să fie o uşă în care să baţi de trei ori şi, rostind cuvintele lui Solomon, să vezi că uşa aceasta zugrăvită se deschide,

să te simţi deodată copleşit de tot felul de miresme persane, iar sus, ascunsă pe după văluri preţioase, să ţi se arate crăiasa munţilor, şezînd pe tron. Pe treptele tronului stau ghemuite roabele reginei, iar papagalul zugrăvit zboară cîrîind şi se aşază pe umărul stăpînei.

Într-o uliţă alăturată descoperiră o uşiţă unde un clopot strident, un mecanism diabolic începu să ţîrîie asurzitor şi unde o scară îngustă ca o scăriţă de mînă ducea drept în sus, la catul superior. E de neînchipuit cum putuse să ajungă pianul în casa asta. Fusese vîrît pe fereastră ? Prin acoperiş ?

Un cîine mare, negru veni repezit, iar în urma lui un leu mititel şi bălai. Gălăgie mare, treptele huruiau, iar în fund, pianul sună de unsprezece ori acelaşi ton. Dintr-o încăpere văruită în roz se revărsa o lumină dulceagă şi potolită. Se auzeau uşi trîntite. Să fi fost şi un papagal acolo ?

Pe neaşteptate, se ivi crăiasa munţilor, ca o floare plăcută şi sprintenă, zveltă şi mlădie, toată înveşmîntată în roşu, imaginea însăşi a tinereţii, ca o văpaie înflăcărată. Sute de vechi chipuri iubite se risipiră, îndepărtîndu-se din faţa ochilor lui Klingsor ca să facă loc acestui nou chip strălucitor. El îşi dădu numaidecît seama că va trebui s-o picteze — nu făptura ei, ci doar raza din ea, raza pe care ea i-o dăruise, poezia, sunetul ei dulce şi amar : tinereţe, roşu, blond, amazoană. O va privi un ceas, poate mai multe ceasuri. O va privi cum păşeşte, cum şade, cum rîde, poate cum dansează. O va auzi poate cîntînd. Ziua fusese prielnică, ziua îşi împlinise cu adevărat rostul. Tot ceea ce mai putea să vină era de-a dreptul dăruit,

era belşug neaşteptat. Întotdeauna e aşa. Un eveniment nu vine niciodată singur. Totdeauna sînt păsări care-l prevestesc, totdeauna îşi are mesagerii şi semnele care îl anticipează : privirea animalică, asiatică, maternă din pragul uşii aceleia, săteanca frumoasă, cu părul negru, de la fereastră şi cîte şi mai cîte.

Tresărind, simţi cum un gînd îl străbate o clipă : „Dacă aş fi cu zece ani mai tînăr, numai cu zece ani scurţi, femeia asta ar putea să mă aibă, să mă prindă în mrejele ei, să mă înfăşure pe degetul ei ! Din păcate, eşti prea tînără, tu, micuţă crăiasă roşie, eşti prea tînără pentru vrăjitorul Klingsor ! El are să te admire, are să te înveţe pe de rost, are să te picteze, are să aştearnă pe pînză pentru vecie cîntecul tinereţii tale ; dar nu va pleca în pelerinaj de dragul tău, nu se va căţăra pe nici o scară şi nici nu va ucide pe nimeni pentru tine, după cum nu-ţi va cînta nici o serenadă în faţa frumosului tău balcon. Nu, nu, din păcate nu va face nimic din toate astea, bătrînul pictor Klingsor, nătăfleţul ăsta bătrîn ! N-are să te iubească, n-are să se uite după tine aşa cum s-a uitat după asiata şi după bruna aceea din fereastră, care poate că nu e nici măcar cu o zi mai tînără decît tine. Pentru acestea, el nu se simte prea bătrîn aşa cum se simte pentru tine, tu, crăiasă a munţilor, floare roşie de pe munte. Pentru tine, garoafă de munte, e prea bătrîn. Ţie nu-ţi ajunge iubirea pe care o poate dărui Klingsor în răgazul dintre o zi de muncă înverşunată şi o seară de chef cu vin roşu. Cu-atît mai lacom te va sorbi ochiul meu, tu, răchită mlădioasă şi te va

păstra cînd mi te vei fi stins de mult în amintire !"

Trecînd prin odăi cu pardoseli de piatră şi arcade, ajunseră într-o sală, unde deasupra uşilor înalte ţîşneau nişte figuri sălbatice, baroce, din stuc, iar împrejur, pe frizele de culoare închisă, nişte delfini pictaţi pluteau, laolaltă cu cete de armăsari bălani şi de amoraşi roşii trandafirii, pe o mare legendară plină de tot felul de făpturi. În toată sala aceasta mare, în afară de cîteva scaune şi unele părţi demontate ale pianului, nu se afla nimic. Singure, două uşi ademenitoare, duceau spre cele două balcoane mici care dădeau asupra strălucitoarei pieţe, iar de partea cealaltă, după colţ, se fuduleau balcoanele palatului vecin, pictate şi ele cu tot felul de chipuri ; între altele, un cardinal roşu şi dolofan care se scălda în soare ca un peştişor de aur.

Nu se duseră mai departe. Desfăcură merindele şi improvizară o masă. Vinul ieşi la iveală, vin alb, rar, de miazănoapte, cheia atîtor şi atîtor noiane de amintiri. Acordorul pianului o luase din loc, şi pianul îmbucătăţit amuţise. Klingsor privea adîncit în gînduri la măruntaiele dezvelite ale coardelor, apoi, după un timp, închise încet capacul. Ochii îl usturau, în inima lui însă auzea cum cîntă ziua caldă de vară, cum cîntă mama aceea sarazină, cum cîntă, albastru şi din ce în ce mai cuprinzător, visul de la Careno. Mînca şi ciocnea paharul, vorbea bucuros şi avîntat — şi în acelaşi timp, în atelierul său intim, aparatul continua să lucreze neîncetat, privirea lui cuprindea garoafa de munte, floarea de foc ce scînteia

pretutindeni, întocmai cum apa cuprinde peştele. În creierul lui se afla un cronicar sîrguincios care însemna cifre de oţel, forme, ritmuri şi mişcări întocmai ca pe nişte table.

Sala goală răsuna de rîsete şi vorbe. Doctorul rîdea binevoitor şi înţelept, Ersilia adînc şi prietenos, Agosto tare şi cu subînţelesuri, iar pictoriţa uşor ca o pasăre. Poetul grăia cu tîlc, Klingsor glumea, în timp ce crăiasa roşie se mişca, atentă şi cam sfioasă, printre oaspeţii, delfinii şi armăsarii ei, fiind cînd ici, cînd colo, aşezîndu-se la pian, ghemuindu-se pe vreo pernă, tăind pîinea sau turnînd vinul în pahare cu o mînă stîngace de fată. Sala răcoroasă răsuna de bucurie, ochii albaştri sau negri scînteiau şi, în faţa uşilor înalte şi luminate ale balcoanelor, amiaza strălucitoare stătea, ţeapănă, de veghe.

Nobil, vinul curgea luminos în pahare, ca un contrast graţios al prînzului simplu şi rece. Reflexul roşu al rochiei crăiasei curgea şi el luminos, de-a lungul sălii aceleia înalte, urmărit de privirile luminoase şi atente ale bărbaţilor. Ea dispăru o clipă, apoi se întoarse cu o eşarfă verde în jurul pieptului. Şi iar dispăru şi iar se întoarse, cu o băsmăluţă albastră pe cap.

Obosiţi şi sătui, se ridicară apoi veseli de la masă şi porniră în pădure, se întinseră în iarbă şi în muşchi, umbrelele de soare se deschiseră luminoase şi de sub pălăriile de paie se vedeau chipuri aprinse — în timp ce sus, cerul însorit ardea cu sclipiri învăpăiate. Crăiasa munţilor stătea, roşie, în iarba verde, gîtul ei zvelt se avînta limpede şi luminos din mijlocul rochiei învăpăiate, iar pantoful înalt se lipea însufleţit şi plin de piciorul mlădios. Strîns în apropierea ei, Klingsor o silabisea, o studia, îşi umplea gîndul şi sufletul cu dînsa, tot aşa cum făcuse şi odinioară, pe vremea cînd, copil fiind, citise povestea vrăjită a crăiasei munţilor. Drumeţii se odihneau, dormitau, flecăreau, se războiau cu furnicile, li se năzărea că aud şerpi cum şuieră iar femeile se trezeau cu coji ţepoase de castane în păr. Uneori se pomenea numele vreunui prieten care ar fi fost binevenit în clipele astea. Printre alţii, Louis cel Groaznic era mai des amintit, Louis, prietenul lui Klingsor, pictorul căluşeilor şi al circurilor ; spiritul lui fantastic plutea deasupra celor adunaţi laolaltă.

După-amiaza se topi cum se topeşte un an în paradis. S-a rîs mult la despărţire şi Klingsor luă cu el, în inima lui, totul : crăiasa, pădurea, palatul şi sala delfinilor, cîinii amîndoi şi papagalul.

La întoarcerea de pe munte în mijlocul prietenilor săi, simţi cum, treptat, acea dispoziţie veselă şi entuziastă din rarele lui zile bune în care lăsa de bunăvoie lucrul deoparte, pune stăpînire pe dînsul. De mînă cu Ersilia, cu Hermann şi cu pictoriţa, coborî în pas vioi drumul însorit ce ducea la vale, cîntă tot felul de cîntece şi se delectă ca un copil cu glumele şi jocurile de cuvinte ce le auzea, rîzînd din toată inima. Grăbind pasul, o luă înaintea celorlalţi şi se piti într-un ascunziş, ca să-i sperie.

Oricît de repede ar fi coborît, soarele cobora şi mai repede, aşa că abia ajunseră la Palazzetto şi soarele se şi ascunsese de partea cealaltă a mun-

telui, iar jos, în vale, se înserase. Greşiseră drumul şi coborîseră prea departe ; erau flămînzi şi obosiţi, aşa că trebuiră să renunţe la planurile ce le întocmiseră pentru seara aceea : o plimbare prin lanurile de grîu la Barengo, unde urmau să mănînce peşte în cîrciuma de pe marginea lacului.

— Dragii mei, grăi Klingsor, care, în drum, se aşezase pe un zid, planurile noastre erau foarte frumoase — şi-apoi, o cină bună la pescari sau la Monte d'Oro, nu încape îndoială că mi-ar face plăcere. Din păcate însă, nu mai putem ajunge atît de departe ; eu cel puţin, nu. Sînt ostenit şi mi-e foame. Nu fac nici un pas mai departe de aici decît pînă la cel mai apropiat *grotto* [1] unde vom găsi pîine şi vin. Ne va fi destul. Cine vine cu mine ?

Toţi îl urmară. Nimeriră la un *grotto* în pădurea de pe munte, unde pe o terasă îngustă se aflau laviţe de piatră ascunse în umbra copacilor. Cîrciumarul le aduse vin rece din pivniţa vîrîtă sub stîncă. Pîine se găsea din belşug. Mîncau tăcuţi, bucuroşi că pot în sfîrşit să se odihnească. Pe după trunchiurile înalte ale arborilor, ziua începuse să se stingă, muntele albastru deveni negru, drumul roşu deveni alb ; de jos, de pe şoseaua întunecată se auzeau roţile unei trăsuri şi lătratul unui cîine ; ici şi colo, izbucneau stele pe cer şi lumini pe pămînt, pe care cu greu le puteai deosebi între ele.

[1] Cîrciumă unde vinul se păstrează într-o grotă sau într-un beci săpat în stîncă. (L. italiană.)

Klingsor şedea fericit, odihnindu-se şi privind în noapte, îndopîndu-se încet cu pîine neagră şi deşertînd, în tăcere, cănile albăstrui pline de vin. Sătul, începu din nou să pălăvrăgească şi să cînte, legănîndu-se în tact cu melodia, jucîndu-se cu femeile şi adulmecînd parfumul părului lor. Îi plăcea vinul. Vechi şi dibaci ademenitor de femei, înlătura cu uşurinţă propunerile celorlalţi de a porni mai departe, continua să toarne în căni, ciocnea plin de afecţiune cu ceilalţi, poruncea să se mai aducă vin. Încetul cu încetul, din cănile albăstrui de pămînt, simbol al deşertăciunii, începură să se înalţe aburii vrăjiţi, schimbînd înfăţişarea lumii şi stropind în culori vii stelele şi lumina.

Şedeau sus, într-un leagăn plutitor, deasupra abisului lumii şi nopţii, ca nişte păsări într-o colivie de aur, fără ţară, neîmpovăraţi, avînd în faţă doar stelele. Şi cîntau păsările acestea, cîntau cîntece exotice, dădeau frîu liber fanteziei ce le îmbătase inimile, risipind-o în noapte, în pădure, în ceruri, în universul acesta îndoielnic şi vrăjit. Şi de sus, de la stele şi lună, de la copac şi munte venea răspunsul. Se aflau aici Goethe şi Hafiz, Egiptul îşi trimitea mireasma lui fierbinte, Elada parfumul ei pătrunzător, Mozart zîmbea, iar Hugo Wolf cînta la pian în toiul acestei nopţi nebune.

Un zgomot înfricoşător răsună şi o lumină străfulgeră în preajma lor, detunînd : jos, dedesubtul lor, prin însăşi inima pămîntului, zbura, cu sute de geamuri luminate, un tren, străbătînd muntele şi noaptea — în timp ce de sus, din ceruri, se auzeau sunînd clopotele unei biserici nevăzute. O felie a lunii, stînd la pîndă, trecu bă-

nuitoare pe deasupra mesei, privi oglindindu-se în vinul întunecat din căni, scoase din beznă, luminîndu-le, gura şi ochii unei femei şi urcă mai departe, cîntînd spre stele. Duhul lui Louis cel Groaznic stătea singur, ghemuit pe o bancă şi scria scrisori.

Klingsor, craiul nopţii, cu o diademă înaltă în păr, rezemat de jeţul lui de piatră, dirija dansul acesta al lumii, dînd tactul, scoţînd luna din nori şi făcînd să dispară trenul. Pierise, aşa cum piere o constelaţie dincolo de orizont. Unde rămăsese crăiasa munţilor ? Nu răsuna oare un pian în pădure ? Nu lătra oare undeva, departe, leul acela micuţ şi bănuitor ? Nu purtase ea, mai adineauri încă, o băsmăluţă albastră ? Hei, tu, lume bătrînă, ai grijă să nu te prăbuşeşti ! Ascultă, tu, pădure, aici, şi tu, munte întunecat, acolo ! Stele, voi, cît de albastre şi de roşii sînteţi, aidoma cîntecului popular : „Ochii tăi roşii şi gura ta albastră !"

Ce frumoasă e pictura ! Pictura e un joc frumos şi plăcut pentru copiii cuminţi. Cu totul altceva e — ceva mai mare şi mai năvalnic — să diriguieşti stelele ; tactul propriului tău sînge, nuanţele colorate ale propriei tale retine să le continui în lumea largă, unde ale propriului tău suflet să le laşi să vibreze în vîntul nopţii ! Piei de-aci, munte întunecat ! Fă-te nor, zboară în Persia, fă-te ploaie peste Uganda ! Vin' aici tu, spirit al lui Shakespeare şi cîntă-ne cîntecul beţiv al nebunilor, despre ploaia ce cade neîncetat, zi de zi !

Klingsor sărută o mînă micuţă şi feminină şi se rezemă de sînul palpitînd al unei femei. Un

picior, pe sub masă, îl atingea pe al său. El nu-şi dădea seama a cui era mîna sau al cui era piciorul ; simţea doar un val mîngîios în juru-i, simţea, recunoscător, vraja de altădată renăscînd. Simţea că e încă tînăr, că sfîrşitul e încă departe, că făptura lui încă mai putea să lumineze şi să ademenească. Simţea că bietele, fricoasele muieruşti îl mai iubesc şi încă se mai bizuie pe el.

Se înălţa parcă mai sus. Cu glas domol şi melodios, începu să povestească o epopee uriaşă, istoria unei iubiri sau mai bine-zis a unei călătorii în Pacific unde, în tovărăşia lui Gauguin şi a lui Robinson, descoperise Insula Papagalilor şi întemeiase Statul Liber al Insulelor Fericite. O, cum scînteiaseră în lumina amurgului miile de papagali ! Cum se oglindeau cozile lor albastre în apele verzi ale golfului ! Ţipătul lor şi ţipătul sutelor de glasuri ale maimuţelor uriaşe îl întîmpinaseră ca un tunet în clipa cînd el, Klingsor, proclamase înfiinţarea statului său liber. Îl însărcinase pe papagalul alb cu alcătuirea cabinetului ministerial, iar cu pasărea rinocer, îmbufnată şi ursuză, băuse vin de palmier din cupele grele de cocos. O, lună de altădată, lună a nopţilor fericite, lună lucind deasupra colibei din mijlocul stufului ! O chema Kül Kalüa pe prinţesa oacheşă şi sfioasă. Zveltă, cu mădularele ei mlădii, păşea prin crîngul de bananieri, lucind ca mierea sub acoperămîntul gras al frunzelor uriaşe, cu ochi de căprioară ce luminau chipul ei blînd, cu spatele puternic, mlădios şi învăpăiat ca o felină, cu glezne arcuite şi picioare musculoase. Kül Kalüa, copil, văpaie şi

nevinovăție copilărească a sud-estului divin, mii de nopți ai zăcut la pieptul lui Klingsor și fiecare noapte era alta, fiecare era mai profundă, mai frumoasă decît celelalte. O, sărbătoare a duhului pămîntului, cînd fecioarele Insulei Papagalilor dănțuiau înaintea zeului lor!

Noaptea cu stelele ei albe își întindea bolta nemărginită peste povestea ce se depăna, peste insulă, peste Robinson, peste Klingsor și peste ascultători. Muntele creștea umflîndu-se mîngîios, asemeni unui pîntece și unui sîn, răsuflînd lin printre arborii, casele și picioarele oamenilor; umedă, luna în pas grăbit dănțuia înfrigurată pe întinderea firmamentului, urmărită de stele în dansul acesta sălbatic și mut. Constelații întregi se vedeau înșirate, colier licărind al funicularului ce duce în paradis. Pădurea seculară zîmbea în întunericul ei matern, noroaiele lumii primitive miroseau a descompunere și zămislire, șerpi și crocodili se tîrau pe pămînt, iar torentul plăsmuirilor se revărsa nețărmurit.

— Totuși, am să pictez iar, zise Klingsor, mîine chiar. Nu însă casele astea, și oamenii, și copacii. Am să pictez crocodili și stele de mare, balauri și șerpi de purpură, totul în devenire, totul în plină transformare, totul arzînd de dorința de a deveni om, de a deveni stea, știind ce înseamnă nașterea și putreziciunea, știind ce înseamnă Dumnezeu și moarte.

În mijlocul acestor cuvinte șoptite și răscolind ceasul acesta de beție, adîncă și limpede, răsună vocea Ersiliei. Începuse să îngîne încet cîntecul

„Bel mazzo di fiori" [1], revărsînd pace și liniște în jurul ei. Klingsor îl asculta și i se părea că vine de departe, dintr-o insulă plutind peste mări de timpuri și singurătate. Își întoarse cana de vin ce se golise și ascultă. Cînta un copil. Cînta o mamă. Ce era el, un om păcătos și rătăcit, cufundat în noroiul lumii, o secătură și un vagabond sau numai un copil mic și prost?

— Soră Ersilia, grăi el respectuos, ești steaua noastră ocrotitoare!

Porniră mai departe, urcînd prin pădurea întunecată, agățîndu-se de crengi și poticnindu-se de rădăcini, căutînd să dibuie drumul acasă. Ajunseră astfel la luminișul din marginea pădurii. De acolo, o luară pe cîmp, pe o potecă ce ducea printr-o porumbiște unde se simțea noaptea și apropierea casei, unde luna își arunca privirea în foaia lucioasă a porumbului și în rîndurile piezișe de viță de vie. Klingsor începu să cînte încet cu vocea lui răgușită, încet și mult, în germană și în malaeză, cu și fără cuvinte. Și cîntecul său potolit revărsa o nespusă bogăție îndelung înfrînată, așa cum un perete ars de soare revarsă seara lumina pe care a adunat-o în timpul zilei.

Acum, prietenii se despărțiră pe rînd de ceilalți, pierzîndu-se pe potecile dintre araci. Fiecare pleca, fiecare lua drumul casei lui, singur sub cerul larg și mare. O femeie își luă noapte-bună de la Klingsor, sărutîndu-l. Și gura ei se lipi arzătoare de gura lui, sorbind-o. Se duceau repede, se topeau cu toții. Și cînd, singur, urcă scara locuinței

[1] „Frumos mănunchi de flori". (L. italiană.)

lui, Klingsor mai cînta încă. Cînta slăvindu-l pe Dumnezeu şi pe sine însuşi, lăuda pe Li Tai-pe şi lăuda şi vinul bun din Pampambio. I se părea că e un Dumnezeu păgîn, legănat de aburii încîntării sale.

„Pe dinăuntru, cînta el, sînt ca un glob de aur, asemeni cupolei unui dom. Lumea îngenunchează şi se roagă înăuntru, pereţii strălucesc de atîta aur, pe o icoană veche se văd sîngerînd Mîntuitorul şi inima Mariei. Tot astfel sîngerăm şi noi, rătăciţii, noi, stele şi comete, în timp ce şapte şi paisprezece spade pătrund în inima noastră fericită. Te iubesc, femeie blondă şi brună, vă iubesc pe toţi, chiar şi pe voi, filistini ; sînteţi şi voi nişte bieţi oameni ca şi mine, sînteţi nişte bieţi copii, nişte semizei nereuşiţi, la fel ca şi beţivul de Klingsor. Te salut, viaţă iubită ! Te salut, moarte iubită !"

Klingsor către Edith

„Iubită stea pe cerul meu văratic !

Cît de bine şi cît de adevărat mi-ai scris şi cît de dureros strigă dragostea ta după mine, ca o veşnică mustrare şi ca o veşnică suferinţă. Totuşi, eşti pe drumul cel bun atunci cînd îmi mărturiseşti mie, cînd îţi mărturiseşti ţie însăţi toate sentimentele ce-ţi tulbură inima. Numai că nu trebuie să gîndeşti că un sentiment poate fi neînsemnat, că poate fi nevrednic ! Orice sentiment e bun, chiar şi ura, chiar şi invidia, chiar şi cruzimea. Nu trăim

decît de pe urma acestor biete, frumoase, minunate sentimente, şi fiecare sentiment pe care îl nesocotim e o stea pe care o stingem de pe firmament.

Nu ştiu dacă o iubesc pe Gina. Mă îndoiesc. N-aş fi în stare să-i jertfesc nimic. Nu ştiu nici dacă sînt în stare să iubesc. Sînt capabil să doresc, să mă caut pe mine însumi în altcineva, să ascult cercetînd un ecou, să am nevoie de o oglindă, să caut o plăcere oarecare — şi toate aceste manifestări pot fi luate drept iubire.

Şi tu şi eu, amîndoi rătăcim în acelaşi labirint, în labirintul sentimentelor noastre, care, în lumea asta urîtă, n-au primit ceea ce li se cuvenea ; iată de ce ne răzbunăm, fiecare în felul său, pe lumea asta rea. Fiecare din noi însă vrea să apere visurile celuilalt, fiindcă amîndoi ştim ce roşu şi ce dulce e vinul acestor visuri.

Numai oamenii buni, temeinici îşi dau seama de sentimentele şi de intensitatea şi urmările faptelor lor, numai oamenii care cred în viaţă şi care nu fac nici un pas pe care nu l-ar încuviinţa şi mîine şi poimîine. Eu n-am fericirea a mă socoti printre aceştia şi simt şi mă port ca omul care nu crede în ziua de mîine, ci priveşte fiecare zi ca şi cum ar fi cea de pe urmă.

Femeie dragă şi zveltă, încerc fără prea mult noroc să-mi exprim gîndurile. Dar gîndurile exprimate sînt atît de moarte ! Mai bine să le lăsăm să trăiască ! Simt adînc şi plin de recunoştinţă cît de bine mă înţelegi tu şi cum în tine palpită ceva înrudit cu mine. Cum trebuie contabilizat lucrul ăsta în cartea vieţii — nu ştiu. Nu ştiu dacă sen-

timentele noastre — iubire, voluptate, recunoştinţă, compătimire — au un substrat matern sau copilăresc. Uneori privesc femeia cu ochii unui bătrîn desfrînat şi alteori ca un copil nevinovat. Uneori simt cum mă ademeneşte femeia cea mai virtuoasă şi alteori, dimpotrivă, cea mai stricată. Tot ce sînt îndreptăţit să iubesc e frumos, totul e sfînt, totul e nemărginit de bun. Dar de ce, cîtă vreme şi în ce grad — iată ce nu se poate măsura.

Că nu te iubesc numai pe tine, o ştii ; nici Gina nu e singura mea iubire. Mîine, poimîine am să iubesc alte chipuri, am să pictez alte imagini. Dar de regretat nu voi regreta nici una dintre fostele mele iubiri, după cum nu voi regreta nici una dintre faptele cuminţi sau nesăbuite pe care le-am comis din pricina lor. Pe tine te iubesc, poate fiindcă semeni cu mine. Pe altele le iubesc tocmai pentru că sînt altfel decît mine.

E noapte şi e tîrziu, luna veghează sus, deasupra lui Monte Salute. Cum rîde viaţa, cum rîde moartea !

Zvîrle scrisoarea asta prostească în foc şi zvîrle-l în foc şi pe al tău

Klingsor."

Muzica pierzaniei

Sosise cea din urmă zi de iulie ; luna de predilecţie a lui Klingsor, sărbătoarea cea mai mare a lui Li Tai-pe se ofilise şi nu se mai întorcea. În grădină, tulpinile de floarea-soarelui îşi ţipau aurul lor înspre albastrul cerului. Klingsor plecase în ziua asta, în tovărăşia credinciosului său Tu Fu, într-o drumeţie prin nişte locuri pe care le iubea : mahalale arse, străzi prăfuite dedesubtul unei alei înalte, colibe văruite cu roşu şi portocaliu înşirate de-a lungul ţărmului, camioane şi schele de încărcare a vaselor, ziduri lungi, violete şi sărăcime pestriţă. În seara aceasta şedea în praf, la capătul unei mahalale, pictînd corturile şi vagoanele colorate ale unor căluşei, ghemuit în marginea drumului, pe pajiştea arsă şi pleşuvă şi parcă absorbit de culorile vii ale corturilor. Parcă se agăţa cu dinţii de liliachiul şters al chenarului unui cort, de roşul şi verdele căruţelor greoaie de locuit şi de picioroangele albastre şi albe ale schelelor. Scormonea cu înverşunare cadmiul şi cu sălbăticie cobaltul dulceag şi rece, trăgînd dungi uşoare de lac roşu de-a curmezişul firmamentului galben şi verde. Încă un ceas — o, chiar mai puţin — şi s-a sfîrşit, vine noaptea şi mîine începe luna august, luna asta înfrigurată şi arzătoare care toarnă atîta teamă şi frică de moarte în cupele lui fierbinţi. Coasa era de-acum ascuţită, zilele se micşorau şi moartea rînjea pe înfundate în frunzişul ruginiu. Hai, cadmiule, sună limpede şi tare ! Sună cît mai strigător, tu, lac roşu voluptos ! Rîzi cît poţi de strident, galben de lămîie ! Vino mai aproape, albastru profund al munţilor ! Veniţi aproape de inima mea, voi, arbori verzi şi estompaţi. Cît de osteniţi sînteţi ! Cum se pleacă, pline de evlavie, crengile voastre ! Vă beau, vă înghit, vă mănînc, înfăţişări minunate ! Vă dăruiesc du-

rată şi nemurire, eu, cel mai trecător dintre toţi, cel mai necredincios, cel mai trist dintre toţi, eu, care mă tem de moarte mai mult decît voi toţi. Iulie s-a mistuit în întregime, august se va mistui curînd şi, pe negîndite, din frunzişul îngălbenit, într-o dimineaţă umedă de rouă, ne va întîmpina marea fantomă. Pe negîndite, noiembrie va trece, măturînd pădurea. Pe negîndite, marea fantomă are să rînjească, pe negîndite vom simţi cum ne îngheaţă inima, pe negîndite carnea noastră roză şi dragă se va desprinde de pe oase, în pustiu vom auzi urletul şacalului şi zăganul va începe să cînte răguşit cîntecul său blestemat. Cine ştie ce gazetă blestemată din vreun mare oraş va reproduce fotografia mea — şi dedesubt va sta scris : „Pictor de mare talent, expresionist, excelent colorist, mort în ziua de şaisprezece a lunii acesteia".

Răvăşit de ură, trase o dungă de albastru de Prusia sub căruţa verde, ţigănească. Plin de amărăciune, încărcă marginea cu galben de crom. Pradă celei mai profunde deznădejdi, acoperi o pată albă cu roşu de cinabru, înlătură albul bătător la ochi, luptă sîngerînd spre a putea supravieţui şi strigă în verde-deschis şi galben napoletan către dumnezeul cel neînduplecat. Gemînd, aruncă mai mult albastru în verdele mat şi şters şi aprinse implorînd lumini mai adînc simţite pe cerul de seară. Mica lui paletă — plină de culori pure, neamestecate, de o absolută luminozitate — era mîngîierea, turnul, arsenalul, cartea de rugăciune şi tunul care trăgea împotriva morţii celei hîde. Purpuriul însemna negaţiunea morţii ; cinabrul, batjocorirea putreziciunii. Arsenalul său era

bun, mica lui oaste vitează stătea minunat, iar salvele repezi ale tunurilor sale răsunau strălucitor. De fapt, împuşcăturile nu ajutau la nimic — şi totuşi erau bune, căci însemnau noroc, şi mîngîiere, şi viaţă, şi triumf.

Tu Fu plecase să viziteze un prieten care locuia într-un castel vrăjit, undeva între fabrică şi rampa de încărcare. Acum se întoarse aducîndu-l cu sine pe astrologul armean.

Klingsor, care terminase tabloul, răsuflă adînc cînd văzu cele două chipuri venind spre el : părul blond, blajin al lui Tu Fu şi barba neagră şi gura zîmbitoare cu dinţii albi a magicianului. O dată cu ei, sosi şi umbra, umbra lungă, întunecată cu ochii vîrîţi în orbitele adînci. Fii binevenită şi tu, dragă umbră !

— Ştii tu ce zi e astăzi ? îl întrebă Klingsor pe prietenul său.

— Cea din urmă zi din iulie, ştiu !

— Am întocmit astăzi un horoscop, grăi armeanul, şi am văzut că seara asta trebuie să-mi aducă ceva. Saturn are o poziţie nefavorabilă, Marte e neutru, Iupiter precumpăneşte. Li Tai-pe, nu eşti şi dumneata un copil al lunii iulie ?

— M-am născut în ziua de două iulie.

— Mi-am închipuit eu. Stelele dumitale au o poziţie confuză, amice, numai dumneata însuţi le poţi tîlcui. Fecunditatea te învăluie ca un nor gata să crape. Foarte ciudat stau stelele dumitale, Klingsor. Cred că simţi asta.

Li îşi strînse uneltele. Lumea pe care o pictase se stinsese. Cerul galben şi verde se stinsese, steagul albastru luminos se cufundase, galbenul atît

de frumos se veștejise și fusese ucis. Îi era foame și sete și gîtlejul îi era plin de praf.

— Prieteni, grăi el cu toată sinceritatea, să rămînem în seara asta împreună. Nu vom mai avea prilejul să fim cîteșipatru laolaltă. Nu în stele citesc lucrul ăsta, ci în inima mea. Iulie, luna mea, a trecut, ultimele ei ceasuri ard mocnit și întunecat, iar mama, suprema noastră mamă, cheamă din adîncuri. Niciodată n-am făcut un tablou mai frumos, niciodată lumea n-a fost atît de frumoasă. Văd străfulgerări pe cer și aud cele dintîi acorduri ale muzicii deznodămîntului. Să cîntăm și noi melodia asta atît de dulce și de fatală, să rămînem aici împreună, să bem vin și să mîncăm pîine.

Alături de călușeii lui — al căror cort tocmai fusese îndepărtat pentru pregătirile de seară — la umbra copacilor se aflau cîteva mese ; o slujnică trebăluia șchiopătînd primprejur, iar mai departe, în umbră, era o cîrciumioară. Se așezară aici, la o masă de lemn, și li se aduse pîine și vin în ulcele de pămînt. Sub crengile copacilor se aprinseră niște lumini — iar dincolo, flașneta călușeilor începu să răsune zvîrlindu-și în liniștea serii melopeea ei sincopată și stridentă.

— Trei sute de pocale să golim astăzi, strigă Li Tai-pe, ciocnind cu umbra. Bine-ai venit, statornice soldat de plumb ! Vă salut, prieteni ! Vă salut, lumini electrice, lămpi cu arc și paiete scînteietoare ale călușeilor. Ce păcat că nu e și Louis aici, pasărea aceea călătoare. Dar poate că a zburat înaintea noastră la cer. Poate însă că vine mîine iar, șacalul acela bătrîn — și nu ne mai

găsește, și începe să rîdă, și seamănă lămpi cu arc și cozi de steaguri pe mormîntul nostru.

Magul se duse tăcut să mai aducă vin — și dinții albi zîmbeau în gura sa roșie.

— Melancolia, zise el aruncînd o privire asupra lui Klingsor, e un lucru pe care n-ar trebui să-l ducem cu noi. E atît de ușor — ajunge să lucrăm un ceas, un ceas scurt și intensiv, strîngînd din dinți — ca să ne descotorosim pentru totdeauna de melancolie.

Klingsor privi stăruitor gura lui cu dinții luminoși și albi, care odinioară, într-un ceas învăpăiat, izbutiseră să sugrume melancolia. Ar fi oare și el în stare de ceea ce putuse să facă astrologul ? O, scurtă și dulce privire în grădini îndepărtate ! Viață lipsită de teamă, viață lipsită de melancolie ! Știa bine că grădinile acestea îi erau inaccesibile. Știa bine că destinul lui era altul, Saturn privea cu totul altfel spre dînsul, alte cîntece voia Dumnezeu să cînte pe coardele sale.

— Fiecare își are aștrii lui, șopti Klingsor, fiecare om își are credința lui. Eu nu cred decît într-un singur lucru : în pieire. Călătorim într-o trăsură peste prăpastie și caii s-au speriat. Sîntem pe cale de a pieri cu toții, trebuie să murim, trebuie să ne naștem iar. Cotitura cea mare a sosit. Pretutindeni, același lucru : războiul cel mare, marea schimbare a vederilor în artă, marea prăbușire a statelor apusene. La noi, în bătrîna Europă a murit tot ce socotisem bun și al nostru ; frumoasa noastră rațiune s-a transformat în nebunie, banul nostru a devenit hîrtie, mașinile noastre nu mai știu decît să împuște și să arunce în aer, arta noas-

tră înseamnă sinucidere. Ne scufundăm, prieteni, aşa ni-e dat. E vremea cîntării lui Ţin Ţe[1].

Armeanul turnă vin în ulcele.

— Cum vreţi, zise el. Omul poate să spună „da“ şi tot aşa poate să spună şi „nu“, e o nimica toată. Scufundarea e ceva ce nu există. Ca să existe o scufundare sau o înălţare ar trebui să fie şi un „jos“ şi un „sus“. Jos şi sus nu există însă, lucrul ăsta nu e decît un produs al creierului omenesc, pe meleagul închipuirilor. Toate antitezele sînt închipuiri : alb şi negru e închipuire, moarte şi viaţă e închipuire, bun şi rău e închipuire. E nevoie de un ceas doar, de un ceas fierbinte cînd, strîngînd din dinţi, să învingem aceste închipuiri.

Klingsor asculta glasul acesta bun.

— Vorbesc de noi, răspunse el, vorbesc de Europa, de bătrîna noastră Europa, care timp de două mii de ani a crezut că e creierul universului. Ideea asta şi-a trăit traiul. Crezi tu, magule, că nu te cunosc ? Eşti un sol al răsăritului, un sol venit să mă întîmpine şi pe mine, poate un spion, poate un comandant de oşti deghizat. Eşti aici pentru că aici începe sfîrşitul, pentru că aici adulmeci sfîrşitul. Dar noi, vezi tu, ne sfîrşim cu plăcere — auzi ? — murim cu plăcere, fără să ne împotrivim.

— Ai putea tot atît de bine să zici : ne naştem cu plăcere, rîse asiatul. Ţie ţi se pare că e moarte, mie însă mi se pare că e vorba poate de naştere. Şi una şi alta sînt doar închipuiri. Omul

[1] E vorba, probabil, de primul împărat chinez din dinastia Ţin (secolul al III-lea), care a încercat să distrugă cultura chineză.

care crede în pămînt ca într-un disc ce stă ferm dedesubtul cerului, omul, zic, vede şi crede în răsărit şi în apus — şi toţi, aproape toţi oamenii cred în fermitatea discului. Stelele însă nu ştiu nici de răsărit, nici de apus.

— Oare nu sînt şi stele care au apus ? exclamă Tu Fu.

— Pentru noi, pentru ochii noştri.

Şi, zîmbind, umplu iar ulcelele ; făcea mereu pe paharnicul, mereu serviabil. Se îndepărtă cu cana goală spre a o umple iar. Muzica stridentă a căluşeilor se auzea din ce în ce mai tare.

— Să mergem şi noi acolo, prieteni, e atît de frumos ! zise rugător Tu Fu — şi se duseră cu toţii lîngă bariera vopsită, privind cum, în luciul sclipitor al paietelor şi oglinzilor, căluşeii se rotesc cu furie în timp ce o sută de copii se zgîiau cu ochi lacomi la toată această strălucire. O clipă, Klingsor rîse simţind caracterul genuin şi negroid al maşinii acesteia care se învîrtea ca un titirez, al acestei muzici mecanice, al acestor imagini şi culori sălbatice, ţipătoare, al oglinzilor şi stîlpilor auriţi încărcaţi de podoabe, totul respirînd urme de vraci şi de şamani, de farmece şi vrăji străvechi, cînd, de fapt, toată această strălucire sălbatică şi dezordonată nu era decît licărirea lamei de tinichea pe care ştiuca o ia drept peştişor şi cu ajutorul căreia pescarul o trage la mal.

Toţi copiii trebuiră să încalece pe căluşei. Tu Fu le dădu bani. Pe toţi copiii îi îmbia umbra. Se adunaseră, pîlcuri, în jurul celor ce-i dăruiau, se agăţau de ei, rugîndu-se şi mulţumindu-le. Unei fetiţe blonde, frumoase, de doisprezece ani

i se dăruiră bani ca să se plimbe neîncetat cu căluşeii. Rochiţa ei scurtă flutura drăgălaş pe picioarele ei băieţeşti, frumoase, în licărul strălucitor al luminilor. Un băiat începuse să plîngă. Alţi băieţi se încăieraseră. Chimvalele răsunau plescăind în mijlocul cîntecului flaşnetei, turnînd foc în tact şi opiu în vin. Cei patru zăboviră aşa, multă vreme, în mijlocul învălmăşelii.

Se aşezară după aceea iarăşi la umbra copacului, în timp ce armeanul turna vin în ulcele, tot stîrnindu-i cu zîmbetul său luminos.

— Trei sute de pocale să golim astăzi, începu să cînte Klingsor ; capul lui ars de soare avea luciri galbene, rîsul lui răsuna zgomotos în jur, în timp ce melancolia, cu trupul ei uriaş, îşi pusese genunchiul pe inima lui zvîcnindă. El ciocni cu ceilalţi slăvind pieirea, voinţa de a muri şi cîntecul lui Ţin Ţe. Muzica ţipătoare a căluşeilor răsuna bubuind. În inima lui totuşi, sălăşluia teama, inima lui nu voia să moară, inima lui ura moartea.

O altă muzică se auzi deodată răsunînd cu furie în noapte — stridentă, înfierbîntată, venind de undeva, dinlăuntrul casei. În catul de jos, lîngă căminul pe al cărui pervaz stăteau frumos rînduite nişte sticle de vin, izbucni brusc un pian mecanic, asemeni unei mitraliere cîrcotaşe, sălbatice şi repezite. Din sunetele dezacordate se desprindea ţipînd durerea, în timp ce ritmul îşi strivea sub vălătucul lui greoi gemetele şi disonanţele. Şi popor mult, lumină, gălăgie, flăcăi care dansau cu fete, dansa şi slujnica cea şchioapă — şi printre ei era şi Tu Fu. Dansa cu fetiţa cea mică şi blondă; Klingsor îi privea ; rochiţa scurtă, subţire, flutura

uşor şi drăgălaş în jurul picioarelor zvelte şi frumoase, iar chipul lui Tu Fu zîmbea plin de dragoste şi de bucurie. Pe margine, lîngă cămin, se aşezaseră ceilalţi, care veniseră de afară, din grădină, stînd aproape de muzică, în mijlocul gălăgiei. Klingsor vedea sunete şi auzea culori. Magul lua sticle de pe pervazul căminului, le destupa şi turna vinul în ulcele, cu acelaşi zîmbet ce-i lumina chipul oacheş şi înţelept. În sala de jos, muzica stăruia în duduitul ei groaznic. Încetul cu încetul, armeanul izbuti să facă o breşă în frontul sticlelor vechi înşirate pe cămin, asemeni hoţului care, după ce a pătruns în templu, fură un potir după altul de pe altar.

— Eşti un mare artist, îi şopti astrologul lui Klingsor, în timp ce-i umplea ulcica, eşti unul dintre cei mai mari artişti ai vremurilor noastre. Ai dreptul să te numeşti Li Tai-pe. Dar tu, Li Tai, tu eşti un biet om hăituit, chinuit şi temător. Ai prins să cînţi primele note ale cîntecului pierzaniei şi acum cînţi sub acoperămîntul tău care arde, pe care tu însuţi l-ai aprins şi totuşi nu te simţi în apele tale chiar dacă goleşti ciocnind cu luna trei sute de pocale în fiecare zi. Nu te simţi de loc bine în treaba asta, ba chiar eşti foarte îndurerat, tu, biet cîntăreţ al pierzaniei. Nu vrei să te opreşti? Nu vrei să trăieşti ? Nu vrei să exişti mai departe ?

Klingsor bău şi răspunse şoptind cu glasul lui puţin răguşit :

— E cu putinţă oare să-ţi schimbi soarta ? Există oare o libertate a voinţei ? Eşti tu în stare, astrologule, să cîrmuieşti în altfel aştrii mei ?

— Eu nu pot să-i cîrmuiesc, pot numai să-i citesc. De cîrmuit numai tu ești în stare să te cîrmuiești pe tine. Există libertatea voinței. Numele ei este „magia“.

— De ce m-aș apuca de magie, cînd meseria mea e arta ? Oare arta nu-i la fel de bună ?

— Totul e bun. Nimic nu e bun. Magia înlătură închipuirile. Magia înlătură chiar și cea mai periculoasă închipuire a noastră, aceea căreia noi îi zicem „timp“ !

— Arta nu e și ea în stare să facă același lucru ?

— Ea încearcă numai. Oare acel „iulie“ pe care l-ai pictat în mapa ta, ți-e de ajuns ? Ai păstrat astfel timpul ? Nu mai ți-e teamă nici de toamnă, nici de iarnă ?

Klingsor suspină și tăcu, golindu-și ulcica în tăcere ; tăcînd, magul i-o umplu iar. Pianul mecanic se zbătea, dezlănțuit nebunește, în timp ce în mijlocul dansatorilor plutea chipul îngeresc al lui Tu Fu. Iulie se sfîrșise.

Klingsor se juca încet cu sticlele goale de pe masă, așezîndu-le în cerc.

— Astea sînt tunurile noastre, strigă el, cu tunurile astea tragem și nimicim timpul, nimicim moartea și mizeria. Eu am tras în moarte și cu culorile mele, cu verdele înflăcărat, cu cinabrul detunător și cu dulcele lac de garanță. De multe ori am nimerit-o în cap, de multe ori i-am zvîrlit în ochi albul și albastrul meu. De multe ori am și pus-o pe fugă. De multe ori am s-o mai nimeresc, am s-o înving și am s-o păcălesc. Ia uitați-vă la armeanul nostru, iar a destupat o sticlă de vin

vechi — și soarele verilor trecute închis în ea ne răvășește sîngele. Armeanul ne ajută și el să tragem în moarte, dar nici el nu cunoaște altă armă împotriva morții.

Magul rupse pîinea și începu să îmbuce.

— Eu n-am nevoie de nici o armă împotriva morții, pentru mine moartea nici nu există. Altceva există însă : teama de moarte. Dar asta-i boală cu leac, împotriva ei există o armă. N-avem nevoie decît de un ceas ca să biruim teama asta. Din păcate, Li Tai-pe nu vrea. Lui Li îi place moartea, îi place teama lui de moarte, îi plac melancolia și sfîșierea lui. Numai teama l-a învățat toate cîte știe să le facă și pentru care îl iubim.

Ironic, întinse mîna să ciocnească. Dinții îi scăpărau scîntei, în timp ce chipul îi devenea din ce în ce mai vesel. Părea că durerea e ceva străin pentru dînsul. Nimeni nu răspunse. Klingsor trăgea cu tunul vinului împotriva morții. Impunătoare, moartea stătea în grădină, în fața ușilor, zgîlțîind ușor salcîmul negru și așteptînd, întunecată, la pîndă. Afară totul era îmbibat de moarte, plin de moarte și numai aici, în sala strîmtă și răsunătoare, se mai dădea încă o luptă, o luptă solemnă și vitejească împotriva negrului asediator care, în apropiere, scîncea prin fereastră.

Magul privi ironic pe cei ce stăteau la masă, ironic umplu iarăși ulcelele cu vin. Multe ulcele spărsese pînă acum Klingsor iar el îi dăduse mereu altele. Și armeanul băuse mult, dar și el se ținea drept, la fel ca și Klingsor.

— Hai să bem, Li, șopti el ironic. Iubești moartea și ai pieri cu plăcere, ai dori să mori de mîna

morţii. N-ai spus tu asta, sau poate mă înşel? Sau poate, cine ştie, m-ai înşelat pe mine sau, la urma urmelor, te-ai înşelat chiar pe tine? Hai să bem, Li, hai să pierim!

Klingsor simţi cum îl copleşeşte mînia. Se ridică. Şi, cum stătea aşa, drept şi înalt, bătrînul uliu cu privirea ageră scuipă deodată în vin şi dădu de pămînt cu ulcica plină. Vinul roşu se răspîndi, stropind pînă departe în sală, prietenii îngălbeniră iar străinii începură să rîdă.

Magul însă tăcu şi zîmbind aduse altă ulcică, o umplu zîmbind şi o întinse cu un zîmbet lui Li Tai. Şi Li începu să zîmbească, Li zîmbi şi el. Şi zîmbetul acesta se întinse pe chipul lui crispat, asemenea unei raze coborîte din lună.

— Copii, strigă el, lăsaţi-l pe străinul ăsta să vorbească! Multe ştie vulpea asta bătrînă; vine dintr-o vizuină adîncă şi ascunsă. Ştie multe, numai că nu ne înţelege. E prea bătrîn ca să înţeleagă ce vor copiii şi prea înţelept ca să-i poată înţelege pe nebuni. Noi, noi, muritorii ştim despre moarte mai mult decît el. Noi sîntem oameni nu aştri. Uitaţi-vă la mîna mea, la mîna asta care ţine o ulcică albastră plină de vin. Mîna asta, mîna asta mică, multe e în stare să facă. Mîna asta a zmuls din beznă multe laturi necunoscute ale lumii, punîndu-le la îndemîna ochilor omeneşti. Mîna asta oacheşă a mîngîiat bărbia multor femei, a dus în ispită multe fete, a fost mult sărutată. Pe mîna asta au picurat multe lacrimi, iar Tu Fu a cîntat-o într-un poem de-al lui. Mîna asta, dragi prieteni, va fi curînd plină de ţărînă şi de viermi, şi nici unul dintre voi nu va mai dori s-a atingă.

Vedeţi, tocmai de aceea o iubesc. Îmi iubesc mîna, îmi iubesc ochii, îmi iubesc pîntecele alb şi neted, le iubesc pe toate cu părere de rău şi cu ironie, dar şi cu multă duioşie pentru că în curînd toate se vor veşteji şi vor putrezi. Tu, umbră, tu prieten sumbru, tu, bătrîn soldat de plumb de pe mormîntul lui Andersen, cu tine, dragul meu, se întîmplă acelaşi lucru! Hai, să ridicăm paharele! Trăiască scumpele noastre mădulare şi măruntaie!

Ciocniră amîndoi, umbra zîmbi întunecat cu ochii ei adînci şi cavernoşi — şi, deodată, prin sală trecu ceva ca o boare, ca un duh. Muzica amuţi pe neaşteptate şi fără de veste, ca şi cum ar fi pierit, dansatorii pieriră, înghiţiţi parcă de noapte, şi jumătate din lumini se stinseră. Klingsor îşi îndreptă privirea spre uşile negre. Afară stătea moartea. El o văzu aşteptînd. O mirosea. Ca nişte picături de ploaie în praful şoselelor, aşa mirosea moartea.

Li dădu la o parte ulcica pe care o avea înainte, împinse mai încolo scaunul şi ieşi încet din sală, în grădina întunecată, pierzîndu-se în beznă, însoţit doar de străfulgerările ce-l urmau pe deasupra capului său. Simţea o greutate pe inimă, ca o lespede pe un mormînt.

Seară de august

La căderea serii, Klingsor, care pictase toată după-amiaza, în soare şi vînt, la Manuzzo şi la Veglia, sosi foarte obosit într-un Canvetto miti-

tel şi somnoros, aşezat dincolo de Veglia, în pădure. Cu chiu, cu vai izbuti să cheme o crîşmăriţă bătrînă, care îi aduse o ulcea de pămînt plină de vin, iar el se aşeză pe o buturugă de nuc, în faţa uşii, desfăcu rucsacul şi scoase o bucată de brînză şi cîteva prune, care alcătuiră cina lui. Bătrîna — albă, gheboşată şi ştirbă — se aşezase lîngă el şi-i povestea, cu gîtul brăzdat de zbîrcituri şi cu privirile stinse de povara anilor, despre viaţa cătunului şi familiei ei, despre război şi scumpete, despre starea cîmpului, despre vin, şi lapte, şi preţurile lor, despre nepoţii ce-i muriseră şi băieţii ce-i emigraseră pe alte meleaguri ; toate vîrstele şi toate zodiile acestei mărunte vieţi ţărăneşti se desfăşurau în faţa lui, limpezi şi prietenoase, aspre în frumuseţea lor măsurată, pline de bucurii şi de griji, pline de teamă şi de viaţă. Klingsor mînca, bea, asculta, întreba de copii şi de vite, de preot şi de episcop, lăuda cu bunăvoinţă vinul sărăcăcios, îi dărui cea din urmă prună pe care o mai avea, îi întinse mîna urîndu-i noapte bună şi, luîndu-şi sacul la spinare şi sprijinindu-se în baston, porni să urce încet, prin rariştea pădurii, povîrnişul de munte ce ducea spre culcuşul lui de noapte.

Era ceasul tîrziu de aur al zilei. Lumina răzbea încă pretutindeni, dar luna începea să-şi capete luciul ei şi cei dintîi lilieci se avîntaseră plutind în văzduhul verde şi tremurător. Peste una din marginile pădurii unduiau uşor ultimele raze de lumină, trunchiuri luminoase de castani stăteau străjuiţi de umbre negre, o colibă galbenă reflecta încet lumina pe care o sorbise în timpul zilei, scînteind lin ca un

topaz galben ; cărăruile ce duceau peste poieni, prin vii şi pădure, îmbrăcaseră veşminte trandafirii şi violete ; ici şi colo, cîte o creangă de salcîm îşi arăta pretimpuriu galbenul tomnatic — iar cerul, înspre apus, lucea auriu şi verde pe deasupra munţilor de catifea albastră.

O, să mai poţi lucra încă puţin, acum, în ultimul sfert de ceas vrăjit al acestei zile pline de vară, care nu se mai întoarce niciodată ! Ce minunat, ce negrăit de frumos era acum totul, ce paşnic, ce bun, ce hărăzitor de fericire, şi ce plin de Dumnezeu !

Klingsor se aşeză în iarba răcoroasă, întinse, din obişnuinţă, mîna după creion, apoi, zîmbind o lăsă iar să cadă. Era groaznic de obosit. Degetele sale pipăiră iarba uscată şi pămîntul fraged şi uscat. Încă puţin şi jocul acesta drag şi aţîţător se va sfîrşi ! Încă puţin şi mîinile şi ochii aceştia vor fi plini de pămînt ! Tu Fu îi trimisese de curînd o poezie pe care şi-o aminti şi o recită încet :

Din pomul vieţii mele
Cad frunzele, pe rînd.
O, lume, toate cele
Ne obosesc curînd.
Tot ce ne dai tu, lume,
Ne-mbată, dar apoi
Se pierde fără nume
Stingîndu-se cu noi.
Aud cum vîntul, iarna,
Dă peste groapa-mi, şi
Cum lîngă prunc stă mama
Mereu spre-a-l ocroti.

Să-i văd vreau ochii încă,
Ochi ce sînt steaua mea ;
Tot poate-n noaptea-adîncă
Să piară, numai ea
Eterna mamă, fie !
Ea-i faptă și cuvînt.
Cu degetul ei, scrie
Al nostru nume-n vînt.

Era bine așa. Cîte vieți îi mai rămăseseră lui Klingsor din cele șapte ? Trei ? Două ? Mai mult decît una singură tot mai avea ; oricum, mai mult decît o viață cuminte, obișnuită, cum are toată lumea și oricine. Multe lucruri făcuse și văzuse, multă hîrtie și multe pînze zugrăvise, în multe inimi stîrnise dragoste și ură, în timp ce, pe tărîmul artei și al vieții, prilejuise multă supărare, dezlănțuise un vînt proaspăt în lume. Multe femei iubise el, multe tradiții și multe lucruri sacrosancte dărîmase, multe lucruri noi îndrăznise. Multe pocale pline sorbiseră buzele lui, multe zile și nopți înstelate trăise, sub multe zodii îl arsese soarele și în multe ape se scăldase. Și iată-l acum șezînd aici ; un vînt văratic sufla capricios peste creștetele castanilor, iar lumea era bună și atît de desăvîrșită ! Acum era indiferent dacă va mai picta o sută de tablouri sau numai zece, dacă mai avea de trăit douăzeci de veri sau numai una. Era obosit acum, foarte obosit. Toate lucrurile mor, toate mor bucuroase. Bunule, dragule Tu Fu !

Era timpul să se întoarcă acasă. Va intra șovăind în odaia lui, întîmpinat de vîntul ce pătrunde pe ușa balconului. Va aprinde lumina și-și va cerceta schițele. Poate că interiorul pădurii — cu belșugul său de galben de crom și albastru de China — e izbutit și va da un bun tablou mai tîrziu. Să mergem așadar, e vremea !

Rămase totuși șezînd în adierea vîntului ce-i mîngîia părul, în haina de pînză fluturînd murdară, purtînd înserarea sufletului său, zîmbetul și durerea. Vîntul sufla ușor și leneș ; ușor și neauziți, liliecii se legănau în slava ce începuse să se întunece. Toate lucrurile mor, toate mor bucuroase. Singură mama, eterna mamă rămîne.

Îi trecu prin minte că ar putea să doarmă și aici, măcar un ceas, mai ales că era cald. Își puse capul pe rucsac și privi la cer. Cît de frumoasă e lumea și cum te satură și te obosește ea !

De sus, venind de pe munte, se auziră pași. Niște pași grei, apăsați, pe tălpi de lemn. Printre ferigi și tufe de grozamă se ivi statura unei femei, cu o rochie ale cărei culori nu se puteau desluși. Se apropiase călcînd voinicește, liniștită. Klingsor se ridică brusc și-i spuse bună seara. Puțin speriată, femeia rămase o clipă locului. El o privi drept în față. O cunoștea și nu știa de unde. Era frumoasă și brună, iar dinții ei sănătoși și frumos rînduiți, scînteiau.

— Ia te uită ! strigă el, și-i întinse mîna. Simțea că-l lega ceva de femeia asta, poate vreo amintire. Ne mai cunoaștem oare ?

— *Madonna !* Sînteți pictorul din Castagnetta ! M-ați recunoscut ?

Da, da, acum își amintea. Era nevasta unui țăran din valea Taverne. O dată, în trecutul atît

de curînd cufundat în umbră și tulburat al verii acesteia, pictase cîteva ceasuri lîngă casa ei, luase apă de la fîntîna de acolo, apoi ațipise un ceas la umbra unui smochin, iar la despărțire căpătase de la dînsa un pahar de vin și o sărutare.

— Nu v-ați întors, i se plînse ea. Cu toate că mi-ați făgăduit ?

În glasul ei erau și îndrăzneală și provocare. Klingsor se învioră iar.

— *Ecco* [1], cu atît mai bine că ai venit tu la mine ! Ce noroc am, tocmai acum, cînd mă simțeam atît de singur și de trist !

— Trist ? Nu vă prefaceți, domnule, dumneavoastră glumiți, nu trebuie să vă creadă nimeni nici un cuvînt. Ei, dar trebuie să-mi văd de drum.

— O, atunci te însoțesc !

— N-avem același drum și nici nu-i nevoie. Ce mi se poate întîmpla ?

— Ție nu ți se poate întîmpla nimic, dar mie da. Ce ușor ar putea veni cineva care să-ți placă și să te însoțească în locul meu să-ți sărute gura frumoasă, și gîtul, și sînul tău frumos. Asta nu trebuie să se întîmple.

Își trecuse brațul pe după gîtul ei și nu-i mai dădea drumul.

— Steluță scumpă și mică ! Comoara mea ! Prună mică și dulce ! Mușcă-mă, altfel te mănînc !

O sărută pe gura deschisă și tare, în timp ce ea se zbătea îndoindu-se din șale, împotrivindu-se, apoi învoindu-se și înapoindu-i sărutul, clă-

[1] Iată. (L. italiană.)

tinînd din cap, rîzînd și căutînd să se desprindă. El o ținea însă strîns, cu gura deasupra gurii ei, cu mîna pe sînul ei, simțind cum părul ei mirosea a vară, a fîn, a grozamă, a ferigă și mure. O clipă, el își dădu capul pe spate, căutînd să răsufle — și atunci, pe cerul care se stinsese treptat, zări, mică și albă, licărind cea dintîi stea. Femeia tăcea, chipul îi devenise grav ; suspină, își puse mîna pe a lui, apăsînd-o mai tare pe sînul ei. El se aplecă delicat, îi apăsă cu brațul îndoitura genunchilor care nu se împotriviră, și o culcă în iarbă.

— Mă iubești ? întrebă ea ca o fetiță. *Povera me !* [1]

Amîndoi goliră cupa, în timp ce vîntul trecea ușor peste părul ei, luîndu-i cu dînsul și răsuflarea.

Înainte de a se despărți, Klingsor căută în rucsacul și în buzunarele hainei ceva ca să-i poată dărui. Dădu de o tabacheră mică de argint, pe jumătate încă plină de tutun pe care o goli, și i-o dărui.

— Nu, nu e un dar, sigur că nu ! grăi dînsul. E numai o amintire, ca să nu mă uiți.

— N-am să te uit, răspunse dînsa. Apoi : Ai să te întorci ?

Chipul lui se întristă. O sărută încet pe amîndoi ochii.

— Am să mă întorc, răspunse.

Mai rămase cîtva timp nemișcat locului, auzind cum pașii ei cu tălpile de lemn răsună pe povîr-

[1] Biata de mine ! (L. italiană.)

nişul muntelui, pe iarba poienilor, prin pădure, pe pămînt, pe stîncă, prin frunziş şi peste rădăcini. Plecase. Pădurea stătea acum neagră în noapte, iar vîntul trecea încropit de deasupra pămîntului întins. Nu se ştie ce, poate o ciupercă, poate o ferigă veştedă răspîndea împrejur o mireasmă tare şi amară de toamnă.

Klingsor nu se putea hotărî să se întoarcă acasă. La ce bun ar urca el acum muntele, la ce bun s-ar întoarce în odaia şi la pînzele sale ? Se întinse în iarbă privind stelele de pe cer, adormi în sfîrşit, şi dormi pînă cînd noaptea, tîrziu, ţipătul unui animal, sau o pală de vînt, sau poate roua ce căzuse îl trezi din somn. Porni atunci pe urcuşul ce ducea la Castagnetta, nimerindu-şi casa, uşa şi odăile. Găsi acolo scrisori şi flori ; îl căutaseră, în lipsă, prieteni.

Oricît se simţea de obosit, credincios unui vechi şi încăpăţînat obicei, îşi despachetă încă în toiul nopţii lucrurile şi privi la lumina lămpii schiţele pe care le făcuse ziua. Interiorul de pădure era frumos. Vegetaţia şi stîncile, cu umbrele lor străfulgerate de lumină, luceau rece şi minunat, întocmai ca o hrubă cu nestemate. Făcuse foarte bine că nu lucrase decît cu galben de crom, cu portocaliu şi albastru, evitînd verdele de cinabru. Rămase îndelung să privească schiţa.

La ce bun însă ? La ce bun toate foile astea pline de culoare ? La ce bun toată osteneala, toată sudoarea, toată pofta aceea scurtă, îmbătată, de creaţie ? Există oare izbăvire ? Există oare linişte ? Există oare pace ?

Abia apucase să se dezbrace şi căzu istovit pe pat, stinse lumina, căută să doarmă şi îngînă încet versurile lui Tu Fu :

Aud cum vîntul, iarna,
Dă peste groapa-mi...

Scrisoarea lui Klinger către
Louis cel Groaznic

„*Caro Luigi*, de mult nu ţi s-a mai auzit glasul. Mai trăieşti încă sub soare, sau vulturul a şi prins să-ţi sfîşie osemintele ?

Ai zgîndărit tu vreodată cu igliţa mădularele unei pendule care s-a oprit ? Eu am făcut asta şi m-am pomenit cu dracu dînd buzna, stîrnind tot mecanismul, dînd bice arătătoarelor care se luaseră la întrecere în jurul cadranului, făcînd o gălăgie îngrozitoare şi învîrtindu-se nebuneşte, *prestissimo*, pînă ce, tot atît de brusc, totul s-a destins şi pendula şi-a dat duhul. Întocmai aşa e acum şi la noi, aici : soarele şi luna gonesc pe cer, stîrniţi ca nişte apucaţi de amoc, zilele se fugăresc una pe alta, vremea îţi scapă printre degete ca grăunţele pe gaura unui sac. Să sperăm că şi sfîrşitul va fi brusc, lumea asta beată scufundîndu-se, în loc să se întoarcă la ritmul ei burghez de altădată.

Cît e ziua de lungă, sînt mult prea ocupat ca să mai am vremea să şi gîndesc puţin. (Ce curios

sună cînd repeţi pentru tine, în gura mare, această aşa-zisă frază : „ca să mai am vremea să şi gîndesc puţin".) Cînd vine seara însă, simt adeseori că-mi lipseşti. Şed atunci, de obicei, undeva în pădure, într-unul din nenumăratele ei beciuri şi beau din acel vin roşu atît de căutat, care de cele mai multe ori e prost, dar cu toate astea te ajută şi el să-ţi duci viaţa şi te îndeamnă la somn. De cîteva ori am şi adormit chiar, stînd la masă, în *grotto*, dovedind astfel, spre hazul localnicilor, că neurastenia mea nu e chiar atît de afurisită. Uneori sînt şi prieteni şi fete acolo şi ne încercăm degetele în plastilina mădularelor femeieşti, vorbind de pălării, de pantofi şi de artă. Uneori izbutim să creăm o ambianţă plăcută şi atunci strigăm în gura mare, şi rîdem toată noaptea, şi oamenii se bucură văzîndu-l pe Klingsor că e un tovarăş atît de vesel. E aici şi o femeie foarte frumoasă, care de cîte ori mă vede întreabă stăruitor de tine.

Arta cu care ne îndeletnicim amîndoi este, cum s-ar exprima un profesor, prea strîns legată de obiect. (Ar putea foarte bine să fie reprezentată printr-un rebus ilustrat.) Tot mai pictăm — deşi cu o mînă ceva mai liberă şi suficient de tulburător pentru burghezi — obiectele „realităţii" : oameni, arbori, tîrguri, căi ferate, peisaje. În această activitate, ne supunem unui anumit convenţionalism. Căci, sub denumirea de „real" burghezul înţelege lucrurile care sînt percepute şi descrise de mai mulţi în acelaşi fel. Am de gînd, de îndată ce va trece şi vara asta, să nu mai pictez decît lucruri fantastice, adică visuri. Lucrurile se vor desfăşura în mare parte şi cum gîndeşti tu,

adică grozav de amuzant şi de plin de surprize, cam în felul isprăvilor lui Collofino, vînătorul de iepuri din domul de la Colonia. Chiar dacă simt că sub mine scoarţa terestră s-a cam subţiat şi chiar dacă, în general, nu mai sînt atît de ahtiat după alt viitor şi alte fapte, tot aş mai vrea să zvîrl cîteva rachete explozive pe beregata lumii acesteia. Un cumpărător de tablouri mi-a scris de curînd că observă cu admiraţie cum în cele mai noi lucrări ale mele trăieşte o nouă tinereţe. Ceva în cuvintele astea e adevărat. Am impresia că, de fapt, abia anul ăsta am început să pictez. Dar ceea ce trăiesc e nu atît o primăvară nouă, cît mai ales o explozie. E uimitor cîtă dinamită se mai găseşte în mine ; cu dinamită însă, greu să încălzeşti maşina de gătit.

Dragă Louis, de multe ori m-am bucurat în sinea mea că doi crai bătrîni ca noi, sînt de fapt atît de pudici şi ne zvîrlim mai degrabă cu paharele în cap decît să lăsăm să se vadă cît de puţin sentimentele ce le nutrim unul pentru altul. Fie ca pururi să rămînem astfel, bătrîne arici !

Zilele astea am avut în *grotto*-ul de lîngă Barengo o mică serbare cu pîine, şi vin, şi cîntecele noastre romane, bătrîneşti, răsunaseră minunat la miezul nopţii, în adîncul pădurii. Cît de puţin ne trebuie ca să fim fericiţi atunci cînd îmbătrînim şi începe să ne fie frig la picioare : opt pînă la zece ceasuri de muncă pe zi, un litru de vin piemontez, un sfert de pîine, o ţigară de Virginia, vreo două prietene şi, în orice caz, căldură şi vreme bună. Pe astea le avem, soarele funcţionează admi-

rabil şi capul mi-e ars de parc-ar fi un cap de mumie.

Cîteodată am impresia că viaţa şi munca mea abia acum încep ; alteori, dimpotrivă, mi se pare că am trudit din greu optzeci de ani şi că în curînd aş avea dreptul la linişte şi odihnă. Fiecare om ajunge odată şi odată la un sfîrşit, dragă Louis, prin urmare şi eu, şi tu. Numai Dumnezeu ştie ce-ţi scriu, se vede bine că nu prea sînt în apele mele. Desigur, sînt accese de ipohondrie, mă dor ochii şi uneori mă urmăreşte chiar amintirea unui studiu pe care l-am citit, cu ani în urmă, despre dezlipirea retinei.

Cînd privesc în jos, pe uşa balconului pe care o cunoşti, îmi dau seama că va mai trebui să ne străduim multă vreme. Lumea e nespus de frumoasă şi de variată ; pe uşa asta verde ea răsună zi şi noapte către mine, şi strigă, şi cere, şi mereu mă reped afară şi rup cîte o bucată din ea pe care o iau cu mine, o bucăţică mică de tot. Împrejurimea asta verde a căpătat aici, din pricina verii secetoase, o culoare deschisă, minunată, bătînd în roşu. N-aş fi crezut niciodată că voi mai întrebuinţa roşul englezesc şi Siena. Şi apoi, ne aşteaptă curînd toamna în întregimea ei, cu miriştile, culesul viilor şi al porumbului, cu pădurile ei roşcate. Toate astea le voi mai trăi o dată, zi de zi, pictînd încă vreo cîteva sute de studii. Pe urmă însă, simt bine asta, numai din amintire şi fantezie, scriind poezii şi torcînd vise, aşa cum am făcut într-o vreme, pe cînd eram tînăr. E nevoie şi de asta.

Un mare pictor parizian, căruia un tînăr artist îi ceruse un sfat, i-a spus : «Tinere, dacă vrei să te faci pictor, nu uita că, înainte de orice, trebuie să mănînci bine. În al doilea rînd, îngrijeşte-ţi digestia şi vezi să ai scaun regulat ! Şi al treilea, să ai totdeauna o prietenă drăguţă !» S-ar crede că am învăţat de mult aceste prime noţiuni ale artei şi că în această privinţă nu-mi lipseşte nimic. Totuşi, anul acesta, dracu ştie de ce, parcă nici măcar nimicurile astea nu-s în ordine la mine. Mănînc puţin şi prost, sînt zile în care nu mănînc decît pîine goală, am neplăceri cu stomacul (află de la mine : stomacul ăsta e tot ce poate fi mai de prisos !) şi, după toate, n-am nici o prietenă adevărată, ci am a face cu patru-cinci femei şi sînt tot de atîtea ori istovit pe cît sînt de flămînd. Ceva lipseşte din mecanismul ceasornicului ; de cînd am zgîndărit înăuntrul lui cu acul, e drept că a pornit-o iar, dar fuge ca dracu şi mai şi uruie atît de ciudat. Ce simplă e viaţa cînd eşti sănătos ! Pînă acuma n-ai primit niciodată o scrisoare atît de lungă de la mine, afară poate de vremea cînd ne certam din pricina paletei. Vreau să închei, ceasurile sînt aproape cinci şi lumina adevărată şi frumoasă a început să se arate. Primeşte salutările lui

Klingsor.

Post scriptum :

Îmi amintesc că îţi plăcea mult un tablou mic al meu, cel cu tonuri predominante chinezeşti, cu o colibă, un drum roşu, nişte pomi cu frunze din-

ţate trataţi în verde veronez şi cu oraşul acela depărtat, ca o jucărioară drept fundal. Nu ţi-l pot trimite acum ; de fapt, nici nu ştiu unde te afli. În orice caz, îţi aparţine, asta ţin să-ţi spun, pentru orice eventualitate."

Klingsor îi trimite prietenului său Tu Fu o poezie

(Din zilele cînd lucra la autoportretul său)

Stau beat în pădurea bătută de vînt,
Simt toamna cum ramul îl roade cîntînd.
Crîşmarul coboară în beci mormăind,
Clondirul gol iarăşi să-mi umple cu vin.

Ca mîini moartea hîdă în preajmă-mi va fi,
Şi coasa ei lungă deasupră-mi sunînd
În roşia-mi carne va-nfige-o cu jind.
De mult stă la pîndă duşmanul cel crunt.

Să-mi bat joc de dînsa, cînt noaptea mereu.
Îmi biciui beat cîntul în codru,-obosit
Cîntări şi beţie un ţel au, atît :
S-arate că teamă de ea n-am nicicînd.

Vechi lainic, prin lume-am umblat pătimind,
Iar azi beau cînd seara coboară,-aşteptînd
Să văd coasa veche cum fulgeră cînd
De inimă capu-mi desparte, zvîcnind.

În primele zile ale lui septembrie, după multe săptămîni de neobişnuită arşiţă şi secetă, veniră cîteva zile ploioase. În aceste zile, Klingsor îşi picta — în sala cu ferestre ogivale, înalte, ale palatului său din Castagnetta — autoportretul.

Tabloul acesta groaznic, şi totuşi de o frumuseţe atît de vrăjită — cea din urmă lucrare a sa dusă la bun sfîrşit — reprezintă o culme şi o încununare a străduinţelor sale din vara aceea, sfîrşitul unei perioade de lucru nemaipomenit de înfierbîntate şi de avîntate. Multora li s-a părut surprinzător faptul că toţi care-l cunoscuseră pe Klingsor îl recunoşteau numaidecît, fără să se înşele, în portretul acesta, cu toate că niciodată vreun portret nu se depărtase mai mult de aşa-zisa asemănare naturalistă.

Ca şi celelalte lucrări de mai tîrziu ale lui Klingsor, şi autoportretul acesta poate fi privit din cele mai deosebite puncte de vedere. Pentru unii, mai cu seamă pentru cei ce nu-l cunoşteau pe pictor, tabloul e, înainte de toate, o simfonie coloristică, un covor cu un aspect deosebit de nobil şi, în ciuda coloritului său bogat, un covor cu nuanţe minunat potrivite. Alţii văd în el o ultimă încercare îndrăzneaţă, chiar deznădăjduită de a se emancipa de obiect : un chip omenesc pictat ca un peisaj, părul amintind de frunzişuri şi scoarţe de copaci, orbitele ca nişte scobituri în stînci — aceştia spun că portretul aminteşte natura, tot aşa cum spinarea unui munte aminteşte de un chip ome-

nesc, sau cîte o creangă a unui pom de mîini și de picioare — de departe doar, și numai în mod alegoric. Mulți însă, dimpotrivă, văd în lucrarea aceasta tocmai obiectul, adică chipul lui Klingsor, descompus și interpretat cu necruțătoare psihologie, o confesiune uriașă, o profesiune de credință brutală, strigătoare la cer, impresionantă și înfiorătoare. Și iarăși alții — printre aceștia unii dintre dușmanii săi cei mai îndîrjiți — interpretează tabloul ca fiind exclusiv un produs și o dovadă a așa-zisei nebunii a lui Klingsor. Ei compară capul de pe tablou cu originalul văzut în mod naturalist, cu niște fotografii și descoperă în aberațiile și exagerările formelor trăsături caracteristic negroide, degenerate, atavice, animalice. Mulți dintre aceștia se ocupă de latura idolatră și fantastică a tabloului, își închipuie că e vorba de o adorație proprie, monomană, de o blasfemie și o autoglorificare, de un fel de grandomanie religioasă. Toate aceste puncte de vedere, ca și multe altele de a considera autoportretul acesta, sînt cu putință în cazul nostru.

În tot timpul cît pictase la portretul său, Klingsor nu ieșise din casă decît noaptea, după vin, nemîncînd decît pîine și fructe pe care i le aducea în casă femeia, nu se bărbierise și arăta groaznic cu ochii lui adînciți în orbitele de sub fruntea arsă de soare. Picta șezînd pe un scaun și din memorie — și doar din cînd în cînd, aproape numai în timpul pauzelor de lucru, se ducea pînă la oglinda mare, de modă veche, pictată pe de margini cu ghirlande de trandafiri, atîrnată de peretele de miazănoapte al odăii, întindea gîtul

înainte, deschidea ochii mari și făcea tot felul de grimase.

Multe, multe alte chipuri vedea el îndărătul chipului lui Klingsor cînd privea în oglinda cea mare, printre ghirlandele ei aurite și multe chipuri pictase el în autoportretul său : chipuri de copii, duioase și uimite, frunți de adolescenți, pline de visuri și de ardoare, ochi ironici de bețiv, buze de însetat, de om hăituit, de suferind, de nedumerit, de desfrînat, de *enfant perdu* [1]. Capul și-l zugrăvi însă maiestos și brutal, un idol al pădurilor seculare, un Iehova gelos, îndrăgostit de sine însuși, o momîie în fața căreia se jertfesc primii născuți și fecioarele. Erau doar cîteva din chipurile sale. Un alt chip îl reprezenta pe omul care decade, care apune, care se învoiește cu apusul lui : pe țeasta lui crescuse mușchiul, dinții îmbătrîniți stăteau strîmbi în gură, pielea veștedă era brăzdată de crăpături și crăpăturile acestea erau pline de bube și de mucegai. Unii din prietenii săi prețuiau în mod deosebit tocmai amănuntele astea. Ei argumentau astfel : *ecce homo*, iată omul, omul obosit, lacom, sălbatic, copilăros și rafinat al vremii noastre tîrzii, omul european pe cale de a muri, care vrea să moară : înnobilat de toate dorințele, îmbolnăvit de toate viciile, însuflețit pînă la entuziasm de conștiința pieirii sale, gata de orice progres, matur pentru orice regres, o torță arzîndă și, în același timp, oboseala personificată, pradă a sorții și a durerii la fel cum e morfinistul o pradă a otrăvii, însingurat, găunos, străvechi, în același

[1] Copil pierdut. (L. franceză.)

timp Faust şi Karamazov, animal şi înţelept, despuiat cu desăvîrşire, lipsit de orice rîvnă, bîntuit de teamă copilărească în faţa morţii şi gata, de obosit ce e, să moară.

Şi mai departe, mai adînc îndărătul tuturor chinurilor acestora dormeau alte chipuri, mai profunde, mai vechi, premergătoare celor umane, animalice, vegetale, de piatră, aşa ca şi cum cel din urmă om de pe pămînt, în clipa morţii, şi-ar aduce aminte încă o dată, repede, cît durata unui vis, de toate întrupările sale din epocile premergătoare tinereţii lumii.

În aceste zile de înnebunită încordare, Klingsor trăise ca un extatic. Noaptea se umfla cît putea cu vin şi după aceea stătea, cu lumînarea în mînă, înaintea vechii oglinzi, cercetînd, în apele cristalului, chipul său, chipul melancolic al beţivului ce rînjeşte. Într-o seară avusese o iubită lîngă dînsul, în atelier, pe divan, şi în timp ce o îmbrăţişa, goală, privea peste umerii ei, cu ochii holbaţi, în oglindă, văzînd alături de părul ei despletit, propriul său chip crispat, cu ochii înroşiţi, plin de voluptate şi plin de scîrbă pentru această voluptate. Îi ceru femeii să vină şi a doua zi, dar femeia, îngrozită, nu se mai întoarse.

Noaptea dormea foarte puţin. Se trezea adesea din visurile lui înspăimîntătoare, cu chipul scăldat de sudoare, sălbătăcit, sătul de viaţă — şi totuşi sărea repede din pat, se holba la chipul său din oglinda dulapului, desluşea peisajul groaznic, răvăşit, al trăsăturilor sale, peisaj plin de ură, întunecat sau, dimpotrivă, zîmbind, ca şi cum s-ar fi bucurat de propria sa nefericire. Avusese un vis

în care se făcea că era schingiuit, că i se înfigeau cuie în ochi, că i se smulgea nasul cu nişte cleşti ; şi el desenă cu cărbune chipul acela chinuit, cu ochii plini de cuie, pe scoarţa unei cărţi ce-i stătea tocmai la îndemînă ; foaia aceasta curioasă am găsit-o noi după ce a murit. Cuprins de un atac de nevralgie facială, rămase strîmb, aplecat peste spătarul unui scaun, rîzînd totuşi, ţipînd de durere şi ţinîndu-şi faţa descompusă înaintea oglinzii, urmărindu-şi convulsiile şi bătîndu-şi joc de lacrimile sale.

Şi nu numai chipul sau cele o mie de chipuri ale sale le pictase el în autoportret, nu numai ochii şi buzele sale, povîrnişul îndurerat al gurii, stînca despicată a frunţii, mîinile rădăcinoase, degetele cu tremurul lor nervos, inteligenţa dispreţuitoare şi umbra morţii din ochiul său. Cu scrisul autoritar, bogat, concentrat şi convulsiv al pensulei lui, el mai pictase şi viaţa, iubirea, credinţa şi deznădejdea sa. Pictase cîrduri întregi de femei despuiate, mînate şi gonite ca nişte păsări, jertfe aduse pe altarul idolului Klingsor şi un adolescent cu chipul sinucigaşului, şi temple, şi păduri, un zeu gîrbov, bărbos şi prost, un sîn de femeie despicat de un pumnal, fluturi cu chipuri omeneşti pe aripi şi, în fund de tot, la marginea haosului, moartea, o stafie cenuşie care, ţinînd în mînă o suliţă cît un ac doar, o înfigea în creierul lui Klingsor.

După ce picta ceasuri întregi, simţea cum îl copleşeşte o nelinişte şi începea să alerge ca o vîlvătaie dintr-o odaie într-alta, uşile vuiau în urma lui, smulgea cu înverşunare sticlele din dulap, cărţile de pe rafturi şi cuverturile de pe mese, se în-

tindea pe dușumele ca să citească, se rezema de ferestre, scoțîndu-și capul afară ca să respire adînc, căuta desene și fotografii vechi și acoperea podelele, mesele, paturile și scaunele tuturor odăilor cu hîrtii, ilustrații, cărți și scrisori. Și toate fluturau parcă triste, anarhic, cînd se întîmpla ca o pală de vînt umed de ploaie să sufle pe fereastră. Găsise, printre alte lucruri vechi, portretul lui de copil, o fotografie de pe vremea cînd avea patru ani, cu niște hăinuțe albe de vară, cu părul blond-deschis, aproape albicios și cu un obraz de băiețel, dulce și îndărătnic. Găsise fotografiile părinților săi și ale unor iubite din vremea tinereții lui. Totul îl interesa, îl ațîța, îl încorda, îl chinuia, îl mîna încolo și încoace ; toate le lua, ca apoi să le arunce numaidecît, pînă ce, pradă convulsiilor, să se aplece din nou asupra șevaletului pictînd mai departe. Trăgea atunci dungi mai adînci prin despicăturile portretului său, durînd pe temelii mai largi templul vieții sale, accentuînd mai tare caracterul etern al fiecărei întruchipări, mai înlăcrimat deșertăciunea vieții, mai dulce alegoria sa zîmbitoare, mai ironic osînda putreziciunii. Apoi sărea iar din loc, ca un cerb gonit de vînătoare, și pornea în fugă, prins între zidurile casei sale. Simțea cum e răscolit de voie-bună și de o nespusă fericire de a crea, le simțea străbătîndu-l ca o ploaie repede, chiuia de bucurie pînă ce durerea îl arunca iar la pămînt, zvîrlindu-i în obraz cioburile vieții și artei sale. Îngenunchea rugîndu-se în fața chipului său, pentru ca îndată după aceea să-l scuipe. Era nebun, așa cum oricare creator e nebun. Dar în nebunia creației lucra fără să dea

greș, ca un somnambul, la desăvîrșirea operei sale. Simțea și era încredințat că în această îngrozitoare luptă pe care o dădea pentru portretul său nu era vorba numai de soarta și de socotelile unui singur individ ci de ceva uman, de ceva generic, necesar. Simțea că se află iar în fața unei meniri noi, în fața unui destin și toată teama și fuga lui, ca și toată beția și șovăiala, nu erau decît teamă și sfială în fața acestei meniri. Acum nu mai existau nici teamă, nici fugă, ci doar un „înainte“, doar lovitură și împunsătură, biruință sau pieire. Era învingător și pierea, pătimea și rîdea, își croia drum cu dinții, ucidea și murea, năștea și se năștea la rîndul lui.

Un pictor francez voise să-l vadă și gazda îl conduse în tindă. În spațiul acela ticsit de tot felul de lucruri, rînjeau o dezordine și o murdărie nemaipomenită. Klingsor, cu mînecile murdare de vopsele, cu vopsea pe obraz, cenușiu și nebărbierit, veni în fuga mare. Străinul îi aduse salutări din Paris și Geneva, exprimîndu-i admirația lui, în timp ce Klingsor se plimba de colo pînă colo prin odaie, părînd că nu aude nimic. Încurcat, oaspetele tăcu și dădu să se retragă, cînd deodată Klingsor se apropie de el, îi puse mîna sa murdară de vopsele pe umăr și îl privi de aproape drept în ochi.

— Mulțumesc, zise el încet și anevoie, mulțumesc, dragă prietene. Sînt ocupat cu lucrul și nu pot să vorbesc. Oamenii vorbesc prea mult, totdeauna. Te rog, nu fi supărat și predă salutări din partea mea prietenilor. Spune-le că-mi sînt foarte dragi.

Şi dispăru în odaia alăturată.

Cînd termină portretul, îl puse, după trecerea acestor zile chinuite, în bucătăria goală, nefolosită şi încuie uşa. Nu l-a arătat nimănui, niciodată. Apoi înghiţi nişte veronal şi dormi neîntrerupt o noapte şi o zi, după care se spălă, se bărbieri, se primeni cu rufe şi haine noi, plecă în oraş şi cumpără fructe şi ţigări spre a le dărui Ginei.

1920

CHAGRIN D'AMOUR [1]

De mai multă vreme, în faţa Canvoleisului, oraşul de scaun al comitatului Valois [2], poposiseră o mulţime de domni mari care-şi întinseseră acolo corturile lor măreţe. În fiecare zi se desfăşura aici turnirul, al cărui premiu era regina Herzeloyde, feciorelnica văduvă a lui Castis, frumoasa fiică a lui Frimutel, regele Gralului. În rîndurile celor ce se întreceau se găseau bărbaţi de neam mare, printre alţii Pendragon, regele Engliterei, Lot al Norvegiei, regele Aragonului, ducele de Brabant, precum şi vestiţi conţi, cavaleri şi viteji, ca de pildă Morholt şi Rivalin, pe care îi găsim amintiţi în cîntul al doilea din „Parsival" al lui Wolfram [3]. Unora le stătea la inimă gloria arenelor, altora ochii albaştri, frumoşi ai tinerei regine, celor mai mulţi însă, ţara ei bogată şi mănoasă, cu tîrgurile şi burgurile ei.

În afară de această mulţime de domni măreţi şi de viteji cărora li se dusese vestea, se mai afla

[1] Durerea dragostei. (L. franceză.)
[2] Vechi comitat francez.
[3] *Wolfram von Eschenbach*, cel mai de seamă reprezentant al epocii cavalereşti germane (aprox. 1170—1220).

însă şi o liotă întreagă de cavaleri necunoscuţi, de lainici pripăşiţi şi de bieţi sărăcani. Unii nici cort n-aveau, ci se aciuiseră ici şi colo, uneori fără culcuş, pe cîmp, apăraţi doar de mantiile lor. Îşi lăsaseră caii să pască în voie prin livezi, iar ei se ospătau, poftiţi sau nepoftiţi, pe la mese străine, fiecare bizuindu-se pe noroc şi întîmplare, bineînţeles dacă le trecuse prin minte să ia parte la turnir. Căci, la urma urmei, prea mult noroc nu puteau să aibă, cu mîrţoagele lor. Iar pe un cal prost, nici cavalerul cel mai viteaz n-ar fi fost în stare să iasă cu faţa curată dintr-un turnir. Mulţi dintre ei, de altfel, nici nu se gîndeau să se măsoare în luptă, ci voiau doar să fie şi ei acolo, să ia şi ei parte la petreceri sau să tragă vreun folos de pe urma lor. Erau cu toţii veseli, în fiecare zi se dădeau ospeţe şi serbări — cînd în palatul reginei, cînd în corturile domnilor celor măreţi şi bogaţi — şi mulţi cavaleri mai sărăcuţi se bucurau că turnirul nu se mai sfîrşea. Plecau călări să se plimbe, se duceau la vînătoare, stăteau la taifas, îi dădeau cu băutura, cu jocurile, mai priveau încleştările turnirului sau, din cînd în cînd, se mai încercau şi ei, îşi tămăduiau caii vătămaţi în lupte, priveau cu jind la viaţa bogată a celor mari, nu lipseau de la nici o solemnitate şi aveau grijă să le fie cît mai bine.

Printre cavalerii săraci şi necunoscuţi, se afla şi unul, pe nume Marcel, copilul vitreg al unui mic baron de prin părţile de miazăzi, un aventurier tînăr, frumos dar cam flămînd, îmbrăcat într-o armură sărăcăcioasă şi avînd un căluţ bătrîn şi prăpădit, pe nume Melissa. Venise şi el, la fel ca

şi ceilalţi să-şi încerce norocul şi să se împărtăşească puţintel din veselia şi bunăstarea ce domneau aici. Marcel ajunsese să aibă oarecare trecere la cei de o seamă cu el ca şi la alţi cîţiva cavaleri mai cunoscuţi. Nu în ipostaza lui de cavaler, ci ca un bun cîntăreţ din gură şi din lăută. Căci tînărul se pricepea să scrie cîntece pe care apoi le zicea foarte frumos, însoţindu-se cu lăuta. Se simţea bine de tot în mijlocul mulţimii acesteia, care-i părea un fel de bîlci, şi nu dorea nimic mai cu sîrg decît ca tabăra asta veselă, cu toate petrecerile ei, să ţină cît mai mult.

Unul dintre protectorii lui, şi anume ducele de Brabant, îl pofti într-o seară să ia şi el parte la o masă pe care regina voia să o dea celor mai de seamă cavaleri. Marcel îl însoţi la palat, în oraşul de scaun al reginei, unde sala strălucea în mii de lumini iar străchinele şi cănile îmbiau la mîncare şi băutură. Dar bietul băiat plecă de acolo cu inima întristată. O văzuse pe regina Herzeloyde, auzise glasul ei cristalin şi melodios, sorbise privirile ei dulci. Şi acum inima lui zvîcnea de dragoste pentru înalta doamnă, care părea atît de blîndă şi de modestă ca o fată din popor şi care stătea totuşi atît de mult deasupra lui, încît nu te puteai gîndi să te apropii de dînsa.

Putea şi el, se înţelege, să lupte pentru ea, la fel ca oricare alt cavaler. N-avea să-şi caute norocul în întrecerile turnirului. Numai că, nici calul, nici armele lui nu prea erau de soi, şi nici el nu putea să-şi închipuie că ar fi cine ştie ce viteaz mare. E drept că nu ştia ce e frica şi că în orice ceas ar fi fost gata să-şi pună viaţa în joc

pentru regina mult-dorită. Dar tot atît de bine știa că, în ce privește puterea, nu s-ar fi putut nicidecum măsura cu Morholt, cu regele Lot, cu alți viteji sau mai ales cu Rivalin. Totuși, nu voia să renunțe la o încercare. Își hrăni iapa cu pîine și cu fîn cît mai bun, pe care le cerșise de la alții, se îngriji apoi și de el, mîncînd la timp și dormind regulat, își frecă și lustrui cît putu mai bine armura nu tocmai arătoasă. Și așa, după cîteva zile porni dis-de-dimineață să ia parte la turnir. Un cavaler spaniol apăru numaidecît în fața lui. Se repeziră cu sulițele lor lungi, unul împotriva celuilalt și Marcel, împreună cu calul lui, se rostogoliră la pămînt. Îi curgea sînge din gură și îl dureau toate mădularele dar se ridică fără să fie ajutat, își duse de acolo căluțul care tremura și se spălă, mai încolo, în apele unui pîrău, unde rămase tot restul zilei, singur și umilit.

Cînd se întoarse seara în tabăra corturilor, unde ici și colo se și vedeau făcliile arzînd, ducele de Brabant îl strigă pe nume :

— Dragul meu, ți-ai încercat astăzi norocul cu armele, zise el binevoitor. Cînd ai să vrei să mai încerci, ia unul din caii mei, și dacă învingi, păstrează-l ! Acum însă, hai să ne veselim și zi-ne un cîntec frumos la lăută !

Micuțului nostru cavaler nu-i prea ardea de cîntec și de veselie. Dar, de dragul calului făgăduit, se învoi. Intră în cortul ducelui, dădu pe gît un pahar de vin roșu și ceru să i se dea lăuta. Cîntă un cîntec și încă unul. Camarazii și domnii cei mari îl lăudară și băură în sănătatea lui.

— Dumnezeu să te țină, cîntărețule ! strigă vesel ducele. Lasă-te de sulițărie și vino cu mine, la curtea mea. Ai să trăiești bine acolo !

— Sînteți prea bun, răspunse încet Marcel. Dar mi-ați făgăduit un cal bun și, înainte de a mă gîndi la altceva, vreau să mai lupt o dată. La ce mi-ar folosi o viață tihnită și cîntece frumoase, cînd alți cavaleri luptă pentru glorie și dragoste ?

Cineva rîse :

— Vrei cumva s-o cucerești pe regină, Marcel ?

El izbucni aprins :

— Vreau ceea ce vreți voi toți, chiar dacă nu sînt decît un cavaler sărman. Și chiar dacă n-o pot cuceri, pot totuși să lupt, să-mi dau sîngele pentru ea, să fiu înfrînt și să sufăr pentru ea. E mai dulce pentru mine să mor de dragul ei decît să duc o viață îmbelșugată de trîntor, fără ea. Și cine din pricina asta rîde de mine, să știe că-l voi întîmpina cu spada mea ascuțită, cavalere !

Ducele căută să împace lucrurile și după puțin timp toți plecară să se culce. Ducele însă făcu un semn cîntărețului, care voia și el să plece, și-l opri. Îl privi în adîncul ochilor și-i spuse cu blîndețe :

— Ești prea repezit, băiete. Vrei cu orice preț să trăiești în lipsuri, sîngerînd și pătimind pentru o nălucire ? Tu nu poți să fii rege în Valois și nici să faci ca regina Herzeloyde să-ți fie iubită. Asta o știi bine. La ce bun să răstorni de pe cal unul sau chiar doi cavaleri mărunți ? Ar trebui mai întîi să învingi regii, și pe Rivalin, și pe mine, și pe toți ceilalți viteji, dacă vrei să-ți ajungi țelul !

Iată de ce te sfătuiesc: dacă vrei neapărat să lupţi, atunci începe cu mine şi, dacă nu mă birui, lasă-te de năluciri şi intră în suita mea, aşa cum ţi-am spus.

Marcel, deşi se îmbujorase la faţă, răspunse fără să se gîndească prea mult:

— Vă mulţumesc, domnule duce, mîine vreau să călăresc împotriva dumneavoastră.

Apoi plecă şi se duse să-şi caute iapa. Aceasta necheză bucuros văzîndu-l, mîncă din mîna lui pîinea pe care i-o întinsese şi îşi puse botul pe umărul lui.

— Da, da, Melissa, zise el încet, mîngîind-o pe cap, tu mă iubeşti, Melissa, căluţul meu drag. Ce bine era dacă pieream amîndoi undeva, în pădure, înainte de a ajunge în tabăra asta. Noapte bună, Melissa, căluţul meu!

În dimineaţa următoare Marcel porni de timpuriu călare spre oraşul Canvoleis, unde o dădu pe Melissa unui locuitor, în schimbul unui coif şi al unor cizme noi. Cînd plecă de acolo, iapa îşi întoarse capul lungindu-şi gîtul după el, dar fostul ei stăpîn porni mai departe nevrînd să mai privească înapoi. Un argat al ducelui îi aduse curînd un armăsar roib, un cal tînăr şi voinic; după un ceas, apăru şi ducele călare, să se măsoare în luptă cu el. Mulţi veniră să vadă lupta, deoarece unul dintre cei doi adversari din turnir era un domn mare. În prima încrucişare de suliţi nici unul din cei doi nu se arătă mai iscusit decît celălalt, deoarece ducele de Brabant voia să-l cruţe pe tinerelul nostru. Curînd însă se îndîrji împotriva băiatului

acestuia fără minte şi-l împunse atît de tare cu suliţa încît Marcel căzu de-a rostogolul, rămînînd totuşi agăţat de scara şeii, încît armăsarul cel roib îl tîrî după sine.

În timp ce necugetatul nostru zăcea plin de răni şi de vînătăi într-unul dintre corturile servitorimii ducelui, unde i se dădeau îngrijiri, în oraş şi în tabără se răspîndi vestea sosirii lui Gachmuret, viteazul cel vestit în lumea întreagă. El îşi făcu intrarea cu pompă şi alai, numele lui strălucind pretutindeni ca o stea. Cavalerii cei mai mîndri îşi încruntară frunţile, pe cînd ceilalţi, mai săraci şi mai mărunţi, îl primiră cu entuziasm iar frumoasa Herzeloyde se îmbujoră privind în urma lui.

A doua zi, fără să se grăbească, Gachmuret sosi călare pe pajiştea unde aveau loc întrecerile, începu să se lege cînd de unul, cînd de altul, căutîndu-le gîlceavă, şi doborî din şa, unul după altul, pe toţi cavalerii mai de seamă. Nu se mai vorbea acum decît de el, învingătorul, căruia i se cuvenea mîna şi ţara reginei. Marcel, care zăcea bolnav, auzi şi el cele ce se vorbeau în tabără. Auzi că o pierduse pe Herzeloyde, auzi cum lumea îl lăuda şi-l slăvea pe Gachmuret şi, în durerea lui, se întoarse cu faţa spre peretele cortului, strîngînd din dinţi şi dorindu-şi moartea. El auzi chiar mai mult, căci ducele care veni să-l vadă şi-i dădui alte haine, îi vorbi şi el despre învingător. Marcel află astfel că regina Herzeloyde ar fi roşie şi vînătă de atîta dragoste pentru Gachmuret. Mai auzi însă despre acelaşi Gachmuret, nu numai că ar fi un cavaler al reginei Anflise a Franţei, dar şi că, în ţara pă-

gînilor, ar fi părăsit o principesă neagră care i-ar fi fost soţie. Cînd ducele plecă de la dînsul, Marcel se ridică anevoie din culcuşul lui, puse ceva pe el şi, în ciuda durerilor ce-l sfredeleau, porni în oraş să-l vadă pe Gachmuret cel biruitor. Îl văzu : un războinic înalt, oacheş, un uriaş greoi, cu nişte mădulare puternice. Îi făcea impresia unui casap. Izbuti să se strecoare înlăuntrul palatului, amestecîndu-se, fără să fie văzut, cu oaspeţii. Putu să vadă cum regina, femeia atît de feciorelnică şi de gingaşă strălucea, pudică, de atîta bucurie, şi cum îşi dăruia gura străinului celui viteaz. Aproape de sfîrşitul ospăţului, fu descoperit însă de binevoitorul său, ducele, care îl chemă la dînsul.

— Îngăduiţi-mi, zise ducele către regină, să aduc înaintea măriei-voastre pe cavalerul acesta tînăr. Îl cheamă Marcel şi e un trubadur al cărui meşteşug ne-a desfătat de multe ori. Dacă vă e pe plac, îngăduiţi să ne cînte ceva.

Herzeloyde încuviinţă cu capul privind prietenoasă pe duce şi pe cavalerul cel tînăr, apoi, zîmbind, porunci să se aducă o lăută. Cavalerul cel tînăr, palid, se înclină adînc şi luă şovăind lăuta ce-i fusese adusă. Curînd însă degetele sale trecură repede deasupra coardelor, îşi aţinti neclintit privirea asupra reginei şi cîntă un cîntec iscodit de el mai demult, în ţara sa. Dar ca refren adăugă, după fiecare strofă, două versuri simple, pline de tristeţe, zvîcnind parcă din însăşi inima lui. Şi versurile astea, care răsunaseră pentru întîia oară atunci, la palat, în seara aceea, se răspîndiră cu-

rînd pînă hăt, departe şi fură cîntate pretutindeni. Ele spuneau :

„Plaisir d'amour ne dure qu'un moment,
Chagrin d'amour dure toute la vie." [1]

Cînd sfîrşi cîntecul, Marcel părăsi palatul, din ferestrele căruia îl urmăreau încă strălucirea lumînărilor aprinse. El nu se mai întoarse la locul unde erau aşezate corturile ci, ieşind din cinul cavalerilor, porni prin noapte spre alte meleaguri, unde urma de aci înainte să-şi desfăşoare viaţa numai ca trubadur fără ţară, desfătînd pe cavaleri cu lăuta lui.

Larma sărbătorească s-a stins, corturile au mucezit, ducele de Brabant, viteazul Gachmuret şi regina cea frumoasă au murit de cîteva sute de ani, nimeni nu mai ştie nimic despre Canvoleis şi despre turnirele în cinstea reginei Herzeloyde. În scurgerea veacurilor n-a mai rămas decît numele lor, care sună străine şi învechite urechilor noastre precum şi acele două versuri ale tînărului cavaler. Ele se mai cîntă şi astăzi.

1935

[1] Plăcerea dragostei e numai de o clipă,
Durerea dragostei dăinuie toată viaţa. (L. franceză.)

Iată ce ne povesti bătrînul Cecco într-o seară, pe marginea apei :

— Dacă vă face plăcere, doamnelor și domnilor, am să vă spun astăzi o foarte veche poveste, în care e vorba de o femeie frumoasă, de un pitic, de un filtru, de credință și necredință, de dragoste și de moarte, ca în mai toate poveștile și întîmplările noi și vechi.

Domnișoara Margherita Cadorin, fiica nobilului domn Battista Cadorin, trecea drept cea mai frumoasă printre femeile frumoase din Veneția iar cîntecele și versurile ce fuseseră scrise în cinstea ei întreceau ca număr pe acela al ferestrelor cu ogive din palatele aflate de-a lungul lui Canal Grande și al gondolelor care, într-o seară de primăvară, plutesc între Ponte del Vin și Dogana. Sute de nobili, tineri și bătrîni, din Veneția, din Murano precum și din Padova nu erau în stare să închidă noaptea ochii fără să o viseze și nici să se trezească dimineața, fără să le fie dor de dînsa ; afară de asta, nu se găsea în tot orașul o singură gentildonă care să nu fi avut măcar o dată prilejul de a fi geloasă pe Margherita Cadorin. Nu mi se

cuvine mie să v-o înfățișez, ajunge să vă spun că avea părul bălai și era înaltă și zveltă ca o mlădiță de chiparos, că vîntului îi plăcea să-i alinte părul iar pămîntului tălpile ei și că Tiziano, în clipa cînd a văzut-o întîia oară, se zice că și-ar fi dorit ca vreme de un an întreg să nu mai picteze nimic și pe nimeni decît pe dînsa.

Veșminte scumpe, dantele de preț, brocarturi țesute cu aur, pietre și giuvaericale dintre cele mai prețioase — nimic din acestea nu-i lipseau frumoasei noastre ; în palatul ei se înota în belșug, piciorul călca pe covoare groase multicolore aduse din Asia Mică, sipetele ascundeau tot felul de argintării, pe mese străluceau cele mai fine fețe de damasc și cele mai frumoase porcelanuri, pardoselile odăilor de locuit erau toate din mozaicuri atrăgătoare iar tavanele și pereții acoperiți în parte cu gobelinuri din brocart și mătase și în parte cu picturi cît mai atrăgătoare. Slujitorime era destulă și tot așa gondole și vîslași.

Se înțelege că și în alte case găseai asemenea lucruri atrăgătoare și frumoase ; erau chiar palate mai mari și mai bogate decît al ei, sipete mai încărcate, vase, tapete și giuvaeruri mai încîntătoare. Pe vremea aceea, Veneția era foarte bogată. Cel mai de preț giuvaer însă — pe care singură tînăra noastră Margherita îl poseda și care stîrnea invidia multor nobili mai bogați chiar — era un pitic, pe nume Filippo, neavînd nici măcar trei coți înălțime și dăruit cu două cocoașe mititele. Pe scurt, un omuleț fantastic de mic. Filippo văzuse lumina zilei în Cipru și, atunci cînd domnul Vittorio Battista îl adusese dintr-una din călătoriile

sale, nu știa decît greaca și siriana. Acum însă vorbea o venețiană atît de curată, încît ai fi crezut că se născuse în cuprinsul parohiei San Ciobbe. Pe cît era de frumoasă și de zveltă stăpîna lui, pe atît era de urît piticul ; alături de trupul lui schilod, ea părea de două ori mai înaltă și mai mîndră, întocmai ca un turn de biserică așezat pe o insulă alături de o colibă de pescar. Mîinile piticului erau zbîrcite, negricioase, strîmbe pe la încheieturi, umbletul lui era nespus de caraghios, nasul mult prea mare, picioarele lătărețe și întoarse cu vîrfurile înăuntru. Îmbrăcat cum era numai în mătase și brocart de aur, părea însă un prinț.

Însăși numai înfățișarea făcea din el un giuvaer ; poate că nu numai în Veneția, ci chiar în toată Italia, neuitînd nici de Milano, nu se afla figură mai stranie și mai caraghioasă ; și nu încape îndoială că multe capete încoronate, multe altețe și excelențe ar fi fost gata să-l cumpere plătindu-l cu aur cît cîntărea el.

Dar, chiar dacă prin unele palate sau în unele orașe bogate ar mai fi fost cîțiva pitici putînd să se măsoare cu Filippo ca micime și urîțenie, în ce privește inteligența și talentele, nu încape îndoială că toți erau mult în urma lui. Dacă am ține seama numai de înțelepciunea lui, fără îndoială că piticul nostru ar fi putut să facă liniștit parte din Consiliul celor zece sau să stea în fruntea vreunei ambasade. Nu numai că vorbea bine trei limbi, dar era deosebit de îndemînatic, iar pe tărîmul istoriilor, sfaturilor și născocirilor știa tot atît de bine să depene povești vechi, pe cît se pricepea să născocească altele noi, să dea povețe bune, dar să

și joace cîte un renghi cuiva ; era în stare, după voie, să facă pe cineva să se strîmbe de rîs sau să se îmbolnăvească de supărare.

În zilele însorite, donna lui se așeza pe terasă — pentru ca, așa cum era pe atunci obiceiul, soarele să-i pălească părul minunat — mai totdeauna însoțită de cele două slujitoare ale ei, de papagalul ei african și de Filippo. Fetele îi umezeau și-i pieptănau părul lung, răsfirîndu-l deasupra pălăriei mari de soare, ca să se decoloreze mai bine, îl stropeau cu rouă de trandafiri și alte ape grecești, povestind între timp ce se petrecea sau era pe cale să se petreacă în oraș : decese, festivități, nunți și botezuri, hoții și cîte și mai cîte întîmplări caraghioase. Papagalul își umfla penele lui frumoase și arăta cele trei meșteșuguri pe care le cunoștea : fluiera un cîntec, behăia ca o capră sau țipa „bună seara". Alături, piticul ședea tăcut, tolănindu-se la soare, citind în cărți sau suluri vechi, nepăsîndu-i de pălăvrăgeala fetelor, nici de țînțarii ce bîzîiau împrejur. De fiecare dată se întîmpla că, după cîtva timp, pasărea multicoloră dădea din cap, căsca și adormea, iar fetele începeau să vorbească din ce în ce mai în șoaptă pentru a amuți apoi și a-și îndeplini slujba pe tăcute și cu gesturi ostenite. Căci, la drept vorbind, există oare vreun loc unde soarele de amiază să ardă mai fierbinte și mai adormitor decît terasa unui palat venețian ? Atunci stăpîna se supăra și-și certa fetele care-i lăsau părul să se usuce prea tare sau umblau cu el fără pricepere. Apoi venea clipa cînd striga :

— Luați-i cartea din mînă !

Fetele se grăbeau să ia cartea de pe genunchii lui Filippo și piticul își ridica ochii plin de mînie ; se potolea totuși numaidecît și întreba respectuos ce dorește stăpîna.

Și ea poruncea :

— Spune-mi o poveste !

Iar piticul răspundea :

— Să mă gîndesc.

Și se gîndea.

Se întîmpla uneori că se gîndea prea îndelung ; atunci stăpîna îl ocăra. El însă își scutura liniștit capul greoi, mult prea mare pentru statura lui, și răspundea blajin :

— Aveți răbdare. Povestea bună e ca vînatul de soi, care de obicei stă ascuns și trebuie adesea să-l pîndești îndelung lîngă buza văgăunii sau la marginea pădurii. Dați-mi răgaz să mă gîndesc !

Dar după ce se gîndea îndestul și începea să povestească, apoi nu se mai oprea pînă nu ajungea la sfîrșit — și povestea lui se revărsa ca un rîu de munte în care se oglindesc toate lucrurile, de la cel mai neînsemnat firișor de iarbă pînă la bolta albastră a cerului. În răstimpul acesta, papagalul își continua somnul — cîrîind doar din cînd în cînd în vis cu ciocul lui încovoiat — apele înguste ale canalelor mai mici stăteau nemișcate, astfel că imaginile caselor ce se oglindeau în ele păreau să fie ziduri adevărate, soarele își înfigea razele-i arzătoare în acoperișul neted de deasupra, iar slujnicele luptau deznădăjduite cu somnul. În schimb, piticul nu era somnoros și părea un vrăjitor și un rege, de îndată ce începea să-și arate meșteșugul. El stingea de pe cer soarele și-și conducea stăpîna, care asculta în

tăcere, cînd prin păduri negre, înfiorătoare, cînd pe meleagurile albastre și răcoroase ale fundului mării, cînd pe ulițele unor orașe străine, fabuloase. Căci el învățase meșteșugul povestirilor undeva, în Orient, acolo unde povestitorii sînt prețuiți ca magi care se amuză cu sufletele ascultătorilor așa cum se amuză copilul cu mingea lui.

Poveștile lui nu începeau aproape niciodată cu întîmplări din țări străine, unde sufletul ascultătorului n-ar fi putut să zboare prea ușor cu de la sine putere, ci mai întotdeauna începeau cu ceva ce putea fi ușor văzut cu ochii, fie cu vreo brățară de aur, fie cu vreo băsmăluță de mătase, întotdeauna cu ceva apropiat, îndrumînd închipuirea stăpînii lui, pe nesimțite, acolo unde voia el, pornind de la deținătorii de altădată ai acestor giuvaere sau de la cei ce le făuriseră, sau le vînduseră, astfel că povestea se depăna ușor și firesc, din terasa palatului pînă în barca negustorului, de acolo în port, pe o corabie, legănîndu-se astfel pînă în cele mai depărtate colțuri ale lumii. Celui ce îl asculta i se părea că și el călătorește și, în timp ce sta liniștit, la locul lui din Veneția, spiritul său colinda bucuros sau plin de teamă pe cine știe ce mări depărtate sau prin lumi fabuloase. Astfel știa să povestească Filippo.

Pe lîngă aceste basme minunate, cele mai multe de prin țara lui Soare-Răsare, el povestea și unele aventuri și întîmplări adevărate din vremuri mai vechi și mai noi, despre călătoriile și pătimirile regelui Enea, despre împărăția Ciprului, despre regele Ioan, despre vrăjitorul Vergiliu și despre mărețele călătorii ale lui Amerigo Vespucci. Știa să născo-

cească şi să spună apoi pînă şi cele mai năstruşnice poveşti. Cînd într-o zi, stăpîna lui, care privea papagalul ce aţipise, îl întrebase : „Tu, atotştiutorule, ce visează papagalul meu ?“ el se gîndi numai cîteva clipe şi se porni apoi să-i povestească un vis lung, aşa ca şi cum el însuşi ar fi fost papagalul. Iar cînd termină cu povestitul, se întîmplă ca tocmai atunci să se deştepte şi papagalul, care behăi ca o capră şi scutură din aripi. Sau, altă dată, stăpîna lui luînd o pietricică, o aruncă peste parapetul terasei. Cînd piatra căzu plescăind în apele canalului, ea îl întrebă :

— Spune-mi, Filippo, unde a ajuns pietricica mea ?

Şi piticul începu numaidecît să povestească cum a trecut pietricica în apă printre meduze, peşti, crabi şi stridii ca să ajungă la corăbierii ce s-au înecat cîndva, la duhurile apelor, la ştime şi nereide, al căror trai şi ale căror obiceiuri el le cunoştea, pricepîndu-se din fir-a-păr să le descrie.

Cu toate că domnişoara Margherita era şi ea, ca atîtea alte tinere bogate şi frumoase, îngîmfată şi neîndurătoare, ţinea totuşi mult la piticul ei şi avea grijă ca toată lumea să se poarte cu el cît mai bine şi mai cuviincios. Numai ei îşi îngăduia din cînd în cînd să glumească şi să-l necăjească puţintel. Că doar piticul era un lucru ce-i aparţinea ! Aşa că, ba îi lua toate cărţile, ba îl închidea în colivia papagalului, ba îi punea o piedică făcîndu-l să se poticnească pe mozaicul lunecos al vreunui salon. Totuşi, nu făcea lucrurile astea din răutate şi nici Filippo nu se plîngea niciodată ; el nu le uita însă şi, din cînd în cînd, în fabulele şi istorioarele sale aducea vorba de ele, făcînd anumite aluzii şi înţepături, pe care domnişoara le primea fără supărare. Se ferea să-l necăjească prea mult, toată lumea fiind convinsă că piticul e stăpînul multor cunoştinţe tainice şi al multor mijloace neîngăduite. Se ştia sigur că ar fi cunoscînd limba unora dintre dobitoace şi că mai ştia să prezică, fără greş vremea şi furtunile. Piticul tăcea însă de cele mai multe ori, atunci cînd se întîmpla ca cineva să-i pună asemenea întrebări, iar dacă îşi ridica umerii strîmbi şi îşi scutura capul greoi şi ţeapăn, cei ce-l întrebaseră se lăsau păgubaşi şi izbucneau în rîs.

Aşa cum orice om simte nevoia să se apropie de un suflet pe care să-l iubească, tot aşa şi Filippo, pe lîngă cărţile lui, avea o prietenie deosebită şi pentru un căţeluş negru, care îi aparţinea şi care dormea cu dînsul. Era darul pe care un fost pretendent fără noroc îl făcuse domnişoarei Margherita şi pe care aceasta, la rîndul ei, îl dăruise piticului — e drept că în împrejurări cu totul deosebite. Se întîmplase că, încă în cea dintîi zi, căţelul fusese greu lovit de chepengul unei pivniţe care se închisese pe neaşteptate şi, cum i se rupsese un picior, urma să fie sacrificat. Filippo însă se rugă să i se dea lui căţelul, ceea ce stăpîna încuviinţă. Piticul îl îngriji în aşa fel încît căţelul se însănătoşi curînd şi rămase foarte devotat binefăcătorului său. Totuşi, deşi vindecat, piciorul îi rămăsese strîmb, aşa că şchiopăta, potrivindu-se astfel şi mai bine cu stăpînul lui, căruia îi dădea prilejul să audă şi mai multe glume pe socoteala lui.

Oricît de caraghioasă ni s-ar părea această dragoste între pitic şi căţel, nu e mai puţin adevărat

însă că era o dragoste sinceră și bine simțită și cred că mulți nobili bogați nu sînt nici pe departe atît de iubiți de către prietenii lor cei apropiați, pe cît era de iubit cățelul ăsta de către Filippo. Îl poreclise Filippino — de unde i se trăsese apoi numele de alint Fino — îl îndrăgea ca pe un copil, îi vorbea, îi dădea zaharicale, îl culca lîngă dînsul în patul lui de pitic, se juca îndelung cu el și își revărsa toată dragostea sărmanei lui existențe lipsite de cămin asupra dobitocului acestuia deștept, lăsîndu-se batjocorit din pricina asta și de stăpînă și de slugile ei. Veți vedea însă curînd cît de puțin caraghioasă era această înclinare a lui, căci ea aduse cu sine cea mai mare nenorocire, nu numai pentru pitic și cînele lui, ci și pentru întreaga casă în care trăise. Iată de ce nu trebuie să vă supere că am risipit atîtea cuvinte pentru un biet cățeluș olog, căci multe sînt împrejurările pe lume cînd cauze chiar mai mici prilejuiesc deznodăminte mult mai mari și mai grele.

În timp ce atît de mulți bărbați de neam nobil, bogați și frumoși își aruncaseră ochii asupra Margheritei și-i purtau chipul în inima lor, ea rămînea mîndră și rece, ca și cum pe lume nici nu ar fi bărbați. Căci nu numai că, pînă la moartea mamei ei, Donna Maria, din neamul Giustinianilor, fusese foarte sever crescută, dar avea, chiar de la natură, o fire mîndră, neprielnică iubirii și era socotită drept cea mai crudă dintre frumoasele Veneției. Din pricina ei un tînăr nobil din Padova căzuse într-un duel cu un ofițer milanez, iar cînd i s-au adus la cunoștință ultimele cuvinte ce le rostise pentru ea cel ucis, nici cea mai mică umbră n-a

întunecat fruntea ei albă. Își bătea joc de sonetele ce i se închinau și cînd, cam în același timp, doi pretendenți aparținînd celor mai de seamă case din oraș îi ceruseră în mod solemn mîna, ea își sili tatăl, în ciuda împotrivirii acestuia, să-i respingă, lucru care avu drept urmare niște certuri grele între familii.

Dar zeul cel mititel și înaripat e un adevărat spiriduș care nu lasă ușor să-i scape din mînă prada, mai ales cînd e atît de frumoasă. Deseori ni s-a întîmplat să vedem cum tocmai femeile cele mai mîndre și de care nu te poți apropia, se îndrăgostesc mai repede și mai adînc, așa cum după iarna cea mai aspră urmează de obicei primăvara cea mai caldă și mai plăcută. Așa se făcu că Margherita, cu prilejul unei serbări în grădinile muraneze, își pierdu inima pentru un cavaler care tocmai se întorsese dintr-o călătorie în Levant. Îl chema Baldassare Morosini și atît ca înfățișare cît și ca noblețe nu era de fel în urma celei ce-și coborîse privirea asupra lui. Tot ce în Margherita era luminos și ușor, în Baldassare era întunecat și puternic ; și foarte lesne se putea vedea, cînd îl priveai, că vreme îndelungată colindase mările și țările străine și că îi plăcea aventura ; pe fruntea lui arsă de soare, gîndurile se vedeau parcă fulgerînd iar deasupra nasului său îndrăzneț și acvilin, ardeau niște ochi fierbinți, întunecați și ageri.

Nici nu era cu putință ca el să n-o remarce numaidecît pe Margherita și, cum îi află numele, găsi prilejul să-i cunoască atît pe tatăl ei cît și pe dînsa, ceea ce se întîmplă pe cale foarte solemnă și după un schimb de cuvinte măgulitoare. Pînă la sfîrșitul

serbării, adică pînă către miezul nopţii, cavalerul rămase, atît cît îngăduia buna-cuviinţă, numai în preajma Margheritei, care-i asculta cuvintele ce le rostea, chiar cînd se adresau altora, cu mai multă evlavie decît ar fi ascultat cuvintele evangheliei. Cum ne putem lesne închipui, cavalerul Baldassare era deseori nevoit să povestească despre călătoriile şi aventurile sale, precum şi despre primejdiile prin care trecuse, şi el făcu lucrul acesta cu atîta ţinută şi seninătate, încît tuturor le plăcea să-l asculte. De fapt însă, toate poveştile lui erau menite unei singure ascultătoare — şi aceasta îşi dădea silinţa să nu scape nici un cuvînt. Povestea despre cele mai rare întîmplări cu atîta naturaleţă ca şi cum oricare alt om le-ar fi putut trăi şi nu se fălea de loc cu sine însuşi aşa cum fac obişnuit cei ce călătoresc pe mări străine şi mai cu seamă călătorii mai tineri. O singură dată, cînd povestise despre o luptă cu nişte piraţi africani, amintise de o rană grea pe care i-o făcuseră aceştia, şi a cărei cicatrice se află de-a curmezişul umărului său stîng. Şi Margherita ascultase ţinîndu-şi răsuflarea, captivată şi îngrozită în acelaşi timp.

După serbare, o întovărăşi împreună cu tatăl ei pînă la gondola lor, unde se despărţiră ; el rămînînd încă multă vreme locului şi privind gondola ce aluneca pe laguna întunecată, în lumina pîlpîindă a faclelor. Abia după ce nu mai văzu sclipirea făcliilor, se întoarse în pavilionul din grădină, unde prietenii săi, laolaltă cu cîteva fete frumuşele, rămaseră încă o bucată din noaptea aceea caldă să petreacă bînd vin grecesc galben ca aurul şi vin roşu, dulce. Printre ei se afla şi un oarecare Giambattista Gentarini, unul dintre cei mai bogaţi şi mai petrecăreţi tineri din Veneţia. Acesta îl întîmpină pe Baldassare, îi atinse braţul şi zise rîzînd :

— Tare-aş fi dorit să te ascult povestindu-ne în noaptea asta aventurile de dragoste ale călătoriilor tale ! Păcat că nu se mai poate însă, de cînd frumoasa Cadorin ţi-a răpit inima. Ştii tu însă că fata asta frumoasă e de piatră şi lipsită de suflet ? E ca un portret de Giorgione, ale cărui chipuri de femei sînt minunate, numai că nu au nici carne, nici sînge, nefiind făcute decît pentru ochii noştri. Crede-mă, te sfătuiesc să nu te legi prea mult de dînsa dacă nu cumva vrei să fii şi tu respins — al treilea la rînd — şi să ajungi de batjocura slujitorimii Cadorinilor.

Baldassare izbucni în rîs, fără să găsească de cuviinţă să răspundă. El bău cîteva pocale din vinul cel dulce şi uleios de Cipru şi plecă, înaintea celorlalţi, acasă.

Chiar a doua zi, la ceas potrivit, veni să-l vadă pe bătrînul domn Cadorin, în micul şi frumosul palat al acestuia, încercînd să-i intre cît mai mult în voie şi să-i cîştige încrederea. În aceeaşi seară, împreună cu mai mulţi cîntăreţi şi muzicanţi, puse la cale o serenadă izbutită în cinstea frumoasei şi tinerei doamne, care asculta la fereastră, arătîndu-se o clipă chiar şi pe balcon. Nu e de mirare că vestea se răspîndi numaidecît în tot oraşul şi plimbăreţii ca şi cumetrele bune de gură se grăbiră să şi vorbească de logodnă, ba chiar şi de ziua cununiei, înainte chiar ca Morosini să-şi fi îmbrăcat costumul de gală ca să se ducă la tatăl Margheritei spre a-i cere mîna fiicei sale. Căci cavalerul

nostru dispreţuia datina care cerea ca, la asemenea prilejuri, nu el ci unul sau doi prieteni ai săi să se prezinte spre a cere mîna fetei. Totuşi, aceşti atotştiutori avură foarte curînd bucuria să se încredinţeze că profeţiile lor se împliniseră.

Cînd domnul Baldassare mărturisi bătrînului Cadorin dorinţa sa de a-i deveni ginere, acesta se găsi în mare încurcătură.

— Dragă şi scumpe tinere, îi răspunse el îngrijorat, Dumnezeu mi-e martor că ştiu să preţuiesc cinstea pe care cererea dumitale o face familiei mele. Totuşi, trebuie să te rog din suflet să nu stărui în intenţia ce o ai căci ea ne-ar aduce şi dumitale şi mie numai necazuri şi neplăceri. Cum ai fost atîta timp călător şi mereu departe de Veneţia, nu ştii în ce grele impasuri m-a adus nefericita asta de fată care pînă acum a respins, fără nici un motiv, două propuneri deosebit de onorabile. Nu vrea să audă nici de dragoste, nici de bărbaţi. Şi trebuie să recunosc că eu însumi am cam răsfăţat-o, aşa că mă simt prea nevolnic să încerc să-i tămăduiesc încăpăţînarea cu ajutorul asprimei.

Baldassare îl ascultă cuviincios, fără să renunţe însă la cererea lui, ci dîndu-şi toată osteneala să-l îmbărbăteze pe bătrîn. Pînă la urmă, bătrînul îi făgădui că va vorbi cu fiica lui.

Ne putem închipui care a fost răspunsul fetei. E drept că, pentru a nu-şi călca de tot trufia, a mai făcut oarecare nazuri, vrînd cel puţin în faţa tatălui ei să facă pe mofturoasa, dar în inima ei se învoise de mult, înainte chiar de a fi fost întrebată. De îndată ce primi răspunsul, Baldassare se şi înfiinţă cu un dar minunat şi preţios, puse pe degetul

logodnicei sale un inel de aur şi sărută pentru întia oară gura ei frumoasă şi mîndră.

În sfîrşit, aveau şi veneţienii prilejul să vadă ceva, să pălăvrăgească şi să pizmuiască. Nimeni nu-şi amintea să mai fi văzut o pereche atît de minunată. Amîndoi erau zvelţi şi binefăcuţi, mireasa cu un lat de păr mai scundă. Ea era blondă iar el brun — şi amîndoi îşi ţineau capul sus, plini de mîndrie, căci se potriveau nu numai ca nobleţe, ci şi ca trufie.

Un singur lucru nu fu pe placul mîndrei mirese : logodnicul ei îi mărturisi că trebuia neapărat să mai plece cît de curînd în Cipru, unde avea să desăvîrşească anumite treburi începute de mai demult. Abia după ce se va întoarce de acolo, ar urma să aibă loc nunta, pe care întreg oraşul o aştepta cu nerăbdare, ca pe o sărbătoare publică. Deocamdată însă, mirii se bucurau nestînjeniţi de fericirea lor : domnul Baldassare nu era de loc cărpănos în ce priveşte serbările de orice fel, darurile, serenadele şi surprizele, şi, ori de cîte ori se putea, se arăta alături de Margherita. Afară de asta, în ciuda asprelor moravuri ale locului, făceau dese plimbări tainice, în gondola acoperită.

Dacă Margherita era trufaşă şi cam neîndurătoare — ceea ce nu e de mirare de partea unei fete de neam, răsfăţate — apoi nici logodnicul ei, obraznic din născare şi neţinînd seamă de alţii, nu devenise, mulţumită vieţii de corăbier pe care o dusese, mai potolit. Pe cît se arătase el de înţelegător şi de blajin cîtă vreme umblase după însurătoare, pe atît acum, după ce-şi atinsese ţelul, îşi dădea

arama pe față. Violent și poruncitor din fire, se obișnuise, în calitatea lui de corăbier și negustor bogat, să trăiască așa cum îl îndemnau poftele, fără să-i pese de nimeni. Și, lucru curios, încă dintru început nu-i plăcură unele lucruri din preajma logodnicii sale, mai cu seamă papagalul, cățelușul Fino și piticul Filippo. De cîte ori îi apăreau înaintea ochilor, se necăjea și făcea tot ce putea ca să-i chinuiască sau s-o dezguste pe stăpîna lor de ei. De cîte ori intra în casă și glasul lui sonor răsuna pe scara în spirală, cățelul fugea chelălăind, iar pasărea țipa agitîndu-și aripile ; piticul, dimpotrivă, se mulțumea să-și muște buzele și să tacă încăpățînat. Ca să fiu drept, trebuie să spun că Margherita — dacă nu pentru dobitoacele ei, desigur însă pentru Filippo — pusese cîte un cuvînt bun, căutase de multe ori să ia apărarea bietului pitic ; totuși, e de înțeles că nu îndrăznea să-și supere iubitul și nu putea sau nu voia să împiedice unele mici cruzimi ale acestuia.

Cu papagalul, lucrurile se sfîrșiră repede. Într-o zi, pe cînd domnul Morosini începuse iar să-l chinuie împungîndu-l cu un bețișor, pasărea mîniată îi apucă mîna și cu ciocul lui tare și ascuțit îi ciupi un deget pînă la sînge. Drept urmare, papagalului i se suci gîtul și fu aruncat în dosul casei, în canalul îngust și sumbru de acolo, fără ca nimănui să-i pară rău de dînsul.

Nici cățelului nu-i merse mai bine. Se ascunsese o dată, în clipa cînd logodnicul stăpînei sale intrase în casă, într-un ungher întunecat, după scară, așa cum se deprinsese mai demult, ca să nu fie văzut de cel ce intra. Domnul Baldassare însă,

poate fiindcă uitase ceva în gondolă, ceva pe care socotea că nu-l poate încredința servitorului său, coborî din nou, pe neașteptate, treptele scării. Fino, surprins, începu să latre, sărind atît de speriat și de zăpăcit de colo pînă colo, încît domnul fu cît pe-aci să se răstoarne. Poticnindu-se însă, izbuti să ajungă în același timp cu cățelul pînă în tindă — și cum bietul cățeluș înfricoșat dăduse fuga înspre portalul de unde cîteva trepte de piatră duceau pînă în apele canalului, el îi dădu, blestemîndu-l cu foc, un picior, așa fel încît cățelul se rostogoli pînă departe, în adînc.

În aceeași clipă, piticul, care auzise lătratul și chelălăitul lui Fino, apăru în poartă și se apropie de Baldassare care privea rîzînd cum cățelușul olog încerca deznădăjduit să înoate. Tot atunci, atrasă de gălăgie, se ivi pe balconul casei și Margherita.

— Pentru Dumnezeu, trimiteți gondola după el, i se adresă, cu suflarea întretăiată, Filippo. Stăpînă, porunciți să fie scos! Numaidecît ! Se îneacă ! O, Fino, Fino !

Domnul Baldassare rîdea însă și porunci vîslașului, care voise să dezlege gondola, să rămînă pe loc. Filippo voi să se mai roage o dată de stăpîna lui, dar Margherita părăsi în aceeași clipă balconul, fără un cuvînt. Atunci piticul îngenunche înaintea călăului său, rugîndu-l din suflet să-i cruțe cățelul. Domnul însă se întoarse indignat, poruncindu-i cu glas aspru să intre în casă. El însă rămase mai departe lîngă treptele de piatră pînă cînd micul Fino gîfîind, se înecă.

Filippo se aciuise în vîrful casei, sub acoperiș. Ședea acolo, într-un ungher, sprijinindu-și capul

greoi în mîini şi privind rătăcit înaintea lui. Una dintre cameristele stăpînei veni să-l cheme, apoi stăpîna mai trimise şi un servitor după dînsul. El însă nu se urnea. Şi, cum nici după ce se făcuse seară tîrzie nu voise să se mişte de la locul lui, stăpîna însăşi, cu o candelă în mînă, urcă pînă la dînsul. Se opri în faţa lui şi îl privi cîteva clipe.

— De ce nu te ridici ? îl întrebă. El nu răspunse. De ce nu te ridici ? întrebă ea încă o dată.

Atunci cocoşatul o privi şi spuse încet :

— De ce mi-aţi ucis cîinele ?

— Nu eu l-am ucis, căută ea să se dezvinovăţească.

— Aţi fi putut să-l salvaţi şi l-aţi lăsat să moară, se jelui piticul. O dragul, dragul meu ! O, Fino, Fino !

Margherita, supărată, îi porunci atunci să se ridice şi să se ducă la culcare. El se supuse fără un cuvînt şi rămase trei zile mut, asemeni unui mort, fără să ia aproape nimic în gură şi fără să-i pese de ce se întîmpla şi se vorbea în jurul lui.

Tocmai în aceleaşi zile, tînăra lui stăpînă fu cuprinsă de o mare tulburare. Auzise pasămite tot felul de lucruri cu privire la logodnicul ei, lucruri care o umpleau de îngrijorare. Cică tînărului domn Morosini i-ar fi plăcut cam prea mult fetele în timpul călătoriilor sale, ba că ar avea în Cipru şi prin alte locuri mulţime de ibovnice. De fapt, aşa şi era, iar Margherita începu să se îndoiască şi să se teamă, oftînd amar cînd se gîndea la apropiata călătorie a logodnicului ei. În cele din urmă, nemaiputînd răbda, într-o dimineaţă, cînd Bal-

dassare venise s-o vadă, îi mărturisi toate temerile, neascunzîndu-i nimic.

El zîmbi :

— Cele ce ţi s-au povestit, frumoasa şi draga mea, sînt în parte, născociri. Dar în cea mai mare parte e adevărat. Dragostea e asemeni unui val care vine, ne prinde şi ne ridică după dînsul, fără să ne putem împotrivi. Cu toate acestea, ştiu bine ceea ce datoresc logodnicei mele şi odraslei unei case atît de nobile. Aşa că fii fără grijă. Multe femei frumoase am văzut ici şi colo, de multe m-am îndrăgostit, dar ca tine nu-i nici una.

Şi cum tăria şi îndrăzneala lui răspîndeau o vrajă deosebită, ea se linişti, zîmbi şi-i mîngîie mîna lui tare şi negricioasă. Totuşi, cum plecă el, temerile o copleşiră din nou astfel că această doamnă atît de mîndră căzu şi ea pradă tainicelor suferinţe pe care le hărăzesc dragostea şi gelozia ; nopţi întregi se chinui zadarnic, învelită în plăpumile ei de mătase, căutînd să găsească somnul care o ocolea.

În deznădejdea ei, căuta să se apropie din nou de piticul Filippo. Între timp, acesta devenise iarăşi aşa cum fusese odinioară, prefăcîndu-se că a uitat moartea groaznică a căţelului său. Şedea acum iar pe balcon, ca altădată, citind în cărţi, sau povestind, în timp ce Margherita îşi răsfira părul ca să-l pălească soarele. O singură dată îşi mai aduse ea aminte de vechea întîmplare. Cum stăpîna îl întrebase de ce stă adîncit în gînduri, el îi răspunse cu un glas ce suna ciudat :

— Dumnezeu să binecuvînteze casa asta, milostiva mea stăpînă, pe care, mort sau viu, am s-o părăsesc în curînd.

— De ce ? îl întrebă Margherita.

Atunci el îşi înălţă, în felul lui caraghios, umerii şi zise :

— Presimt lucrul ăsta, stăpîna mea. Pasărea a plecat, cîinele s-a dus şi el, ce să mai facă aici piticul ?

Dar stăpîna îi porunci să nu mai aducă vorba despre lucrurile astea şi el se supuse. Tînăra doamnă era acum încredinţată că el nu se mai gîndeşte la ceea ce a fost şi-i dărui iarăşi toată încrederea. El însă, ori de cîte ori stăpîna îi vorbea de grijele ei, lua apărarea domnului Baldassare, nelăsînd cu nici un chip să se bănuie că-i mai poartă pică, aşa că încrederea stăpînei lui într-însul era neţărmurită.

Într-o seară caldă de vară, cînd din largul mării se simţea venind o uşoară adiere răcoroasă, Margherita se urcă, împreună cu piticul, în gondola ei, poruncind vîslaşului să pornească în larg. Cînd gondola ajunse în apropiere de Murano şi Veneţia nu mai rămăsese decît o apariţie albă de vis plutind pe oglinda netedă şi sclipindă a lagunei, ea îi porunci lui Filippo să-i spună o poveste. Stătea întinsă pe pernele negre ale gondolei, iar piticul şedea ghemuit în faţa ei, cu spatele îndreptat spre ciocul înalt al gondolei. Soarele atîrna de marginea munţilor din depărtare, aproape ascunşi în aburii trandafirii din văzduh. Cîteva clopote începuseră să sune la Murano. Ameţit puţin de căldură, gondolierul mişca leneş şi pe jumătate adormit vîsla, în timp ce trupul lui încovoiat se oglindea, laolaltă cu gondola, în apa cu smocuri de iarbă de mare. Din cînd în cînd, gondola întîlnea vreo barcă ne-

gustorească sau vreo barcă de pescar, cu pînze a căror desfăşurare triunghiulară ascundea, pentru o clipă, turnurile depărtate ale oraşului.

— Spune-mi o poveste ! porunci Margherita — şi Filippo, aplecîndu-şi capul greoi, începu să se joace cu ciucurii de aur ai livrelei lui de mătase. Stătu cîteva clipe pe gînduri, apoi povesti următoarea întîmplare :

— Pe cînd tatăl meu trăia încă în Bizanţ, cu multă vreme înainte de a mă fi născut eu, i s-a întîmplat un lucru ciudat şi neobişnuit. Pe vremea aceea, el era cunoscut ca chirurg şi sfătuitor în împrejurări mai grele, dat fiind că învăţase meşteşugul de a lecui bolile precum şi magia de la un persan ce locuia la Smirna şi îşi însuşise cunoştinţe temeinice pe amîndouă aceste tărîmuri. Cum însă era un om cinstit — care nu ştia nici să înşele, nici să linguşească, bizuindu-se numai pe învăţătura lui — avusese multe de pătimit din partea atîtor şi atîtor înşelători şi vraci pizmătareţi şi se tot gîndea cum să facă să se poată o dată întoarce în ţara lui de baştină. Bietul tata însă, nu voia să pornească la drum înainte de a agonisi pe meleagurile acelea străine o cît de mică avere, căci ştia că ai lui, acasă, trăiesc în sărăcie. Norocul însă nu prea voia să-i surîdă în Bizanţ, unde atîţia nepricepuţi şi meşteri în înşelăciuni se îmbogăţeau fără să se ostenească. Aşa că pe zi ce trecea, bietul taică-meu devenea mai trist şi mai deznădăjduit, văzînd că nu era cu putinţă, fără a se sluji de minciuni şi de lăudăroşenii, să scape de nevoi. E drept că avea clienţi berechet şi scăpase de la ananghie sute de oameni, dar de cele mai multe ori era vorba de

oameni săraci şi nevolnici, de la care i-ar fi fost ruşine să ceară mai mult decît o nimica toată drept plată pentru ceea ce le făcuse.

În împrejurările acestea atît de triste, tata se şi hotărîse să părăsească oraşul plecînd pe jos şi fără bani, sau să-şi caute o slujbă oarecare pe vreo corabie. Îşi puse totuşi în gînd să mai rămînă o lună şi să aştepte căci, după toate regulile astrologiei, se părea că i s-ar fi putut întîmpla să-şi găsească norocul în timpul acesta. Dar şi zilele socotite trecură, fără ca norocul să-l fi întîmpinat, aşa că în ziua cea din urmă îşi strînse cele cîteva bulendre pe care le avea, hotărînd să plece în dimineaţa următoare.

În aceeaşi seară însă, se duse să se mai plimbe pe malul mării, în afara oraşului — şi oricine îşi poate închipui ce gînduri triste trebuie să-l fi bîntuit. Soarele apusese de mult şi stelele începură să-şi reverse lumina lor albă peste liniştea mării.

Se făcu atunci că undeva, la cîţiva paşi depărtare de dînsul, auzi un glas jalnic care gemea tare. Privi în jur şi, cum nu văzu pe nimeni, simţi o teamă năvalnică strecurîndu-i-se în suflet, socotind gemetele auzite drept un semn rău pentru apropiata lui plecare. Cînd însă suspinele şi gemetele se înteţiră, îşi luă inima în dinţi şi strigă :

— Cine-i acolo ?

Numaidecît auzi un plescăit lîngă ţărmul mării, iar cînd se întoarse cu faţa într-acolo văzu, la lumina palidă a stelelor, o făptură albă stînd întinsă pe nisip. Crezînd că e vreun naufragiat sau cineva care se scălda, se apropie vrînd să-i vină într-ajutor şi ochii săi văzură atunci cea mai frumoasă,

zveltă şi albă nereidă, care ieşise cu jumătatea trupului ei din apele mării. Cine-ar putea descrie însă uimirea lui cînd auzi cum nereida începu, cu glas fierbinte, să-i vorbească :

— Nu eşti tu magul grec din uliţa galbenă ?

— Chiar eu sînt, răspunse el binevoitor, ce doriţi de la mine ?

Atunci nereida cea tînără începu să se jelească, întinzînd braţele ei frumoase şi, suspinînd neîncetat, îl rugă pe tatăl meu să se milostivească de dragostea ce o frămînta şi să-i pregătească o băutură tare, care să-i aline dorul zadarnic după cel pe care-l iubeşte. Şi zicînd acestea, îl privea atît de rugător cu ochii ei frumoşi şi atît de trist, încît inima lui se înduioşă. Hotărî s-o ajute fără zăbavă, dar mai nainte o întrebă în ce fel se gîndeşte dînsa să-l răsplătească. Şi ea îi făgădui un şirag de mărgăritare atît de lung, încît o femeie să-l poată înfăşura de opt ori în jurul gîtului.

— Comoara asta, zise ea mai departe, nu o vei primi însă decît după ce mă voi încredinţa că farmecele tale s-au împlinit.

Bineînţeles că tatii nu-i era grijă de asta, el fiind sigur de meşteşugul lui. Se întoarse aşadar cît mai degrabă în oraş, desfăcu din nou legăturicile ce le făcuse şi pregăti cît putu mai repede filtrul de dragoste ce-i fusese cerut, astfel că numaidecît după miezul nopţii se întoarse în acelaşi loc pe ţărm, unde găsi nereida care-l aştepta. El îi dădu o sticluţă în care era elixirul cel preţios, iar ea, mulţumindu-i din toată inima, îi spuse să se afle în noaptea următoare în acelaş loc, ca să-şi primească preţioasa răsplată făgăduită. Tata plecă şi

petrecu noaptea precum şi ziua următoare în frigurile aşteptării. Căci, dacă nu se îndoia de puterea şi urmările filtrului său, în schimb nu ştia dacă se putea sau nu încrede în cuvîntul nereidei. Frămîntat de gîndurile astea, se duse, o dată cu lăsarea nopţii, în acelaşi loc şi nu trebui să aştepte prea îndelung ca să vadă cum nereida ieşea, foarte aproape de dînsul, din valurile mării.

Nu-i însă chip să spun cît se sperie bietul tata cînd îşi dădu seama ce pricinuise el cu meşteşugul lui ! Căci — atunci cînd nereida se apropie zîmbind de el, avînd în mîna dreaptă şiragul greu de mărgăritare — el văzu că ea ţinea în braţe trupul mort al unui tînăr de o frumuseţe neobişnuită şi care, după îmbrăcăminte, părea să fie un corăbier grec. Chipul îi era palid, pletele lui ondulate pluteau pe valuri iar nereida îl strîngea drăgăstos la sîn, legănîndu-l în braţe ca pe un copilaş.

În clipa în care tatăl meu văzu scena aceasta, scoase un ţipăt groaznic şi începu să se blesteme pe sine şi meşteşugul său, iar nereida se cufundă deodată în adîncuri, împreună cu iubitul ei mort. Pe nisipul ţărmului rămăsese însă şiragul de mărgăritare şi, cum nenorocirea întîmplată tot nu mai putea fi înlăturată, tata îl luă cu sine şi-l duse în locuinţa lui unde îl desfăcu, pentru ca să poată vinde mărgăritarele una cîte una. Cu banii căpătaţi, se îmbarcă pe o corabie ce pleca spre Cipru, crezînd că, în sfîrşit, scăpase pentru totdeauna de nevoi. Din păcate, sîngele nevinovat ce-i pătase banii îl împinse dintr-o nenorocire într-alta aşa că, pînă la urmă — furtunile şi piraţii, prădîndu-l de cei din urmă bani ce-i rămăseseră — ajunse acasă abia

după o rătăcire de doi ani ca un biet cerşetor azvîrlit la ţărm de valurile mării.

Cît ţinu povestea, stăpîna piticului stătuse tolănită pe perne, ascultînd cu multă luare-aminte. Cînd piticul sfîrşi, ea căzu pe gînduri, tăcută, pînă cînd gondolierul se opri din vîslit, aşteptînd porunca de a se întoarce acasă. Atunci ea tresări, speriată ca dintr-un vis greu, făcu un semn gondolierului şi trase perdelele din faţa ei. Vîsla se întoarse grăbită, gondola ţîşni către oraş asemeni unei păsări negre, în vreme ce piticul, ghemuit şi singuratic, privea liniştit şi grav peste laguna ce începuse să se întunece, ca şi cum s-ar gîndi la o nouă poveste. Curînd sosiră în oraş şi, trecînd prin Rio Panada şi alte cîteva canale mai mici, gondola se opri în faţa casei.

În noaptea aceasta, Margherita dormi foarte neliniştit. Povestea elixirului de dragoste trezise în ea, aşa cum prevăzuse piticul gîndul de a se sluji de acelaşi mijloc pentru a înlănţui mai bine inima logodnicului ei. În ziua următoare, ea începu să vorbească pe ocolite cu Filippo despre lucrul ăsta, punîndu-i pe departe, tot felul de întrebări. Se arăta curioasă să ştie cum e o asemenea băutură, dacă mai e cineva care cunoaşte taina ei, dacă nu are într-însa esenţe otrăvitoare şi primejdioase şi dacă gustul ei nu dă de bănuit celui ce o bea. Şiret, Filippo răspundea cu nepăsare la toate întrebările, prefăcîndu-se că nu-şi dă seama de ceea ce urmăreşte stăpîna lui, astfel că aceasta se văzu nevoită să-i vorbească din ce în ce mai limpede şi, pînă la urmă, să-l întrebe de-a dreptul dacă s-ar găsi cineva în Veneţia în stare să-i pregătească băutura.

Piticul, izbucnind în rîs, zise atunci :

— Mi se pare, stăpînă, că nu prea mă socotiţi dibaci, dacă vă închipuiţi că n-am prins de la tatăl meu, care era un atît de mare înţelept, măcar aceste simple nimicuri ale magiei.

— Va să zică, ai fi chiar tu în stare să-mi pregăteşti o astfel de băutură de dragoste ? întrebă, plină de bucurie, doamna.

— Nimic mai uşor, răspunse Filippo. Numai că, la drept vorbind, nu ştiu la ce v-ar sluji meşteşugul ăsta al meu, cînd dumneavoastră v-aţi împlinit cele mai scumpe dorinţe ce le aveaţi şi sînteţi logodită cu unul dintre cei mai chipeşi şi mai bogaţi tineri din Veneţia.

Frumoasa noastră însă nu se lăsă şi stărui atîta pînă ce, după ce se prefăcuse că se împotriveşte, Filippo i se supuse.

Ea dădu piticului bani ca să cumpere buruienile şi esenţele de trebuinţă, făgăduindu-i pentru mai tîrziu, dacă toate vor ieşi bine, un dar cît mai cuprinzător.

După numai două zile, piticul aduse băutura magică într-o sticluţă mică, albastră pe care o luase de pe măsuţa cu oglindă a stăpînei sale. Trebuiau să se grăbească, deoarece domnul Baldassare foarte curînd avea să plece în Cipru. Cînd, într-una din după-amiezile următoare, Baldassare o rugă pe logodnica lui să facă împreună o plimbare tainică, deşi, din pricina căldurilor anotimpului, nimeni nu se încumeta la astfel de plimbări, Margherita şi piticul socotiră că sosise clipa.

Cînd, aşadar, la ceasul hotărît, gondola lui Baldassare se opri în faţa porţii din dos a casei, Margherita se şi afla acolo, avînd alături pe Filippo care aduse în gondolă o sticlă cu vin şi un coşuleţ cu piersici, aşezîndu-se şi el, după ce stăpînii lui luaseră loc, în spate, la picioarele gondolierului. Domnului celui tînăr nu-i prea plăcu să-l vadă pe Filippo în gondolă, dar se stăpîni şi nu zise nimic, vrînd acum, în aceste ultime zile înainte de plecare, să facă pe voia iubitei sale.

Vîslaşul porni gondola. Baldassare trase bine perdeluţele, ca să-şi poată mîngîia mai nestînjenit logodnica în despărţitura aceea ascunsă şi acoperită. Piticul şedea liniştit în capătul celălalt al gondolei, urmărind cu privirile vechile case înalte şi sumbre de pe Rio dei Barcaroli, pe unde vîslea gondolierul, pentru ca apoi, o dată ajuns la bătrînul palat Giustiniani, alături de care se mai afla pe atunci încă o grădină mică, să atingă laguna tocmai în dreptul ieşirii din Canal Grande. De atunci, aşa cum ştie oricine, în colţul acela s-a ridicat frumosul Palazzo Barozzi.

Din despărţitura închisă a gondolei se auzea din cînd în cînd un rîs înăbuşit, vreo sărutare potolită sau cîte o frîntură dintr-un schimb de vorbe. Filippo nu era curios. Privea peste oglinda apei, cînd spre însorita Riva, cînd spre turnul zvelt de la San Giorgio Maggiore, cînd înapoi, spre coloana cu leul din Piazzetta. Din cînd în cînd, clipea uitîndu-se la gondolierul ce se străduia din greu, sau biciuia apa cu o crenguţă subţire de salcie, pe care o găsise în gondolă. Chipul îi era tot atît de urît şi de împietrit ca de obicei şi nu oglindea nimic din gîndurile sale. Se gîndea tocmai la căţeluşul său Fino, care se înecase, la papagalul căruia i se sucise

gîtul, chibzuind în sinea lui cum toate făpturile, şi animale şi oameni, sînt totdeauna ameninţate cu pieirea şi că pe lumea asta nu putem prevedea nimic decît moartea. Îşi aduse aminte de tatăl său şi de ţara sa, de toată viaţa lui — şi o cută de dispreţ îi umbri o clipă faţa, gîndindu-se că aproape pretutindeni înţelepţii stau în slujba proştilor şi că viaţa mai tuturor oamenilor e o comedie proastă. Zîmbi privind la bogata lui îmbrăcăminte de mătase.

În timp ce şedea liniştit şi zîmbea, se întîmplă ceea ce aşteptase să se întîmple de atîta vreme. De sub acoperămîntul gondolei răsună glasul lui Baldassare şi numai decît după aceea glasul Margheritei, care strigă :

— Unde-i vinul, Filippo ?

Domnului Baldassare i se făcuse sete şi sosise vremea ca, laolaltă cu vinul, să i se dea şi băutura ce se pregătise.

Filippo deschise sticluţa cea mică, albastră şi turnă băutura în pocalul pe care apoi îl umplu cu vin roşu. Margherita dădu la o parte perdeluţele şi piticul veni să-i slujească, oferind doamnei piersicile iar logodnicului pocalul — în timp ce ea îl privea neliniştită şi întrebător.

Domnul Baldassare luă pocalul şi-l duse la gură. În aceeaşi clipă, privirea îi alunecă asupra piticului ce se afla în faţa lui — şi deodată, sufletul lui fu cuprins de bănuială.

— Stai, porunci el. Într-o puşlama nu te poţi încrede. Vreau să te văd pe tine gustînd mai întîi vinul ăsta, înainte de a-l bea eu.

Chipul lui Filippo nu avu nici cea mai mică tresărire.

—Vinul e bun, zise el politicos.

Celălalt însă rămînea bănuitor :

— Nu îndrăzneşti să bei, stîrpitură ? se răsti el.

— Iertaţi-mă, stăpîne, răspunse piticul, dar nu sînt obişnuit să beau vin.

— Atunci îţi poruncesc eu. Dacă nu bei tu întîi, buzele mele n-au să guste nici o picătură.

— Fiţi fără grijă, zîmbi Filippo, şi, făcînd o plecăciune, luă pocalul din mîinile lui Baldassare, bău o înghiţitură şi i-l dădu înapoi. Baldassare îl privi, apoi dădu pe gît dintr-o dată tot vinul ce rămăsese.

Era cald, laguna strălucea într-o lumină orbitoare. Cei doi îndrăgostiţi se închiseră iar în umbra perdelelor. Piticul însă se aşeză la o parte, în fundul gondolei, îşi trecu cu mîna peste fruntea largă şi-şi strînse buzele urîte, parcă apucat de dureri.

Ştia că după un ceas nu va mai fi în viaţă. Băutura fusese otravă. Şi sufletul lui fu cuprins de un fel de aşteptare stranie acum, în pragul morţii. Privi înapoi, înspre oraş şi-şi aduse aminte de gîndurile pe care le nutrise adineauri. Mult, privea ţintă luciul strălucitor al apei, gîndindu-se la ce fusese viaţa lui. Fusese săracă şi monotonă — un înţelept în slujba proştilor, o comedie lîncedă. Şi cînd simţi cum bătăile inimii sale încep să întîrzie şi cum fruntea i se acoperă de sudoare, izbucni într-un rîs amar.

Nimeni nu-l lua însă în seamă. Vîslaşul aţipise şi, îndărătul perdeluţelor, frumoasa Margherita,

speriată, avea de furcă, nu glumă cu Baldassare care se îmbolnăvise pe neașteptate și care muri în brațele ei. Cu un țipăt îngrozitor de durere, ea se repezi afară. Jos, în fundul gondolei, piticul ei, îmbrăcat în veșmintele lui minunate de mătase, zăcea mort, părînd că doarme.

Aceasta a fost răzbunarea lui Filippo pentru moartea cățelușului său. Și întreaga Veneție rămase zguduită cînd nefericita gondolă se întoarse acasă cu cei doi morți.

Donna Margherita căzu pradă nebuniei, rămînînd totuși multă vreme încă în viață. Cîteodată se așeza în balconul casei ei, și de acolo striga fiecărei gondole sau bărci care trecea :

— Scăpați-l ! Scăpați-l pe micul Fino !

Lumea o cunoștea însă și nimeni n-o mai lua în seamă.

1935

POSTFAȚĂ

Cînd, în 1946, lui Hermann Hesse i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură, nu se săvîrșea numai un act de cultură. Peste ruinele Germaniei înfrînte, bîntuite încă de spectrul distrugerii și al ororii, cuvîntul german era încununat pentru cea mai curată și mai generoasă rostire a sa. Într-adevăr, în opera lui Hermann Hesse s-au ridicat întotdeauna, cu o rară finețe și o artă bogată în gîndire ca și în simțire, cele mai delicate și mai adînci probleme ale omului în drama și devenirea lui spirituală. Iată de ce, mai puternic decît altă dată, Premiul Nobel căpăta atunci semnificația sa morală. Virtuțile cuvîntului german care se dezumanizase, erau sărbătorite prin splendoarea lor umană în opera acestui scriitor, atît de atent și de sensibil la problemele timpului său.

Se știe ce dureros a trăit în conștiință Hermann Hesse evenimentele primului război mondial ; acele vremuri bolnave au afectat însăși sănătatea scriitorului, care devenise un tragic seismograf al umanității ultragiate. Atunci a scris el, în decembrie 1918, la prima mare înfrîngere germană, cuvintele grele din eseul intitulat *Drumul iubirii*, în care lua atitudine împotriva spiritului militarist prusac : „Mulți dintre noi sîntem împiedicați să ne identificăm cu destinul nostru (identificare ce e unica posibilitate de a birui destinul) de o falsă rușine. Ne-am obișnuit să ne impunem nouă înșine o

cerință, care în nici un om nu este naturală : eroismul ! Cînd ești învingător, eroismul pare frumos. Dar cînd zaci înfrînt și ai nevoie de putere ca să devii conștient și stăpîn pe situația în care te afli, eroismul se dovedește o forță ostilă, primejdioasă, paralizantă. Eroismul, care ne-a costat viața atîtor mii de frați, care a condus ani de zile lumea ca un dumnezeu al smintelii, nu trebuie să mai fie idealul și ghidul nostru !"

Pentru a înțelege sufletul lui Hermann Hesse, sensibilitatea morală din care s-a născut opera sa, atitudinea spirituală ce a determinat formele lungii lui cariere literare, rîndurile de mai sus trebuie legate de nu mai puțin grăitoarele cuvinte dintr-o scrisoare adresată, după sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, în 1947, către un tînăr coleg din Japonia. De astă dată e vorba de o profesiune de credință ; și Hermann Hesse spune că scriitorul nu trebuie să fie o lumină, un „purtător de torță", ci o fereastră prin care lumina străbate spre cititor. Meritul său constă în faptul că, fereastră fiind, nu stă în calea luminii, nu o oprește. El trebuie să îndrăgească lumina, să fie deschis realității, să filtreze adevărul. Astfel de idei asupra eroismului și asupra misiunii scriitorului arată cît de adînc dar și cît de fin, de delicat este umanismul lui Hesse. Din aceeași conștiință sensibilă vine și prețuirea acordată de scriitor psihanalizei lui Freud și Jung. Dacă însă pentru un O'Neill, un Mauriac, un Blaga psihanaliza își păstrează adeseori accentul medical pe linia precară a freudismului, pentru Hesse, ca urmaș direct al romanticilor germani, psihologia inconștientului practicată de Jung înseamnă un drum spre miturile populare, spre literatura ca manifestare a omului adîncurilor. Considerîndu-se el însuși un psihanalist fundamental, ale cărui intuiții pe planul literaturii le vede acum științific confirmate, Hesse prețuiește psihanaliza pentru că a demonstrat la

nivelul științei valoarea umană a ficțiunii, a fanteziei, caracterizînd-o moral după cum urmează : „Ea pretinde o sinceritate față de noi înșine, cu care nu sîntem deprinși." (*Artiștii și psihanaliza*, 1918). Maeștrii săi literari, în această privință, sînt Dostoievski și Jean Paul. Bineînțeles, nimic scientist, nimic livresc în aceste considerații ale lui Hesse, ci tocmai căutarea pasionată a naturii, a spiritului nealterat în om. Meditînd mereu asupra creației spirituale și punînd deseori problema artistului în romanele sale (unde apare ca pictor, muzician, poet), acest scriitor care a iubit cu nobilă patimă cărțile (întinderea și armonia culturii lui literare se vede din eseul *O bibliotecă de literatură universală, 1929*), Hermann Hesse are gustul „natural", „naiv" ; scriind în 1945, deci după o îndelungată experiență de cititor și de autor, despre cărțile preferate, mărturisește că se simte mai aproape de Homer decît de tragicii greci, mai aproape de Herodot decît de Tucidide ; nu-i plac pateticii și citește cu anevoință pe Dante, pe Friedrich Hebbel, pe Schiller sau pe Ștefan George ; epoca preferată, în literatură, este aceea dintre 1750—1850, avînd ca pisc pe Goethe, epocă de scriitori umaniști care păstrează totuși miresmele solului, duhul popular ; preferă așadar cărțile care îi sînt aproape prin limbă, peisaj, umanitate, familiare lui încă din copilărie — Mörike, elvețianul J. P. Hebel, dar și *Autobiografia* lui Jung-Stilling ca și Immermann și Anette von Droste-Hülshoff ; apoi, în afara granițelor limbii germane, literatura indiană, cea chineză și japoneză (lirica în special). Posesorul acestui gust blînd și firesc răspunde deci, în 1956, unui admirator al lui Kafka, dornic a cunoaște părerea lui asupra atît de discutatului autor al *Procesului*, că respinge mania tinerelor generații de a ridica împrejurul creațiilor literare ziduri de exegeze critic-savante, bune doar pentru cei care nu pot comunica direct, personal, pe cale estetică, cu operele.

Natură spirituală pură, natură întru spirit, nu numai că Hesse și-a creat literatura din experiența sa cea mai imediată (s-a spus despre lucrările lui că sînt mai mult decît documente autobiografice, expresia lumii lăuntrice a unui eu prea puțin distanțat de scriitorul ale cărui probleme epice răsfrîng doar același eu ; că în opera sa ne întîmpină veșnic același complex de trăiri individuale, același destin personal ce nu devine narabil și vrednic a fi narat decît în măsura în care conduce adînc în lumea amintirii ; că pune accentul pe individual pînă la idolatrizarea eului, vrînd să arate că invizibilul moral a fost fals interpretat), dar a dat lirismului de bază al romanelor și povestirilor sale un sens apologetic, de cea mai înaltă și curată natură. Într-adevăr, problema devenirii formării, educării și autoeducării omului este centrală în opera lui Hermann Hesse și determină în mod absolut umanismul său. În *Peter Camenzind*, în *Demian*, în *Siddharta*, în *Lupul stepelor*, cu o evidență strălucitoare. Iar *Narziss și Goldmund* și *Jocul perlelor de sticlă* pun teme pedagogice de o subtilitate și un tragism unic.

Urmărind destinul artistic, evoluția lui Peter Camenzind (acest erou din vremea panteismului biologic al lui Hesse, în lenta manieră desfășurată de Keller în *Heinrich cel verde* și care, așa cum spune Oskar Walzel, a surprins pe contemporani prin repulsia sa față de lume), ajungi la concluzia că nu observația, investigarea unei lumi de-realizate poate duce la adevărata cunoaștere, ci evocarea experiențelor proprii prin ochiul lăuntric. Învățătura scoasă din *Demian* (Demian este *daimonion*, spiritul demoniac, pozitiv, creator, denumit astfel de Socrate și exaltat de Goethe ; religia lui Abraxas, aici cu funcție mitic-pedagogică, întemeiată pe figurile lui Ormuzd și Ahriman, îl reabilitează de fapt pe Satan, integrînd demonii în creația pozitivă, transfigurează răul prin restaurarea domniei binefăcătoare a mumelor ; sinteză

a păgînismului și creștinismului, concepția acestui roman are la bază credința în puterile sufletului colectiv, izvorîte din tainice adîncimi, lucrînd prin exorcisme senine) rămîne tot cunoașterea de sine : cufundă-te în tine însuți, fii propriul tău stăpîn, mergi pe drumul tău propriu, indiferent încotro duce ; adevărata chemare a oricărui om este de a ajunge la sine însuși. Apoteoză a autoeducării, cum îl definește Hugo Ball (dadaistul rămas în literatura germană prin admirabila monografie închinată, în 1927, lui Hesse), *Siddharta* conține tot învățătura tipică : „Unde să găsești pe Atman, unde este locașul Său, unde bate inima Lui veșnică, unde altundeva decît în propriul Eu, cel mai dinlăuntru, indestructibilul, pe care oricine îl poartă în sine ? Dar unde, unde să afli acest eu, cel mai dinlăuntru, acest dat ultim ? Căci nu e carne și mădular, nici gîndire și nici conștiință, cum spun înțelepții. Unde, unde oare ?" E o întrebare ce pare să se afunde în nesfîrșit solipsism, dar pe care dragostea de viață, de eul devenind pururi și pururi desăvîrșindu-se în mijlocul acestei lumi dăruite cu speranțe și mîngîieri, cu tragic și sublim, dragostea lui Hesse de viul și realul bogat în metamorfozele sale, o scoate la lumină prin fiecare operă a sa. Căci toată această problematică e doar o metodă în sensul autoeducării, un fel de gimnastică morală slujind desăvîrșirea umanistă înscrisă în programul spiritual al lui Hesse. Lucru clar exprimat în *Jocul perlelor de sticlă* : „Nu tînji, prietene, după o învățătură perfectă, ci tînjește după propria ta perfecțiune. Dumnezeu este în tine, nu în cuvinte și în biblii." De aceea, influențat desigur de Nietzsche, în *Demian* Hesse îl preamărește pe Cain ca reprezentant al unei rase de oameni puternici, denigrat de cei slabi — urmașii lui Abel. Și fiindcă omul este și bun și rău de la natură, la această treaptă a imaginației sale creatoare, Hesse visează un dumnezeu care să-l includă în sine pe diavol. Căci omul trebuie să fie etern

liber în propria sa dialectică lăuntrică şi în dialectica sa socială.

Prin intermediul lui Peter Camenzind, vagabondul cult, Hesse denunţă civilizaţia occidentală şi cere o romantică întoarcere la viaţa naturală. În romanele scrise înaintea şi după întoarcerea sa din India, *Gertrud* (1910) şi *Rosshalde* (1914), el prezintă omul ca o fiinţă iremediabil solitară, în nefericire ca şi în fericire. Dar *Narziss şi Goldmund* (1930) este romanul plenitudinei rîvnite, pe linia lui Winckelmann şi Lessing, spirite logic înflăcărate, care cred într-o umanitate dezbărată de neliniştea păcatului, pe linia lui Schiller şi a lui Goethe, împotriva rigorismului kantian şi pentru cultivarea „sufletului frumos", deşi alegoria romanului duce în evul mediu.

Cît e de luminos în fond, cu toate fulgerările lui tragice universul poetic al lui Hesse — univers rafinat pedagogic, în care prietenia reprezintă actul social cel mai grav, şi tinereţea, epoca formării, zona epică cea mai sensibilă — se poate uşor constata comparînd utopia sa individual-umanistă, de un iradiant lirism, din *Jocul perlelor de sticlă* (1946), cu ideologia aspră, crispată din utopia lui Ernst Jünger, *Heliopolis*. Chiar şi numele de „Castalia", pe care Hesse îl dă cetăţii sale de vis, e în sensul neprihănirii poetice.

Spirit religios („N-am trăit niciodată fără religie, şi n-aş fi putut trăi nici o zi fără ea, dar de-a lungul vieţii mele întregi n-am avut nevoie de biserică" — *Credinţa mea*, 1931), însă eretic prin însăşi faptele poeziei sale, prin însuşi sensul critic al întregii sale opere, Hermann Hesse şi-a plăsmuit întotdeauna personajele din huma realului, dar împodobindu-le cu o aură mitică. Unind vitalismul nietzschean cu înţelepciunea orientală, cum observă un istoric al nuvelei germane (Johannes Klein *Geschichte der deutschen Novelle*, 1956), literatura lui Hesse tinde spre cerebralitate, încît,

realizîndu-se în limpezi forme, ele au totuşi o notă alegorică.

Poetic, vizionar conceput, cu puternice trăsături fantastice, bîntuit parcă de duhul lui E. T. A. Hoffmann şi Novalis, romanul *Lupul stepelor*, de pildă, e oniric, halucinant ca un coşmar, dar cu tendinţe pedagogice evidente, şi „teatrul magic" din această operă a lui Hesse e ca o alegorie goetheană. Caracteristică rămîne pentru scriitor permanenta legătură, chiar în inima fantasticului, cu propriile sale realităţi, cu eul său, cu biografia sa, cu mediul şi experienţele prin care a trecut, fără întrerupere formîndu-se şi purtînd într-însul sinele şi contrariul sinelui. Biografia sa nu numai că explică multe din trăsăturile artistului, dar oferă în acelaşi timp materia ideală a operei, ca şi cum ar fi fenomenul ei originar, ca să ne exprimăm cu termenii lui Goethe. Aşa se explică de ce a izbutit Hugo Ball să facă din monografia închinată lui Hesse o plăsmuire literară, ştiinţific valabilă. Căci în cazul lui Hermann Hesse, omul şi opera se confundă, umanismul operei fiind garantat de autenticitatea superioară a existenţei sale.

Scriitorul s-a născut la 2 iulie 1877 în mica localitate Calw din Württemberg, în „ţara şvabă", cum spune Ion Barbu. Bunicul dinspre mamă, Hermann Günther, a cărui cuprinzătoare biografie a scris-o ginerele său, a studiat la Maulbronn şi Tübingen, unde a stat sub influenţa hegelianului David Friedrich Strauss ; devenind mai tîrziu pietist, a păstrat totuşi în activitatea sa filologică spiritul critic transmis de Strauss, Bauer şi Feurbach. Membru al unei misiuni pietiste în India, în Malabar, s-a căsătorit acolo cu Julie Dubois, din Neuchâtel, care făcea de asemeni parte din misiune ; în Malabar s-a născut fiica lor Maria, mama scrii-

torului. Bunicul dinspre tată, Hermann Hesse, era medic în Estonia și se trăgea dintr-un soldat hanseatic de la Lübeck ; biografia sa a scris-o o nepoată, în 1921, și a apărut cu o prefață de Hesse. Și el era pietist, iar fiul său Johann, tatăl scriitorului, i-a urmat întru credință, devenind, la vîrsta de 21 de ani, misionar predicator. După ce petrece trei ani în India, Johann Hesse e numit secretar al indologului Hermann Günther, care lucra acum în localitatea Calw, ca director de editură ; se căsătorește cu fiica acestuia, iar după moartea socrului îi preia funcția. Viitorul scriitor și-a petrecut cea mai mare parte a copilăriei la Calw (între trei și nouă ani a locuit împreună cu părinții la Basel, mutați temporar pe sol elvețian tot în cadrul misiunii) și peisajul de aici apare cu minunăție zugrăvit în povestirile *Sub tăvălug* („Unterm Rad") și *Knulp*. Lumea meseriașilor care făceau parte din comunitatea pietistă și locuiau la periferia tîrgușorului Calw a fost locul preferat de zăbavă al copilului și scriitorul a zugrăvit-o, pe lîngă povestirile de mai sus, în romanele *Peter Camenzind* și *Demian*. Conform dorinței părinților săi, e înscris la seminarul din Maulbronn, căci trebuia să urmeze cariera teologică, prin studii mai apoi la Tübingen. Toată mizeria sa sufletească în seminarul de la Maulbronn — aici a suferit și Hölderlin, în aceeași atmosferă au trăit poeții șvabi Mörike și Waiblinger prietenul de la Roma al lui Platen — o transpune Hermann Hesse în *Sub tăvălug*, care este una dintre cele mai poetic exacte plăsmuiri cu caracter autobiografic din literatura universală. Ipostaziat în cei doi eroi cu firi atît de diferite, Hans Giebenrath și Hermann Heilner, în sufletele lor contradictorii și în faptele lor ce țin de o soartă deosebită, autorul își despică unica amintire a complexei lui adolescențe, bîntuită de geniu și constrînsă de talent, în figurile celor doi băieți nefericiți, a căror tragică prietenie reconstituie unitatea personalității lui singulare. Intre intrarea în seminar a lui Hans Giebenrath și fuga de la Maulbronn a lui Hermann Heilner, care corespund întocmai faptelor din adolescența lui Hesse, se înscriu, în viu sîmbure, problemele spirituale ale întregii opere a scriitorului, tangente acum celei mai delicate realități : educația, prietenia, singurătatea, mediul refractar. Probleme puse și în *Portretul artistului tînăr* al lui Joyce, dar acolo cu un caracter demoniac edificator, pe cînd în *Sub tăvălug*, Hermann Hesse reușește să poetizeze la maximum, îmblînzind parcă prin exorcism estetic realitatea — și totuși, cruțîndu-i viața întreagă, pulsația exactă.

După ce fuge din seminarul de la Maulbronn, Hesse lucrează mai bine de un an la Calw, ca ucenic ceasornicar (dar hotărîrea de a se face scriitor, — hotărîre luată cu fermitate, după cum însuși a mărturisit-o, încă de la vîrsta de treisprezece ani — rămîne nestrămutată), apoi devine librar la Tübingen și în cele din urmă la Basel. Nepotul și fiul unor intelectuali de vază a fost așadar autodidact. Universitatea lui a constituit-o, pe lîngă vagabondajul sufletesc redat cu aceeași artistică minuție în figura lui Knulp, librăria : cărțile, profesorii, studenții care veneau să le cumpere. Dacă umanismul cu adevărat inefabil al lui Hesse e din acești ani ai primei formații — filozofia lui fiind exprimată atît de simplu de Knulp, poetul vagabond (mai aproape de realitate, și ea inefabilă, decît artistic construitul vagabond Camenzind) : „Fiecare om are sufletul lui, pe care nu poate să-l amestece cu al altuia. Doi oameni pot să se simtă atrași unul către celălalt, pot sta de vorbă împreună și să fie cît de apropiați. Sufletele lor însă sînt asemenea unor flori, fiecare avîndu-și rădăcina într-un loc anumit, neputînd să se ducă la altă floare, căci asta ar însemna să-și părăsească rădăcina,

ceea ce nu-i cu putință. Florile își împrăștie mireasma și sămînța, pentru că năzuiesc una către cealaltă. Dar floarea nu poate face ca o sămînță să ajungă la locul cel mai nimerit ; lucrul ăsta îl face doar vîntul care vine și se duce cum și unde vrea el" — conștiința lui estetică se desăvîrșește abia după criza războiului, cînd se stabilește pentru totdeauna la Montagnola, un sat de lîngă Lugano, în Tessin, unde va muri la 9 august 1962. Acest moment este transcris, iarăși cu poetică fidelitate — cercetătorii au reconstituit toate datele reale ale plăsmuirii literare, au găsit toate „cheile" — în povestirea *Ultima vară a lui Klingsor*. Hesse însuși s-a crezut obligat, la aproape două decenii de la conceperea lucrării, să lămurească deplin problema : în 1919, sătul de ororile războiului și în atmosfera de descompunere, în lumea haotică ce apărea, scriitorul a simțit nevoia de a se întoarce la „artă", ca la tărîmul sigur al vieții, al tradițiilor firești. Și astfel a descoperit satul Montagnola. A fost „o vară" 1919, grea de trăiri : „Lucrul cel mai important era întoarcerea de la război la viață, de la silnicie la libertate ; la aceasta s-a mai adăugat atmosfera, clima și graiul Sudului și, ca un dar al cerului, m-am bucurat și de o vară cum nu mai apucasem decît rareori, o vară de o vigoare și de o căldură, de o luminozitate și o atracție care mă cucerise și mă pătrunsese ca un vin tare.

A fost vara lui Klingsor. În arșița zilelor, rătăceam prin sate și păduri de castani, mă așezam pe scăunel și încercam să rețin cu ajutorul acuarelelor ceva din ardenta vrajă..."

Subliniind importanța deosebită a acestei povestiri în explicarea operei lui Hesse, Hugo Ball evidențiază indiscutabilele legături cu arta și simțămintele lui Van Gogh la Arles, cu starea de provizorie mîntuire a lui Hölderlin în sudul Franței, cu invazia măștilor exotice, africane și asiatice în conștiința estetică europeană, cu descoperirea și influența poeziei chineze asupra lui Hermann Hesse. Ci rîndurile mai sus citate, prin care scriitorul însuși se explică, dau cheia cea mai justă pentru umanismul, pentru dragostea de realitate a celui care — sub chipul pictorului Klingsor, hidos în autoportret ca Dorian Gray și asemenea eroului din *Moartea la Veneția*, grotesc — lasă să transpară sufletul magic al poetului Hesse însuși.

I. NEGOIȚESCU

C U P R I N S U L

VOLUMULUI II

Redactor responsabil: GAVRIL MARCUSON
Tehnoredactor: AUREL BUCUR

Dat la cules 11.02.1967. Bun de tipar 19.05.1967. Apărut 1967. Tiraj 20.140 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli ed. 9,57. Coli tipar 7,50. A. nr. 20993. C.Z. pentru bibliotecile mari 83. C. Z. pentru bibliotecile mici 83—32=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1198",
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 153

PLANETA MAIMUȚELOR
SUB CUPOLA ALBASTRĂ
CAPITOLUL XXIII
solaris
CIBERIADA
DOMENII INTERZISE
VALIEI
CORĂBII ASTRALE
ULTIMUL VAL
TĂRMUL INTERZIS
PLANETA CU ȘAPTE MĂȘTI
PROZĂ FANTASTICĂ
Stăpînul lumii